

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MUSİKİSİ ANASANAT DALI

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN;
CİNSİYET AYRIMCILIĞININ KADIN AĞZI
TÜRKÜLERDE İŞLENİŞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Merve Şule ÇAYCI

Danışmanı
Prof. Serpil MURTEZAOĞLU

İstanbul – 2014

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Musikisi ~~Anabilim~~/Anasanat Dalı Türk musikisi Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi Merce Sıla GAYCI tarafından hazırlanan
“...Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın; Cinsiyet Ayrışması
...Kadın Ağız Türkçesinde İkenisi...”
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 18/06/2014

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Prof. Dr. S. S. Merkeççi
Danışman: Üniv. ASD/ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Dr. Mehmet Demir
İstanbul Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Alimullah ALDEKİR
..... Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi:
..... Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi:
..... Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

.....

.....

.....

ÖNSÖZ

“Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın; cinsiyet ayrımcılığının kadın ağzı türkülerde işlenişi” isimli araştırma Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı’nda tez olarak hazırlanmıştır.

Cinsiyet ayrımcılığı sorunu ve kadın ağzı türkülerde bu konuya bakışı anlattığımız çalışmamızda tarih boyunca kadınların karşılaştıkları zorluklar ve erkek egemen toplumsal yapılar içerisinde gördükleri ayrımcılık konuları işlenmiştir. Geçmişten bugüne kadınlara karşı görülen dinsel ve toplumsal bakış açıları farklı kaynaklardan derlenerek ele alınmıştır. Toplumun sosyal ve ekonomik yapısının kadına dayattığı rollerin türkülerde nasıl anlatıldığı örnekleriyle ortaya konulmuştur.

Tezimi hazırlarken değerli fikirleriyle bana yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Serpil MURTEZAOĞLU’na; röportaj için teyzem Yasemin Sucu’ya; çalışma süresince bana her türlü desteklerini sunan Hacer Sağlam ve tüm dostlarıma ve her zaman destekleriyle yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2014

Merve Şule ÇAYCI

İçindekiler

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
1. GİRİŞ.....	1
2. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	3
2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.....	3
2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	5
2.1.2. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık.....	6
2.2. Tarihsel Süreçte Kadın.....	8
2.2.1. Neolitik Çağda Kadın.....	8
2.2.2. Uzak Asya Kültüründe Kadın.....	10
2.2.3. Antik Yunan’da Kadın.....	11
2.2.4. Roma Uygarlığında Kadın.....	13
2.2.5. Yahudilik’te Kadın.....	14
2.2.6. Hristiyanlık’ta Kadın.....	16
2.3. Feminist Teoriler.....	20
2.3.1. Aydınlanmacı Liberal Feminizm.....	20
2.3.2. Kültürel Feminizm.....	22
2.3.3. Sosyalist Feminizm.....	23
2.3.4. Radikal Feminizm.....	24
3. TARİHTE TÜRK KADINI.....	27
3.1. İslamiyet Öncesi Türklerde Kadın.....	27
3.2. İslamiyet Sonrası Türk Kadını.....	31
3.3. Cumhuriyet Dönemi Kadını.....	40
3.4. Türk Atasözlerinde Kadın.....	45

4. CİNSİYET AYRIMCILIĞININ KADIN HALK ŞARKILARINDA İŞLENİŞİ	47
4.1. Dil Biliminde ve Halk Müziğinde Ağız Kavramı	55
4.2. Kadın Ağzı Türkülerin Halk Müziğindeki Önemi	56
5. CİNSİYET AYRIMCILIĞININ KADIN AĞZI TÜRKÜLERE YANSIMASI	58
5.1. Kız/Erkek Evlat Ayrımı.....	58
5.2. Kadının Statü Garantisi; erkek çocuk.....	61
5.3. Evlilik	63
5.3.1. Zorla Evlendirilme	65
5.3.2. Çocuk yaşıta evlendirilme; çocuk gelin	70
5.3.3. Çocuk Damat.....	75
5.3.4. Akraba Evliliği	81
5.4. Kadına Yönelik Şiddet	84
6. SONUÇ	95
7. EKLER.....	111
8. ÖZGEÇMİŞ	192

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Merve Şule ÇAYCI
Anasanat Dalı : Türk Musikisi
Programı : Türk Musikisi
Tez Danışmanı : Prof. Serpil MURTEZAOĞLU
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Mayıs 2014

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN; CİNSİYET AYRIMCILIĞININ KADIN AĞZI TÜRKÜLERDE İŞLENİŞİ

ÖZET

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet bağlamında kadına karşı ayrımcılığın ve Anadolu'daki erkek egemen yapının kadın ağzı türkülere nasıl yansıdığı incelenmiştir.

Cinsiyet, kadın veya erkeğin biyolojik özelliklerini tanımlamak için kullanılan bir kavramken toplumsal cinsiyet, toplum tarafından belirlenen kadın ve erkeğe yüklenen davranış ve rollerdir. Ne var ki bu roller tarihin hemen her döneminde kadına karşı eşitsiz bir durum oluşturmuş ve kadını ikincilleştirmiştir. Toplumda geri plana itilen kadın, yaşadığı bu eşitsizliği türküler vasıtasıyla dile getirme fırsatı bulmuştur. Böylece kadınlar, türküler sayesinde hem dışa vuramadıkları duygularını yansıtmış hem de eşitsizlikten doğan toplumsal sorunlara dikkat çekmişlerdir.

Kültürlerarası bir yaklaşımla bakmaya çalıştığımız bu konuya dair tespit edilen söylemler, kadınların dile getirdiği sıkıntıların hemen her toplumda aynı olduğunu göstermiştir. Kadının ikincilliğinden kaynaklanan sorunlar halk şarkılarında kadınlar için birleştirici bir dil olduğunu göstermiştir.

Türk toplumunda da kadın hayatın her alanında çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmış ve kadının toplumdaki öncelikli rolünün iyi bir anne, itaatkar ve namuslu bir eş olduğu düşüncesi benimsenmiştir. Ataerkil ve muhafazakâr bir yapıya sahip Anadolu'da, kadının maruz kaldığı ayrımcılıklar anlatılmış ve kadınların bu ayrımcılığı dile getiriş biçimleri, TRT Türk Halk Müziği arşivi taranarak tespit edilen türküler üzerinden incelenmiştir. Bu bağlamda türkülerde dile getirilen konular: kız/erkek evlat ayrımı, kadının statü garantisi; erkek çocuk, zorla evlendirilme, çocuk yaşta evlendirilme; çocuk gelinler, çocuk damat, akraba evliliği ve kadına yönelik şiddet olarak tespit edilmiş ve bu başlıklar altında incelemiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Merve Şule ÇAYCI
Field : Turkish Music
Program : Turkish Music
Supervisor : Prof. Serpil MURTEZAOĞLU
Degree Awarded and Date : Master – May-2014

WOMAN WITHIN THE CONTEXT OF GENDER; THE ANALYSIS OF SEXUAL DISCRIMINATION IN “WOMAN-TALK” FOLK SONGS

ABSTRACT

In this study, how the discrimination against women in the context of gender and the male-dominated structure in Anatolia influence “woman-talk” folk songs have been analysed.

While “sex” implies to a person’s (wo/man) biological status, “gender” term refers to the attitudes, behaviours and roles that given society with a person’s biological sex. However, historically, ascribed roles for sexes has created an unequal ground for woman. Women who have been trivialised in the society have got chance to express experienced inequality through their folk songs. The women, therefore, have not only disclosed their pent-up feelings and thoughts but also have drew attention on the social problems due to the inequality.

From intercultural perspective, the stated discources concerning this issue demonstrate that verbalised problems are identical almost in every society. The problems are stemming from the subordination of woman elicited that folk songs became an assembly language for women.

In Turkish society, pervasive discrimination against women stereotypes woman’s role, portraying woman only as a self-sacrificing mother, an obedient and loyal wife in narrow sense. This study is to examine how woman is subjected to discrimination in the Anatolia's patriarchal and conservative structure by means of archive research on the selected songs of victim women of discrimination from the Turkish Folk Music Archive in TRT. Also, this study has scrutinised “woman-talk” folk songs within the context of following topics; guarantee of the women status in the society, gender discrimination against sons and daughters by parents, forced marriage, child marriage; child bride, child groom, consanguineous marriage and the violence against women.

1. GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet kavramı, son dönemlerde etnomüzikoloji ve müzikolojinin üzerinde çokça durduğu bir konu haline gelmiştir. Özellikle 70’li yıllarda artan feminist hareketlerin de etkisiyle toplumsal cinsiyet, müzik ve kadın gibi konular sosyal bilimlerin ilgi alanına girmiştir. Ne var ki dünyada kadın müziğine dair yapılan çalışmalar yeterli olamamaktadır. Ülkemizde de halk müziği alanında kadın ağız türkülere dair yapılan çalışmalar var olmakla beraber, bu alana dair hala büyük bir boşluk bulunmaktadır. Toplumda hep geri plana itilen ve baskı altında tutulan kadınların bu ikincilliğini kendi ağızlarından nasıl dile getirdiklerini inceleyen bu çalışma, bu alana katkı sağlayacağı düşünüldüğünden tez konusu olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal olarak cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin ne olduğu ve buna dair görüşlere yer verilmiştir. Çocukluktan itibaren erkek ve kadına yüklenen cinsiyet rollerinin, ileride meslek seçimlerinden, sosyalleşme sürecinde davranış şekillerine kadar kadın ve erkeği nasıl biçimlendirdiğine dikkat çekilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde kadının konumu ve maruz kaldığı ayrımcılıklara değinilmiştir. Buna göre, tarih öncesi çağlarda kadın doğurganlık özelliğinden dolayı erkek için tapılacak bir varlıkken yerleşik hayata geçişten sonra kadının bu yüce özelliği onun korunması gereken bir varlık olarak algılanmasına ve sosyal hayattan tecrit edilmesine neden olmuştur. Kadının erkeğin bedeninden yaratıldığı hikâyesi, kadını erkeğe mahkum kılan ve kadının varoluş sebebinin erkeğe hizmet etmek olan bir toplumsal rolle, tarih sahnesinde yerini almasına sebep olmuştur. Gerek krallıklar gerekse toplumsal yapılarda dinlerle gelen erkek egemen anlayış şartlara göre evirilerek yine kadına karşı ayrımcı bir düşünceyi ortaya koymuştur. Sanayi ve Fransız devrimleriyle birlikte fabrikalarda erkeklerle beraber çalışan kadınlar, uğradıkları ayrımcılığa isyan etmiş, böylece baş gösteren kadın hareketleri feminizm akımının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bir sonraki bölümde göçebe bir yaşam süren Türklerde, kadının savaşçı ve yönetici olarak erkeğin yanında yer aldığına, fakat yerleşik hayata geçilmesi ve

sonrasında da İslamiyet'in kabulüyle birlikte, kadının statüsünün değiştiğine ve eve kapanmak zorunda bırakıldığına değinilmiştir. Osmanlı Devleti'nin içerisinde Tanzimat Fermanı sonrasında oluşan aydın kadın tipinin, kadın hakları konusundaki çalışmalarına dikkat çekilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kadınların hakları konusunda kaydedilen aşama dile getirilmiş ancak her şeye rağmen kadına yine annelik ve ev hanımlığı rolünün tavsiye edildiği görülmüştür. Ayrıca Türk kültüründe kadına yönelik ataerkil bakış açısı, atasözleriyle de desteklenmiştir.

Dördüncü bölümde dünyanın çeşitli kültürlerinde kadına yönelik ayrımcılıkların, kadınlar tarafından söylenen halk şarkılarında nasıl dile getirildiği incelenmiştir. Kadınların maruz kaldığı sorunların genelde ortak olduğu ve bu bağlamda kadın söyleminin adeta ortak bir dil oluşturduğuna vurgu yapılmıştır. Ayrıca dil biliminde ve halk müziği'nde ağız kavramı açıklanarak, kadın ağzı ifadesinin ne anlama geldiği ve sözlü geleneğin aktif taşıyıcısı olarak kadınların, yaşadıkları cinsiyet eşitsizliğini anlatmada kullandıkları formlardan bahsedilmiştir.

Son bölümde ataerkil geleneğe sahip Anadolu'da, kadınların yaşadığı toplumsal, psikolojik ve cinsel ayrımcılığı, türkülerine nasıl yansıttıkları anlatılmıştır. Bu türküler içerisinde kadının duygularını ifade edişi ve toplumsal yapının özelliklerinin nasıl vurgulandığı ortaya konulmuştur. TRT Türk Halk Müziği repertuarından taranan 4300'e yakın türkü içerisinde, kadın ağzından dile getirilen kadına yönelik tespit edilen ayrımcılıklar, kız/erkek evlat ayrımı, kadının statü garantisi; erkek çocuk, zorla evlendirilme, çocuk yaşta evlendirilme; çocuk gelinler, çocuk damat, akraba evliliği, kadına yönelik şiddet başlıkları altında ele alınmıştır.

Geleneksel ataerkil yapıya sahip Anadolu toplumunda kadına ait olan ev yaşamı içerisinde kadın her türlü ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Kadının yaşadığı sıkıntılarını dışarı atmasını sağlayan türküler, hep ikinci planda kalmış kadının, kendisini var edebilmesi için bir araçtır. Bir açıdan halk müziği toplumsal koşullara bakılmaksızın insan doğasında var olan eşitlik ilkesini gün yüzüne çıkarabilme gücünü sergilemektedir. Türkü yakıcı kimliğiyle kadın, sıkıntılarını dile getirirken aynı zamanda toplumsal sorunlara da dikkat çekmektedir.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramı literatürde anlam ve kullanım yeri açısından sıkça tartışılan kavramlar haline gelmiştir. Batıda ‘sex’ kavramının karşılığı olarak dilimizde “cinsiyet” kavramı kullanılırken, “gender” ise toplumsal cinsiyet kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Dökmen “sex” kavramının erkek veya kadın olmanın biyolojik yönünü ortaya koyan bir kavram olduğunu, “gender” kavramının ise kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamlar ve beklentiler olduğunu söyler (Dökmen, 2010: 20). “Gender” kelimesini sosyolojiye sokan birkaç feminist akademisyen arasında yer alan Ann Oakley, “sex” ile cinsiyeti ifade etmekte, “gender” ile toplumsal cinsiyeti belirtmekte ve eril ile dişil arasındaki toplumsal bölünmeye işaret etmektedir. Oakley, toplumsal cinsiyet rolünün biyolojik kökeni yoktur, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantılar hiç de “doğal” değildir sonucuna varmaktadır (Oakley, aktaran Ersoy, 2009).

Bhasin’e göre bu iki kavram arasındaki temel farklılıklar şöyledir (Bhasin, 2003: 2-3) :

Cinsiyet :

Cinsiyet doğaldır.

Cinsiyet biyolojiktir.

Cinsiyet her yerde aynıdır.

Toplumsal cinsiyet :

Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, insan icadıdır.

Toplumsal cinsiyet eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara vs. işaret eder.

Toplumsal cinsiyet değişkendir, zamana, kültüre hatta aileye göre değişir.

Cinsiyet değiştirilemez.

Toplumsal cinsiyet değiştirilebilir.

Demirbilek'e (2007) göre, "Cinsiyet, bireylerin kendilerini nasıl görmeleri ve diğer bireylere karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirlemekte ve çoğu zaman sosyal farklılaşmaya temel oluşturmaktadır". Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetle açıklanmayan ataerkillik, sosyal sınıf ve toplumdaki üretim biçimiyle bağlantılı bir anlama sahiptir ve kadın ile erkek arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir. Bora'ya (2011) göre, "Toplumsal cinsiyet kavramının anlamı, Simone de Beauvoir'in ünlü sözünde billurlaşır: 'Kadın doğulmaz, kadın olunur' ve böylece cinsiyetin bu dünyada başımıza gelenlerle ilişkili bir şey olduğunu söylemiş oluruz".

Sancar, cinsiyet ilişkilerinin aslında biyolojinin dayattığı kaçınılmaz özellikler olarak görüldüğünü ya da biyolojik zorunluluklara gönderme yapan toplumsal olguların cinsiyet anlamları kazandığını söylemektedir (Sancar, 2009: 176).

Judith Butler (2010: 50) cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dair şöyle bir açıklamada bulunmaktadır:

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım ilk başlarda "biyoloji kaderdir" ifadesine itiraz etmek için kullanılmıştı, aynı zamanda da cinsiyet biyolojik anlamda ne denli geri çevrilemez görünürse görünsün toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiği, dolayısıyla ne cinsiyetin nedensel sonucu ne de onun kadar sabit bir şey olduğu savı için kullanılmaktadır.

Scott'a (2007: 11) göre,

Toplumsal cinsiyet, cinsler arasındaki toplumsal ilişkileri düzenlemek için de kullanılır. Söz konusu kullanım kadınların farklı şekillerde tahakküm altına alınmasına ilişkin ortak payda olarak ifade edilen kadınların doğurganlığı ve erkeklerin fiziksel olarak daha güçlü olmaları gibi biyolojik açıklamaları açık bir biçimde reddeder. Aksine toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak retildeğini ifade eden 'kültürel inşalara' işaret etmenin bir yoludur.

Tony Bilton (aktaran Ulusoy, 1999) ise şu şekilde ifade etmektedir: “biyolojik farklılıklar kültürel olarak kabul edilmiş cinsiyet farklılıkları ile birleştirilir ve sosyalizasyon sürecinde bu hâkim ve başat olan değerler, kadınları kadınsı, erkekleri de erkeksi olmaları doğrultusunda cesaretlendirir”.

Sonuç olarak cinsiyet, kişinin biyolojik olarak kadın ya da erkek olması gibi değişmeyen, herkes tarafından kabul edilen bir kavrama karşılık gelirken, toplumsal cinsiyet toplumun kadın ve erkeğe yüklediği rol kalıplarına ve bunun sonucunda onlardan beklendiği gibi davranışlarda bulunmalarına karşılık gelen sosyolojik bir terimdir.

2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Roller

Kadın ve erkeğin farklı konumları, sahip oldukları cinsiyet rollerinden kaynaklanır. Toplumsal cinsiyet rolleri, temelde kadın ve erkek olarak ikiye ayrılan bireylerin toplum tarafından belirlenen kalıplara göre hareket etmesidir. Birey yaşadığı çevreye karşı rolünün içerdiği sorumlulukları yerine getirmek mecburiyetindedir, aksi takdirde toplumdan dışlanma hatta cezalandırma gibi yaptırımlarla karşılaşabilmektedir. Kadın ve erkeğin bu rolleri, biyolojik farktan doğan basit bir eril/dişil ayırmadan çok daha fazlasıdır. Bu roller daha çocuk yaşta oluşturulmaya ve benimsetilmeye çalışılır.

Freud (aktaran Özkışı, 2009: 13) toplumsal cinsiyet rollerine dair, “İnsanda psikoseksüel gelişim evrelerinden biri olan simgesel/kültürel yaşama geçiş yani çocuğun toplumsallaşma sürecinde, çocuk için belirlenen kalıplaşmış beklentiler söz konusudur” demektedir. Çocuğun içinde bulunduğu sosyal ve kültürel yapı, çocuğa cinsiyetini oyuncaklar, giysiler, saç kesimi ve benzeri şekilde kabul ettirir. Kız ve erkek çocuklar için seçilen oyuncaklar ve giysiler, çocukları gelecekteki toplumsal rollerine hazırlamış olur.

Türkiye’de de kadın ve erkek daha doğmadan belli bir sosyal kalıba sokulmaktadır. Kız çocuk için pembe, erkek çocuk için mavi renkte kıyafetler hazırlanması bunun en güzel örneğidir. Oyuncak seçiminde de kız çocuk için, kedi, tavşan gibi daha uysal olan hayvanlar seçilirken erkek çocuk için, aslan gibi gücü ve ataklığı simgeleyen hayvanların seçilmesi hayatları boyunca onlardan beklenen davranış biçimlerini şekillendirmektedir. Yine kız çocuklarına bebek alınıp erkek çocuklara ise araba ve çeşitli araç gereçler alınarak, kız çocuğunun asli görevinin

evde oturup annelik yapmak, erkek çocuğunun ise çalışıp evi geçindirmek olduğu benimsenir.

Bu cinsiyet ayrımı, kadın ve erkeğin ileride meslek seçimlerinde de aynı şekilde devam eder. Dökmen'e (2010: 24) göre, "Kadınların daha duyarlı, ilgili ve bakım verici olarak algılanmaları; öğretmen, hemşire vb. olmalarının beklenmesi, ama erkeklerin bağımsız, atılgan, kuvvetli algılanmaları; asker, mühendis, tüccar vb. olmalarının beklenmesi toplumsal cinsiyet farklarıdır". Aynı şekilde, yönetici, müdür gibi üst kademedeki mesleklerin çoğunlukla erkekler tarafından yapılması, sekreterlik gibi daha alt kademedeki mesleklerin ise çoğunlukla hatta her zaman kadınlar tarafından yapılması yine bu ayrımın örneğidir. Böylece sosyalleşme süreci ile kız ve erkek çocuklar, çeşitli nesneleri, etkinlikleri, oyunları, meslekleri ve hatta kişilik özelliklerini kendileri için uygun ya da uygun değil şeklinde ayırt etmeyi öğrenirler (Dökmen, 2010: 16). Connell'e (1998: 181) göre, araba, kamyon, otobüs kullanma, küçük suçlar, polislik ve sokağın kendisi erkeğe aittir. Çünkü sokak, ıslık çalıp laf atma gibi görece hafif tacizlerden, fiziksel sarkıntılık ve tecavüze kadar kadınlara yönelik pek çok sindirme eyleminin gerçekleştiği bir ortamdır. Ne var ki bu farklı roller, doğalmış gibi görülen ve kadının aleyhine olan bir cinsiyet ayrımcılığı oluşturmaktadır.

2.1.2. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Sosyologlar tarafından genel olarak ayrımcılık; bir sosyal gruba ya da grup üyelerine, grubun bir parçası olmaları nedeniyle uygulanan negatif eylem olarak tanımlanmıştır (Demirbilek, 2007). Cinsiyet ayrımcılığı ise, kadının temel hizmetlerden yoksun olması, eğitim hakkının yetersiz olması, çalışma hayatı ve siyasette sınırlı olarak yer alması, şiddete uğraması biçiminde tanımlanabilir.

En basit haliyle, "kadın gibi erkek" tabiri bir erkeğe yapılabilecek en kötü hakaret olarak görülürken, "erkek gibi kadın" benzetmesi kadına yönelik söylenmiş güzel bir söz olarak görülür. Buradan anlaşılabileceği gibi erkeğe dair özellikler yüceltilmiş, kadınlık özellikleri ise aşağılanmıştır.

Türkiye'de de birçok toplumda olduğu gibi erkek çocuk serbesttir, kız çocuk ise baskı altındadır. Erkek çocuk eve geç gelebilir fakat kız çocuğunun eve geç gelmesi yasaktır. Erkek çocuğu kızlarla gezdiğinde ailesi için gurur duyulacak bir harekete sebep olmuşken, kız çocuğu erkeklerle gezerse utanç kaynağı olarak

görülür. Çünkü kız çocuğuna, hanım hanımcık, ağırbaşlı, oturmasını kalkmasını bilen bir birey olması gerektiği öğretilir ve çocuk bu baskıyla büyütülür. Kadının dünyaya gelme amacının “ıffetli anne” olup çocuklarını da bu yönde yetiştirmek olduğu inancı, kadını ıffetli olma ve ıffetli olmama arasında bir tercihte bırakır. Bir kadın “ıffetli anne” olmayacaksa ancak “kız kurusu” ya da “hafif kadın” olabilir ki her ikisi de tercih edilecek değil “düşülecek” durumlar olarak görülür. Erkek açısından da bu tarz bir baskı, ailesini geçindirememek, erkeklik rolünü yerine getirememek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak, kadının aksine erkek için farklı seçenekler de vardır: “Özgür ruh” bu seçeneklerden biridir (Bora, 2011).

Kadın ve erkek arasındaki ayrım, çalışma yaşamından siyasete, eğitimden, sivil toplum örgütlenmesine kadar her türlü kamusal alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşturmaktadır (Balkır, 2013). Bu noktada ortaya çıkan cinsiyet ayrımcılığı en çok iş ve eğitim gibi alanlarda ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla Türkiye gibi Müslüman ülkelerde, aile içinde kızların daha az okutulmaları hatta 10-11 yaşında evden dışarı çıkmalarına izin verilmeyip ergenlik çağına da çoğunlukla evlendirilmeleri cinsiyet ayrımcılığının göstergelerindendir.

Kadın iş hayatında da çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmaktadır. Ülkemizde kadının iş hayatında gittikçe daha fazla yer alması, olumlu bir gelişme olsa da çoğunlukla kırsal kesimde kadının çalışması hoş karşılanmaz çalışsa bile, kadın bekârsa, babası veya erkek kardeşlerinin, evliyse kocasının izniyle çalışabilir. Görüldüğü gibi kadının iş hayatına atılabilmesi bile çevresindeki erkeklerin denetimi altındadır. Yine erkekle aynı işi yapmasına rağmen kadının daha az ücretle çalışması ve kriz durumunda işten çıkarılan kişilerin öncelikle kadın olması ayrımcılığın başka bir göstergesidir.

Erkekler ev halkının reisi, ekmeği kazanan, mülkiyetin sahibi ve yöneticisi, siyasette, dinde, meslek hayatında aktif yer alanlar olarak kabul edilir. Diğer yandan kadınlardan çocuk doğurmaları ve yetiştirmeleri, hasta ve yaşlılara bakmaları, tüm ev işini yapmaları beklenir ve kadınlar bu doğrultuda eğitilir (Bhasin, 2003: 6). Bu toplumsal cinsiyet farklılıkları, bireyden bireye ve kültürden kültüre değişebilir ve sorgulanabilir.

2.2. Tarihsel Süreçte Kadın

Tarih boyunca kadın, öylesine önemli ve ön plandadır ki dini olgular, sosyal dinamikler hep onun etrafında var olmuştur. Kadın tarih içerisinde bazen kutsanmış, bereket ve doğurganlığın simgesi olmuş; bazen estetik bir varlıkken bazen savaşçı yönüyle öne çıkmış; bazen de suçlanmış, hor görülmüştür. Bu roller tarihsel süreç içerisinde çeşitli etkenler tarafından şekillenmiş ve toplumların yapılarına göre zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. Çoğunlukla kadın, ilk çağlardan günümüze kadar hep ezilen, ayrımcılığa uğrayan taraf olmuş ve bu gerçeklik doğu-batı, uygar-geri kalmış fark etmeksizin toplumların ortak sorunu olmuştur. Bu durum yeni bir şey olmayıp, ekonomik düzenlerden hatta dinlerden de öncesine dayanmaktadır.

2.2.1. Neolitik Çağda Kadın

Tarih öncesi çağlar insanoğlu için yeryüzünün bilinmeyenlerle dolu olduğu, korkutucu ve insanın, doğaya karşı hükmetme gücünden yoksun olduğu dönemlerdi. Bu dönemde henüz ataerkil düzene geçilmemişti. İnsanoğlu için en önemli amaç hayatta kalma ve yaşamını sürdürebilmek için elverişli koşulları yerine getirebilmektir. Bu amaç doğrultusunda kadın ve erkek barınma, beslenme, korunma gibi temel ihtiyaçları için birlikte avlanmış, doğaya karşı birlikte mücadele etmiştir.

Bu dönemde insanlar, doğaya duydukları saygıyı göstermek ve doğadan beklentilerine karşılık vermesini sağlayabilmek için ilk ilkel ayinleri düzenlemeye başlamıştır (Kuşcan, 2010: 30). Bilinmeyenin verdiği acizlik, insanoğlunun ilahi bir güce sığınma ihtiyacını doğurmuştur. Böylece din olgusu ortaya çıkmıştır. Toplumdaki en eski, en derinden hissedilen ve en etkili güçlerden biri olan din, insan ve toplum hayatında son derece önemli bir kurum olarak her devirde etkisini göstermiştir (Gürhan, 2010). Şerif Mardin'e göre din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belli bir yere yerleştirme modeli olarak işlev gören bir fenomendir (Mardin, aktaran Gürhan, 2010). Din, temel kurumsal ilişkilerin yerine getirilmesinde önemli bir rol oynar ve toplumdan topluma farklılık göstermekle beraber sosyal ve siyasal birçok amacı da yerine getirir. Bu bağlamda bir toplumda mevcut toplumsal cinsiyet kalıplarının oluşmasında din etkili bir araçtır.

Avcılık ve toplayıcılık yapılan bu dönemde, kadınlar daha çok toplayıcılıkla uğraşır ancak erkeklerle beraber ava da giderlerdi (Kayhan, 1999: 12). Erkek için kadın, bu dönemde “bilinmeyenin Tanrıçası” olmuştur. Çünkü aniden ortaya çıkan

ölüm, insanoğlunun bu yok oluşa bir anlam verememesine neden olmuş ve kadının doğurganlık özelliğiyle bu durum bir araya gelince kadın kutsal bir varlık olarak görülmüştür. Doğa can alırken, kadın can veriyor ve bu olayı hayretle karşılayan erkek, kadını bereketin yaratıcısı ve sürekliliğini sağlayan bir güç olarak algılıyordu. Bu Ana Tanrıça inancı farklı uygarlıklarda değişik isimler almış fakat özünde aynı inancı karşılamıştır. Anadolu'da Kybele olarak bilinen Ana Tanrıça, Hitit'te adı Arinna, Mısır'da İsis, Efes'te Artemis, Sümer'de İnanna, Orta Doğu'da İştar'dır (Kuşcan, 2010: 30-31).

Bereketin kaynağı olan Ana Tanrıça'ya duyulan minnettarlığı ifade etmek için yapılan ayinler, zaman içerisinde ona paralel bir kültür olan anaerkilliği ortaya çıkarmıştır. Anaerki toplumlarda kadının kutsallığı, onun ana olması ve doğurganlık özelliğinin insanoğlunun akıl erdiremediği ölüm-yaşam arasındaki döngüyü düzenlemesinden kaynaklanmaktadır.

Aynı zamanda bu dönem henüz siyasal iktidar olgusunun da ortaya çıkmadığı bir dönemdir. Yani anaerki düzen insanların ne ruhsal ne de siyasal olarak sömürü kavramını tanımadığı ve de diğer cinsi sınırlayan töreler ve yasaların olmadığı bir düzendi (Kuşcan, 2010: 33). Kadın böylesine kutsal, tapınılası bir varlıkken daha sonra güçlü tanrıça figürlerinin yerini tek bir kadir-i mutlak erkek tanrı anlayışı almıştır (Berktaş, 2012: 36). Kadının daha sonra nasıl olup aşağılanan, yok sayılan bir varlık haline geldiği önemli bir sorudur. Bunun cevabı da, artan nüfus ve buna bağlı olarak değişen üretim ilişkileri denilebilir.

Artan nüfus ihtiyaçlarını karşılamak için yeni arayışlar içerisine giren insan toplulukları, tarımı keşfetmiş ve bunun sonucu olarak da yerleşik düzene geçmiştir. Böylece toplumsal rollerde köklü değişiklikler ortaya çıkmıştır. Üretim ilişkilerinin temel olarak toplama ve avlanma faaliyetlerine yani insana dayandığı evrede kadın, üretimin bir parçası olmasının yanı sıra aynı zamanda doğurganlığı sayesinde üretimin temel kaynağıydı. Tarımsal üretimin keşfedilmesiyle birlikte temel üretim aracı insan olmaktan çıkmış ve onun yerini toprağın almasıyla insan toprağı ekip biçerek doğaya hükmetmeye başlamıştır. Erkek doğa üzerinde egemenlik kuran ve toplumsal kuralları tayin eden kişi rolünü üstlenirken, kadın sadece doğurganlığı nedeniyle mal gibi korunması ve savunulması gereken cinsel bir varlığa dönüşmüştür (Kuşcan, 2010: 34-35). Bu durum kadını daha durağan erkeği ise üretimden sorumlu ve daha aktif bir konuma getirmiş ve cinsiyetin belirlediği bu iş bölümü bir ölçüde kadını erkeğe bağımlı hale getirmiştir. Aynı şekilde kadının dindeki üstünlüğü de

ortadan kalkmış, erkekleri temsil eden heykelcikler görülmeye başlamıştır (Kayhan, 1999: 14). Bundan sonraki yüzyıllarda toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmelere rağmen kadın, Ana Tanrıça rolüne ne yazık ki bir daha ulaşamayacaktır.

2.2.2. Uzak Asya Kültüründe Kadın

Tarihsel süreç göz önüne alındığında Uzak Asya Medeniyeti dünyanın en köklü medeniyetlerinden birisidir. Bu medeniyet içerisinde Buda, Konfüçyüs, Tao gibi büyük filozofların toplumsal yaşantının şekillenmesinde çok büyük etkileri olduğu görülür. Bu düşünürlerin ilkeleri bir çeşit din olarak kabul edilmiş ve bir inanç sistemine dönüşmüştür. Bu nedenle Uzak Asya toplumlarının kadına bakışını anlamının en temel yolu bu inanç sistemlerini incelemektir.

Hindistan dinlerinden Hinduizm’de kadına karşı her türlü baskı, şiddet, aşağılama meşru olarak görülür. Kadınların mülk edinme hakları yoktur ve her tür işte çalışabilir fakat tüm kazandıklarını kocası, babası veya dul ise oğluna vermek zorundadır. Kadınlar herhangi bir kitap hatta Hinduların kutsal metinleri olan Vedalar dahi okuyamazlar (Gürhan, 2010). Hindularda kız çocukları 7-8 yaşında evlendirilir. Hatta kutsal kitaplarında, bir erkek için en ideal eşin, erkeğin yaşının üçte biri yaşındaki bir kız olduğu söylenmektedir (Women in Indo-Aryan Societies, 2013). Kadının boşanma hakkı yoktur. Kadın ne zulüm görürse görsün kocasına itaat etmelidir. Kutsal kitaplarında kadının eşini kendi tanrısı sayması gerektiği hükmlenir. Eski dönemlerde Aryan erkekleri eşleri izinsiz evden çıktıkları takdirde, eşlerinin kulaklarını ve burunlarını kesme hakkına sahiptir ki bu durum hala Hindistan’ın bazı kırsal bölgelerinde devam etmektedir (Women in Indo-Aryan Societies, 2013). Yine Hindistan’da geçmişte yaygın olan günümüzde de zaman zaman görülen bir gelenek de, ölen kocalarının arkasından kadınların diri diri yakılmasıdır. İnanişâ göre bu dini merasimin ardından kadın gökyüzünde kocasıyla birleşmektedir.

Budizm’de kadına yönelik tutum aynıdır. Budizm’in kurucusu Buda “kadın aramıza girdikten sonra bu dinin uzun yaşayabileceğini sanmıyorum” diyerek kadına karşı bu olumsuz bakış açısını ortaya koymuştur (Gürhan, 2010). Kutsal metinlerinde “Kadınlar, zavallı yaratıklar...Kadınlar nankördür, haindir...Bütün kadınlar aşağılıktır...” gibi ifadeler kullanılmaktadır (Gürhan, 2010).

Yine başka bir Budist metin olan Tipitaka'da, Anguttara Nikaya 3.23'de, şöyle ifade edilmektedir, "Ey kesişler! Zehirli karayılanların 5 özelliği vardır. Nedir bunlar? Kirlidirler, hınç ve nefretle doludurlar, zehirlidirler ve dostlukları engellerler. Aynı şekilde kadınların da 5 zehri vardır. Kadınlar kirlidir, hınçla doludur, nefretle doludur, zehirlidirler ve dostlukları engellerler" (Dinlerde Kadının Yeri, 2013). Yine Tipitaka'da, Anguttara Nikaya 2.8.10'da geçen bir ifade şu şekildedir: "Efendi Gotama, neden kadınlar önemli işlerde rol almıyor, neden önemli işler için görevlendirilmiyorlar? Çünkü sevgili Ananda, kadınlar nefret doludur, kıskançtır, irfan sahibi değildirler ve aptallardır..." (Dinlerde Kadının Yeri, 2013)

Eski Çin'de kadın kocasının kölesi sayılırdı. Kocasını ve çocuklarını ile yemeğe oturmaz, ayakta durur ve onlara hizmet ederdi. Eski Çin'de kadın insan bile sayılmaz ve isim takılmazdı. Erkek çocuklar makbul sayılır kız çocuklar "domuz" diye anılırdı. Çin dinlerinden Kinizm'de ilk tapınış ana tarafından atalarına yapılıyor fakat anaların atalarına ait ruhların başkasına geçtikleri inanılıyordu. Zamanla bu durum değişerek erkeklerin kadınlara karşı baskın olmaya başlamasıyla bu tapınış, baba tarafından 'ata'larına yapılan tapınış haline gelmiştir (Gürhan, 2010). Bir diğer Çin dinlerinden Taoizm'de ünlü Taoist Zhuang Zi şöyle söylemektedir: "Tıpkı gökler ve yer örneğinde olduğu gibi... Başta olan yönetir, sonda olan izler. Büyük olan yönetir, küçük olan izler. Erkek yönetir, kadın izler. Koca yönetir, kadın uyar". Konfüçyanizm'de de bir insanın evlenmeden veya bir erkek evlat dünyaya getirmeden ölmesi büyük günah sayılırdı çünkü erkek evladın ata ruhlarına ibadeti devam ettireceğine inanılırdı. Kadın erkeğe saygı duymalı ve ona hizmet etmeliydi. Konfüçyüs'ün Analetcs'inde (8.20, aktaran Baran: 2012), 'Kral Wu, 'işe yarar 10 tane görevlim var' dedi, Konfüçyüs ise...'Ancak aralarından biri kadın, dolayısıyla sadece 9 tane işe yarar görevli var'' diyerek kadına bakış açısının nasıl olduğunu göstermiştir.

2.2.3. Antik Yunan'da Kadın

Antik Yunan'da kadınlar ile erkekler ayrı yaşam sürerler, erkekler agora ve jimnasyum gibi kamusal mekanlarda bir araya gelirken, saygın kadınlar neredeyse evden hiç çıkmazlardı. Kadınların ev içine hapsolme ve erkeğin mülkiyeti altında olma durumuna nasıl geldiğine bakacak olursak M.Ö 3500-3000 yılları arasına gitmek gerekir. Daha önce tarımın keşfedilmesiyle beraber yerleşik hayata geçildiği ve böylece kadının üretim içindeki rolünün azaldığını, doğurganlığı nedeniyle sadece

korunması gereken bir varlığa dönüştüğünden bahsetmiştik. Devam eden süreçte Mezopotamya’da ilk kentsel toplulukların ortaya çıkması ve bunların giderek kent devletlerine dönüşmesiyle bu kent devletlerinin kendi aralarında egemenlik mücadelesine girmesi, askeri rekabetin önem kazanması, erkek egemenliğinin gittikçe güçlenmesine neden olmuştur. Ayrıca bu dönem mülkiyetin ve böylece sınıfların ortaya çıktığı bir dönem olmuştur.

Berktaş’a (2012:81) göre, Mülkiyetin miras yoluyla babadan oğula geçmesini güvence altına alan ve dolayısıyla kadının cinselliğinin denetimini erkeklere veren ataerkil aile kurumlaşmış, yasalara geçirilmiş ve devlet güvencesine kavuşturulmuştur. Böylece kadının cinselliği, öncelikle babanın, sonra da kocanın malı olarak belirlenmiş ve kadının bekâreti, üzerinde pazarlık yapılan bir ekonomik değere dönüşmüştü. Bu durum fahişeliğin ortaya çıkmasına sebep olmuş ve böylece, cinselliği yalnızca bir tek erkeğe ait olan saygın kadın ile cinselliği herkese ait olan fahişe arasında kesin bir ayırım oluşmuştur.

Aynı dönemde Mezopotamya’da ataerkilliğin kurumlaşmasıyla kadının örtünmesi ortaya çıkmış ve üst sınıflar içerisinde yaygınlık kazanmıştır. Kimlerin peçe takıp takmayacağı yasalarla belirlenmiş, yönetici ve hürlerin karılarının ve kızlarının peçe takması zorunlu iken, köle ve fahişelerin takması yasak edilmiştir. Yasağa uyulmamasının yaptırımını da kırbaçlanmak ve kadının kulağının kesilmesi olmuştur (Berktaş, 2012: 83). Görüldüğü gibi daha çok İslam ülkeleriyle bütünleşen örtünme geleneğinin ortaya çıkışı çok eskilere dayanmaktadır. İslamiyet’ten çok daha öncesinde örtünme, Yahudilerde, Yunanlılarda üst tabakadakilerde yaygın olarak görülmüştür.

Mezopotamya’daki bu gelenek elbette ki Antik Yunan’ı da etkilemiş ve zaten var olan ayrımcılığın biçimlenmesinde etkili olmuştur. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Atina’da özgür kadınlar eşlerinin mülkiyeti altında, ev içindeki uğraşlarla sınırlı kalmıştır. Antik Yunan’da evli kadınlar genellikle kendileri için seçilen kocalarından oldukça küçüktürler ve evlerinden yalnızca bazı dini törenlere ve cenaze merasimlerine katılmak için ayrılabilmişlerdir (Kuşcan, 2010: 44). Bu kadınlar özgür olmalarına rağmen hiçbir siyasal haklara sahip değildi. Hatta mahkemede tanıklık yapma hakları bile yoktu. Buna karşılık mahkeme dışında ettikleri yemini bir erkek duyar da bunu mahkemeye getirirse “dolaylı kanıt” sayılabilmekteydi (Berktaş, 2012: 89).

Kadının konuşmaması en büyük erdem sayılmakta ve “en iyi kadın hiç konuşmayan kadın” şeklinde ifade edilmekteydi. Bir erkeğe söylenebilecek en büyük küfür ona “kadın” demektir (Gürhan, 2010). Aristoteles’a göre, (aktaran Berktaş, 2010: 87):

Otorite, hükmeden kişiye aittir ve bu otorite tiranlık ya da monarşide olduğu gibi gelenekten ya da erkeğin kadın üzerindeki otoritesinde olduğu gibi doğadan geliyor olabilir. Erkek doğal olarak daha güçlü, daha akılcı ve inişli çıkışlı duygulara daha az eğilimlidir. Bu doğal otorite erkeğin ölçülü ve akılcı kararlar alabilme yeteneğinden kendini gösterir.

Aristoteles’in bu fikirleri, Hristiyanlığın kadına ilişkin dogmatik anlayışının temeli olmuş ve Batı düşüncesinde etkisini bugün bile gösterecek biçimde yer etmiştir.

Eski Yunan’da göze çarpan bir nokta ise aynı kent içerisinde farklı uygulamaların görülmesidir. Örneğin Sparta’da Atina ve çevresine oranla kadınlar daha özgür yaşamaktaydı. Üremede kadının rolü erkeğinki kadar önemli görüldüğünden kız çocuklarının da fiziksel eğitime önem verilmiş ve Atina’daki uygulamanın aksine, kız çocukları ölüme terk edilmemiş ve iyi beslenmişlerdir. Örtünme ve zinaya ilişkin kurallar diğer yerlere göre daha esnek olmuştur. Bütün bunlar kadınların durumunda olumlu gelişmelere yol açmışsa da, Sparta’da kadınların nasıl olmaları gerektiği ve onlara düşen rol ve görevlerin devlet tarafından belirlendiği, devletin belirlediği bu sınırların dışına çıkamadıkları görülmektedir (Berktaş, 2012: 90).

2.2.4. Roma Uygarlığında Kadın

Roma medeniyetinde de kadının konumu çok farklı değildir. Antik Yunanda olduğu gibi kadın babasından kocasına aktarılan bir maldır. Romalı kadın, erdemli ve iffetli olmak zorundaydı. Bu zorunluluk, onun doğrudan yaşamıyla bağlantılıydı. M.Ö. I. yüzyıl sonuna dek, bir kocanın zina halinde yakaladığı karısını anında öldürmeye yasal olarak hakkı vardı.

Roma medeniyetinde aile üyesi olabilmenin hukuki açıdan bazı yolları vardır. Bunlardan ilki doğumdur. Doğan çocuğun kendi çocuğu olduğunu “sözle” dile getiren babanın bu söylemi üzerine çocuk aile bireyleri arasına alınırdı. Aile babası kabul etmezse, doğan çocuk aile bireylerinden biri olamazdı. Antik çağ

medeniyetleri savaşçı, güçlü insanlarla ayakta durabildiğinden, toplum kendisine lazım olacak savaşçı, güçlü çocukları zayıf, çelimsiz, sakat olandan ayıklama sistemi kurmuştu ve sağlıklı çocukları boğazlamakta ve derin su kuyularına atmaktaydılar ve kadının çocuğunun yaşam hakkına dair hiçbir söz hakkı yoktu. Roma uygarlığında tümüyle erkeğin koruması ve buyruğu altına sokulan kadına kamu hukuku alanında hiçbir hak tanınmamış ve erkek egemenliğini öne çıkaran bir anlayışın etkisiyle kadın, ruhsal olarak kölelerin bile altına itilmiştir. Hatta ruhsallıktan da öte fahişeler para kazanıp, sosyal özgürlüğe sahip olabiliyorken, köleler de hiç değilse bir takım yasal haklar alabiliyorken ev kadınları daha saygın olsalar da erkeğin mülkiyeti olmaktan ileri gidememişlerdir (Kuşcan, 2010: 43-45).

Roma medeniyetlerinde evlilik yasaları, her ne kadar evlilik sonrası kadının rızasını önemli görmemiş ise de evlilik ahdinin gerçekleştirilmesi öncesi, Antik Yunan'dan farklı olarak babanın ve aynı zamanda gelin ve damadın rızasının alındığı söylenmektedir. Kadının evlenirken rızasının sorulması sonraki batı medeniyetleri tarafından da benimsenmiş ve kadının eşya gibi görülmesine son verecek önemli bir adım olmuştur. Romalılar için çocuk sahibi olmak Antik İbraniler ve Yunanlılarda olduğu kadar ön planda yer almadığı için kürtaj yaygın bir uygulama olmuştur. Bu keyfi çocuk aldırma, tabi ki de kız çocuklar için daha yaygın olmuş ve bu durum bir dönem kadın nüfusunun oldukça azalmasına sebep olmuştur (Kuşcan, 2010: 49-50).

2.2.5. Yahudilik'te Kadın

Yahudi kutsal metinlerinde kadınla ilgili ilk bilgilere Tevrat'ta (Eski Ahit) ulaşılmaktadır. Tevrat'ın başlangıcında kadının yaratılışı ve özellikleri anlatılmaktadır. Bu ayetler incelendiğinde kadının ikinci sınıf bir varlık olduğu, Tanrı buyruğuna karşı geldiği, Adem'i de kandırdığı bu nedenle lanetlendiği görülmektedir (Tevrat, 2000):

(Rab) Ademin yalnız kalması iyi değil dedi. Ona uygun bir yardımcı yaratacağım dedi (Yaratılış 2, 18).

Rab Ademden aldığı bir kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Ademe getirdi (Yaratılış 2, 22).

Rab Adem'e ... sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan mı yedin dedi. Adem, yanıma koyduğün kadın ağacın meyvesini bana verdi bende yedim dedi. Rab kadına nedir bu yaptığın diye sordu. Kadın, yılan beni aldattı o yüzden yedim dedi. Bunun üzerine Rab yılanı, bu yaptığından ötürü bütün evcil ve yabanıl hayvanların en lanetlisi sen olacaksın dedi. Karnının üzerinde sürünecek, yaşamın boyunca toprak yiyeceksin. Seninle kadını, onun soyuyla senin soyunu birbirinize düşman edeceğim. (Yaratılış 3, 11-15).

Buradan çıkan sonuca göre kadının yaratılış amacı erkeğin yalnızlığına son vermek ve ona yardım etmektir. Daha sonra Tanrı Adem ve Havva'ya cennetteki yasak ağacın meyvesini yememelerini emreder. Fakat yılan tarafından kandırılan Havva meyveyi hem kendisi yer hem de Adem'e yedirir. Bu yüzden cezalandırılırlar ve yılanların insanlara düşman oluşunun sebebi olarak kadın gösterilir. Ayetlerin devamında ise kadın için erkek egemenliğini kabul etmek ve acı çekmekten başka yol kalmadığı anlaşılmaktadır (Tevrat, 2000):

Rab kadına, çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim dedi. Ağrı çekerek doğum yapacaksın, kocana istek duyacaksın ve seni o yönetecek. (Yaratılış 3, 16).

Rab Adem'e karının sözünü dinlediğin ve sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetlendi...(Yaratılış 3, 17).

Tevrat'a göre erkekler çok eşli bir yaşam sürebilmekte ve istedikleri zaman karılarını boşayabilmektedirler (I. Krallar 11, 3; Yasanın Tekrarı 24, 1-3). Evlilik konusunda olduğu gibi toplumsal yaşamda da erkeklerin kadınlardan çok daha üstün olduğu Yahudilik inancında kadınların aklen yetersiz oldukları ve bu nedenle şahitliklerinin kabul edilmemesi savulmaktadır (Yasdıman, 2002a). Gürhan'a (2010) göre, Yahudilikte kadının değersizliğinin en önemli göstergelerinden biri, Yahudi erkeklerinin her sabah ettikleri duada geçen şu cümledir: "Ezeli ilahımız, kâinatın kralı beni kadın yaratmadığın için sana hamdolsun".

Yahudilikte soyun devamı çok önemli sayıldığından erkek çocuk doğuran kadına karşı yaklaşım biraz daha olumlu da olsa genel anlamda kadın statü gereği hep alt basamakta kalmıştır. Bir kadının kocası öldüğü zaman kadın, kocasının erkek kardeşiyle evlenmek zorunda bırakılmıştır (Kuşcan, 2010: 65). Eski toplumlarda sıklıkla görülen bu gelenek Yahudilerde de bulunmaktaydı. Çalışmamızın ikinci

bölümünde İslam öncesi Türk toplumlarında da bu uygulamanın var olduğunu göreceğiz. Bununla beraber bir kıza tecavüz eden erkek, kızın babasına para ödeyip kızla evlenmek zorundaydı. Yahudilikte kızlar babalarının ayarladığı evliliğe karşı çıkma hakkına sahip değillerdi. Ancak Yahudi kadınların mülk sahibi olma hakkı vardı ve erkek çocuk öncelikli olmakla beraber mirastan pay almalarına da izin verilirdi (Berktaş, 2012: 95).

Yukarıdaki örneklerin dışında Yasdımın'a (2002b) göre, Tevrat'ta kadınları öven, yücelten onlara yeri geldiği zaman saygı duyulduğunu gösteren ayetler de vardır (Örneğin; Rut 1, 2-4; Rut 14, 22; Hâkimler 13, 23; I. Samuel 1, 9-18; I. Krallar 17, 8-24). Ancak bu ayetlere baktığımızda övülen kadın davranışlarının tanrının ve erkeklerin sözünden çıkmayan, gerekirse çile çekmeyi bile göze almış kadınlar olduğu görülür. Bu nedenle Yasdımın'ın kadınlarla ilgili Tevrat'ta ortaya koyduğu örnekler tam anlamıyla kadına değer verildiğini ispatlamaz. Zaten pek çok din, kadına “ana” olduğu zaman saygı göstermektedir. Yahudilikte de aynı durum söz konusudur.

Bu görüşlerimize ek olarak Kuşcan'ın (2010: 64) şu görüşleri tamamlayıcı olacaktır:

Yahudilikte kadın İsrailoğulları'nın soyu tükenmesin diye doğurduğu, kocasına olan bağlılığı ve itaatkârlığı yerinde olduğu müddetçe ve ev işlerini yerine getirmedeki başarısı oranında değerli bir varlık olarak algılanmıştır. Öncelikli sorumluluğu anne olmakla başlayan kadının diğer sorumlulukları kocasına mutlak saygı, itaat ve güven sarsıcı davranışları sergilememek, ev işlerini yapmak ve bir köleyi bile canından bezdirecek kadar uzun bir iş ve sorumluluk listesiyle devam eder.

2.2.6. Hristiyanlık'ta Kadın

Hristiyanlık, katı Yahudi bir Ortadoğu yapısı içerisinde doğmuş bir dindir. Roma İmparatorluğu'nun hiyerarşik yapısının var olduğu bu coğrafyada İsa'nın söylediklerinin başlangıçta çok etkili olduğu söylenemez. Zaten İsa öldüğü zaman ona inananların azlığı da bunun göstergesidir. Hristiyanlık onun ölümünden çok uzun yıllar sonra yayılmaya başlamıştır. İsa'nın ilk dönemlerinde onu kadınların dinlemeye gelmesi, çarmıha gerildiğinde kadınların onun başında beklemesi, Yahudi inançlarına rağmen dikkat çeken önemli bir noktadır.

Hristiyanlığın kadınlar için olumlu bir tarafı da çok eşliliğin erkekler için yasaklanmış olmasıdır. Kilise boşanmayı günah olarak saymış ve böylece erkeğin kadını boşaması zorlaşmıştır. Evlilik sadece bir kere yapılır ve kutsaldır. Yahudiliğin aksine erkeğe getirilen bu kısıtlama evlilik içinde kadını güvenceye almış ve az da olsa erkeğe eşit kılmıştır.

Hristiyanlık inancında kadınlar için farklı bir anlayış ortaya çıkmıştır. Bu anlayış Bakire Meryem imgesi ile vücut bulmuştur. İffetini koruyan ve kendisini Tanrıya adayan bir kadın kutsal sayılmıştır. Bu durum kadına, kocası veya babasına bağımlı bir hayat dışında kendisini Tanrıya adayarak manastırda farklı bir alternatif hayat sağlamıştır. Bu nedenle Hristiyanlığın ilk dönemlerinde azizlik mertebesine ulaşanların birçoğunun kadın olması tesadüf değildir (Berktaş, 2012: 99-102).

Her ne kadar Hristiyanlık kadınlara farklı bir yaşam alternatifi sunmuş olsa da (ki bu yaşam yine bir erkek figüre kendini adamaktır) İsa'nın ölümünden sonra geçen iki yüzyıllık süre içerisinde yazılan İncil'deki bazı ayetler, kadınların yine ikinci sınıf varlık olarak görüldüğünün kanıtıdır. Buna örnek olarak şu ayetler gösterilebilir (İncil, 1999):

Öğrenmek istedikleri bir şey varsa evde kocalarına sorsunlar. Çünkü kadınların toplantı sırasında konuşması ayıptır. (I. Korintliler 14/35)

Kadınların da saç örgüleriyle, altınlarla, incilerle ya da pahalı giysilerle değil sade giyimle, edepli ve ölçülü tutumla, Tanrı yolunda yürüdüklerini ileri süren kadınlara yaraşır biçimde iyi işlerle süslenmelerini isterim. Kadın sükunet ve tam bir uysallık içinde öğrensün. Kadının öğretmesine ve erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum, sakın olsun. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı. Aldatılan da Adem değildi. Kadın aldatılıp suç işledi. Ama doğum yapıp kurtulacaktır. Yeter ki sağduyuyla iman, sevgi ve kutsallıkla yaşasın. (I. Timoteos 2/10-15)

Ey kadınlar Rab'be bağımlı olduğunuz gibi kocalarınıza da bağımlı olun. Çünkü Mesih bedenın kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar. (Efesliler 5/22-24)

Kadın başını açarsa saçını kestirsin. Ama kadının saçını kestirmesi ya da tıraş etmesi ayıpsa başını örtün. Erkek başını örtmemeli o, Tanrı'nın benzeri ve yüceliğidir.

Kadın da erkeğin yüceliğidir. Çünkü erkek kadından değil kadın erkekten yaratıldı.
Erkek kadın için değil kadın erkek için yaratıldı. (I. Korintliler 11/6-9)

İncil'deki bu yaklaşım sonraki dönemlerde kadınların dinsel ve toplumsal yaşantıda çok fazla kayıp yaşamasına neden olmuştur. XI. yüzyıldan itibaren kilise içerisinde pek çok değişiklik yapılmıştır. Rahiplere bekârlık şartı getirilmiş kadınlar yüksek görevlerden uzaklaştırılmışlardır. Manastır etrafındaki kültürel canlılık yerini Roma'ya bağlı Katolik hiyerarşisine bırakmıştır. Okullar kilise tarafından katedraller çevresine toplanmış ve kız çocuklarına kapatılmıştır. Bu farklılık kadınların zaman içerisinde dışlanmasına neden olmuştur.

Bu gelişmeler zamanla kadının ticari hayattan uzaklaşmasına ve soylu ailelerde kadınların yönetici unvanlarını kaybetmesine kadar uzamıştır. Elbette bu keskin değişimler bazı bölgelerde kadınların direnmesine sebep olmuştur. Kilise hemen karşı hamle olarak kadını eve kapatmayı amaçlayan hükümler ortaya koymaya başlamıştır. Yeni durum erkek egemen toplumda erkeklerin de işine geliyordu. Kadının özellikle aile varlığının yönetiminden uzaklaştırılması erkeğin baba mirası hakkını garantiye almasını sağlıyordu. 1547'de İngiltere'de alınan bir kararla kadınların çene çalmak için bir araya gelmeleri yasaklanıyor ve kocalara karılarını evde tutmaları yükümlülüğü getiriliyordu (Kayhan, 1999: 18-21).

Ortaçağ ile bütünleşen cadı avları da bu dönemin önemli olaylarından. Avrupa'nın en karanlık dönemi olarak görülen bu çağda, Tevrat ve İncil'de kadınlar için söylenen düşmanca sözler bu duruma bir zemin hazırlamış ve kurulan Engizisyon mahkemeleri cadı yakma amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Binlerce masum kadın büyücülük ve cadılıktan işkenceye maruz kalmış ve öldürülmüştür.

Genelde cadı takibi ve avcılığının halkın folklorik inancında yaygın olan efsane, mit, masalların, özellikle Roma-Katolik Kilisesi'nin egemen olduğu bölgelerde ve günlük hayat içindeki etkileşimden beslenerek yaratıldığı düşünülmektedir (Aksan, 2013). Aslında cadılıkla suçlanmak için öyle olağanüstü bir nedene de gerek yoktu. Birinin vücudunun herhangi bir yerinde beni ya da doğum lekesi varsa, bu, o kişinin şeytanla işbirliği yaptığının kesin kanıtı sayılıyordu ya da bir kişinin ihbarı bile onun cadı olarak yargılanması için yeterli oluyordu. Aksan'a (2013) göre, daha çok Ortaçağ'a atfedilen "cadı avcılığı" aslında daha çok yeniçağa geçişte (1450-1750) gerçekleşmiştir. İngiltere'de görülen son büyücülük davası 1712

yılında görülmüştür ve jüri, sanık Jane Wenham'ı suçlu bulmuşsa da hâkimin yoğun çabalarıyla sonradan bu ceza iptal edilmiştir (Öztürk, 2011: 32).

XVIII. yüzyılın ilk yarısında biten cadıların yakılması olayının hemen ardından Avrupa'da feminist hareketler yeşermeye başlamıştır. Bunda tabii ki XVII. yüzyılın sonlarında başlayan Aydınlanma Hareketinin de etkisi büyüktür. Aydınlanma, Tanrı ve din merkezli toplumsal yapının var olduğu ortaçağ'ın aksine, bilim ve aklın öne çıktığı bir dönemdir. Aydınlanma ile beraber liberalizm, bireycilik, demokratik özgürlükler, dinsel hoşgörü gibi kavramlar önem kazanmıştır. Ne yazık ki kadınlar aydınlanma döneminde de aradıklarını bulamamış yine ezilmeye devam etmişlerdir.

Aydınlanma sonrası ve Fransız Devrimi öncesi kadınlar, devrimin malzemesi olan işçi kitlesinin içinde yer almaktaydı. Üstelik fabrikalarda erkeklerle aynı işi yapıp onların çalıştığı ücretin yarısına hatta daha azına çalışmaktaydılar. Üstelik bunlar da yetmiyor muş gibi açlık ve yoksulluktan ötürü çocuklar ölüyor ve kadınlar bir parça ekmek için bedenlerini satmak zorunda kalıyordu. Böyle bir ortamda işçi ve kent yoksulu kadınlar sokaklara dökülmüş ve hakları için mücadele etmeye başlamışlardır. Ekmek ve yoksulluk gibi dertleri olmayan burjuva kadınları ise erkeklerle eşit haklara sahip olma ve özgürlük mücadelesi veriyordu. Bu burjuva sınıftan kadınlar, Fransız Devrimi sonrası feminist hareketlerin başlamasına öncülük edecektir.

Devrim sürecinde burjuvazi ile birlikte mücadele veren, “yurttaş” diye seslenilip eylemlere çağrılan kadınlar, devrim sonrası burjuvazi tarafından yok sayılmıştır. Bu da, devrim öncesi “herkese eşitlik, özgürlük” söylemindeki “herkes” sözcüğünün kadınları karşılamadığını göstermiştir.

Devrim süreci kadınların bilincinde büyük bir ilerleme yaratarak onların daha politik ve daha örgütlü olmalarını sağlamıştır. Böylece devrim sonrası feminizmin ayak sesleri duyulmaya başlamıştır. Berktaş'ın (2003: 88-89) şu sözleri bu durumu destekler niteliktedir:

Feminist bilinç, kadınların ezilen bir gruba mensup olduklarının ve dolayısıyla haksızlığa uğramış olduklarının farkına varmalarını ve bu haksızlığın doğal değil de toplumsal/kültürel bir olgu olduğunu kavramalarını içerir. Gelişmiş bir feminist bilincin ortaya çıkması, kadınların evlilik dışında bir ekonomik faaliyete sahip olmalarına ve kendi ekmeğini kazanan anlamlı bir sayıda kadının varlığına bağlıdır.

Sankır’a (2010) göre, tarih içerisinde kadına insanlığın devamlılığını sağlayan biyolojik roller uygun görülüp erkeğin toplumsal egemenliğini onaylayacak bir şekilde konumlandırılmak istenmişlerdir. Bu noktada tarih, kadınların ilgisini çekmiş ve “tarihte neden kadına dair bilgi yok”, “kadınlar gerçekten tarih içinde yoklar mı” sorularının peşine düşen feminist girişimler ortaya çıkmaya başlamıştır.

2.3. Feminist Teoriler

Latince kadın anlamına gelen “femina” sözcüğünden türetilen bu kavram ilk olarak 1837’den sonra Fransızcaya girmiş, 1890’larda da İngilizceye girerek womanism (kadıncılık) teriminin yerini almıştır. Robert Sözlüğü, bu kelimeyi “kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrin” olarak tanımlamaktadır (Robert Sözlüğü, aktaran Kayhan, 1999: 9). Bir başka deyişle feminizm, ataerkil anlayışa ve ayrımcılığa karşı duran ve cinsler arasında sosyal eşitliği savunan bir harekettir. Necla Arat’a (1991: 12) göre, “Bu akım, insanlığın yarısını oluşturan bir demografik grubun ve uygarlık tarihi boyunca hep ikincil konumda yaşamak zorunda kalan bir cinsin (kadınların) bu durumdan kurtuluş hareketinin öğretisidir”. Özellikle girdiği toplumların siyasi mücadele platformunda artık bir daha geri dönülemeyecek bir öge olarak yerini almış olan feminizm, kadın kurtuluş hareketinin teorisi ve pratiğidir (Kayhan, 1999: 9).

Feministler iş yerinde cinsel tacize, işe alma ve terfide cinsiyet ayrımcılığına, kadın ve erkek arasındaki ücret farklılıklarına, şiddete ve kadın yoksulluğuna yol açan evlilik dışı doğumlar ve artan boşanma olaylarına dikkat çekmişlerdir. Tarihte feminizm akımları içerisinde öne çıkmış akımlardan olan aydınlanmacı liberal feminizm, kültürel feminizm, sosyalist feminizm ve radikal feminizmi aşağıda açıklamaya çalışacağız.

2.3.1. Aydınlanmacı Liberal Feminizm

Liberalizmin en çok üstünde durduğu konu hak ve özgürlükler meselesidir. Birey özgür olmalı ve devlet de bu özgürlüğü garanti altına alan bir kurum olmalıdır. Avrupa’daki bu özgürleşme sürecinde, kadınlar da özgürlük talebinde bulunmaktan geri kalmamışlardır. Feminist kuramcılar kadınların eğitim, sağlık, hukuk, siyaset,

sanat, özel ve kamusal her alanda erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini savunmuşlardır.

Feminizmin ve bu konuda eser veren kadınların tarihi, XVIII. yüzyıl öncesine dayanmaktadır. O dönemin feministleri, batı dünyasını sarsan devrim dalgasının coşkusuna uymuşlardır. Aydınlanma dönemi içerisinde ortaya koyulan kuramlar bu dönemde hayata geçirilmeye başlanmıştır. Örneğin insanlar için vazgeçilmez ya da doğal olarak kabul edilen haklara, hükümetlerin karışmayacağı gerçeği, hem Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nin hem de Fransa'nın İnsan Hakları Bildirisi'nin en önemli noktaları olarak kabul edilebilir. Feministler erkeklerin sahip olduğu doğal haklara sahip olabilecekleri konusunda umutlanmışlardır. Fakat Doğal Haklar Teorisini geliştiren ve icra eden erkekler, maalesef feministlerin bu taleplerini görmemezlikten gelmişlerdir. Ne var ki, aradıkları bu özgürlüğü ne yazıları ve fikirleriyle oluşumuna katkıda bundukları Aydınlanma düşüncesinde, ne de birer devrimci ve düşünür olarak oluşum aşamasında yer aldıkları Fransız Devrimi'nde ne de ekonomik ilerleme ve makineleşmenin bir sonucu olan sanayi devriminde bulmuşlardır (Kayhan, 1999: 34)

Kadınlar özellikle devrimi desteklemelerine rağmen, bazı eleştirilerden dolayı giyotine mahkûm edilen Olympe de Gouges gibi örnekleri de görünce, kendi haklarını savunmaya karar vermişlerdir. Olympe de Gouges 1791'de, Fransız Devrimi sırasında yazdığı kadın hakları bildirgesinde 1789'da verilen sözlerin tutulmadığını dile getirmiş ve devrimin kötü sonucunu erkeklere yüklemiştir (Öztürk, 2011: 50-51).

Eşit eğitim, hukuksal ve toplumsal eşitlik ve siyasal oy hakkı talepleri, XIX. yüzyılın ortalarına doğru giderek güçlendi. İngiltere'de kadınlar 1832'de kendileri için oy hakkı talep ettiler fakat bu talepleri dikkate alınmadı. Aynı şekilde Fransa'da 1848'de genel oy hakkı sadece erkeklere tanınmıştı (Berktaş, 2003: 92).

Feminist teori tarihinin ilk önemli ve kapsamlı çalışması Mary Wollstonecraft'ın Ocak 1792'de yayınladığı *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Hakları Savunusu) adlı kitabıdır. Wollstonecraft eserinde, kadının köle kalmasının sebebini, hayattaki gerçek amacının erkeğe hizmet etmek olduğunu öğreten toplumsallaşma sürecine bağlamaktadır (Wollstonecraft, 1792: 186). Evde kapalı kalıp süslenmekten başka bir şey yapmamakla sağlıklarını, kendi başlarına karar alamadıkları için özgürlüklerini, düşünce kapasitelerini geliştiremedikleri için faziletlerini kaybeden bu burjuva kadınları, aynı zamanda dar anlamda liberal

feminist hareketin, geniş anlamda ise kadın özgürlüğü hareketinin başlatıcıları olmuşlardır. (Öztürk, 2011: 53).

Aydınlanmacı liberal feministlerin ortak temel düşünceleri şu şekildedir (Kayhan, 2011: 37):

- Akla inanç. Wollstonecraft gibi bazı düşünörlere akıl ve tanrı neredeyse eş anlamlıdır. Birey aklı içinde tanrısal bir kıvılcım barındırır. Bu kişinin vicdanıdır.
- Kadının ve erkeğin ruhları ile akılcı yeteneklerinin aynı olduğu inancı.
- Toplumsal değışime ve toplumun dönüşümüne etki etmenin en iyi yolunun eğitim-özellikle eleştirel düşünebilmek için eğitilmek-olduğuna inanç.
- Bireyin diğeri bireylerden ayrı olarak gerçeği arayan, akılcı ve bağımsız bir aktör olarak hareket eden ve haysiyeti bağımsızlığına bağı olan yalnız bir varlık olduğu görüşü

Sonuç olarak, aydınlanmacı feministler, doğai haklar doktrinine bağı kalmışlardır. XIX. yüzyıl kadın hareketi genel olarak bu talepler, özellikle de oy verme talebi üzerine kurulmuştur.

2.3.2. Kültürel Feminizm

XIX. yüzyılda aydınlanmacı liberal feminizmin yanı sıra kültürel feminizm de önem kazanmıştır. Kültürel feministler, sadece siyasal değışime odaklanan liberal teorinin aksine daha geniş bir kültürel dönüşümü hedeflemişler ve bu girişimleriyle liberal feminizmin açığıını kapatarak feminist hareketin ayaklarının daha sağlam basmasını sağlamışlardır. Liberal feministlerden devrıldıkları eleştirel düşünme ve kendini geliştirmenin önemini kabul eden kültürel deministler, hayatın akıldışı, sezgisel ve genellikle kolektif yönü üzerinde de durmuşlar ve kadınlarla erkekler arasındaki benzerlikleri vurgulamak yerine, genellikle kadınlık niteliklerinin kişisel kuvvet, gurur ve kamusal yenilenme kaynağı olarak kabul edilen farklılıkları üzerinde durmuşlardır (Kayhan, 1999: 38).

Kültürel feminizmin önemli temsilcilerinden Margaret Fuller'in 1845'te yayınladığı "XIX. yüzyılda Kadın" adlı eseri kültürel feminist geleneğin başlatıcısı olmuştur. Margaret Fuller kitabında, Avrupa'daki Romantik akımın ve Amerikan aşkıncılığının izinden giderek Aydınlanma düşüncesinin, bilginin akıldan kaynaklanan nesnel ve mekanik yapısını eleştirerek duygusal, sezgisel ve organik olduğunu savunmuştur (aktaran Yörük, 2009). Fuller, kadınların sezgileri daha hızlı

ve doğrudur ve genellikle normal kadınların tüm bunları şaşmaz bir muhakeme ile kavrayıp tasvir ettiklerini görürsünüz diyerek kadınların düşünsel ve sezgisel yeteneğini vurgulamıştır Ayrıca kadınların özgürleşmesi ile dünyadaki iyileşme arasında bağlantı kurmuş ve kadınların özel niteliklerini ifade edebilmelerinin ortamı sağlandığı takdirde hem kendi hayatlarının hem de toplumun hayatının nasıl değişeceğini ortaya koymuştur (Fuller, aktaran Kayhan, 1999: 38).

Kültürel feministler Hristiyanlığın ataerkilliğine sert eleştiriler getirmiş ve dinin eril olmadığını söylemişlerdir. Kültürel feministler, Tanrının çift cinsiyetli olduğunu iddia etmiş ve bu teori, feminist düşüncede evrenin temel kuramı haline gelmiştir (Öztürk, 2011:78). Ayrıca Stanton, kadınların yüzyıllarca hâkim olduğu bir anaerkil dönem var olmuş, ardından erkeklerin yönetime geçtiği ataerkillik gelmiş ve daha sonra Amfiarki (iki egemenlik) olarak adlandırdığı ve yönetime her iki cinsin de eşit olarak söz sahibi olacağı iki cinsiyetli dönemin geleceğini söylemiştir (aktaran Kayhan, 1999: 39).

Anaerkillik, kültürel feministler arasında çokça tutulmuş ve kültürel feminizm bu kavramdan beslenmiştir. Bu tezi savunma nedenlerinden biri de, “kadınların bir dönem yönetici güç olduklarını ve bu gücü insanlığın iyiliği için kullandıklarını bilmelerinin, erdem duygularını ve özsaygılarını yeniden kurmalarına yarar sağlayacağı fikridir” (Kayhan, 1999: 39). Erkeklerin savaşçı kişiliklerinin aksine kadınların barışçılığıyla daha iyi bir dünya kurulabileceğine inanmışlardır.

Kültürel feminizmin ortaya koyduğu anaerkillik teorisinin karşısında duran ataerkilliğin Türk tarihinde nasıl ortaya çıktığı ve Türk kadınına nasıl etilediğini ortaya koyması açısından feminist akımlar içerisinde kültürel feminizm araştırmamıza ışık tutmaktadır.

2.3.3. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminizm, “ikinci dalga” olarak adlandırılan 1960’lı yılların sonunda ortaya çıkan bir kuramdır. Sosyalist feminist teoriyi anlatırken Marx’ın kadınlarla ilgili yaklaşımını ele almak gerekmektedir. XVIII. yy.da Fransa, Almanya gibi henüz sanayileşmeye başlamış ülkelerde, değil kadın işçilerin erkek işçilerin bile taleplerinin reddedildiği ve bu nedenle kadın işçilerin seslerini çıkarmadığı bir ortam bulunmaktadır. Böyle bir ortamda aydınlanma düşüncesi ve Karl Marx’ın teorisinde kadınlara yer vermesi sonucu kadın işçiler de yavaş yavaş işçi hareketlerine

katılmaya başlamıştır (Öztürk, 2011: 87). Kısaca sosyalist feminizmin kökenleri 1848’lerde başlayan Alman işçi hareketi ve Marksist teoriye dayanmaktadır.

Marx ve Engels’in kullandıkları kimi kavramlar Marksist feminizmin oluşumunda önemlidir. Diyalektik ve tarihsel materyalizm (ve ideoloji ile sınıf bilincinin oluşumu) teorileri, emek ve kapitalizm üzerine geliştirilen teoriler (yabancılaşma, praxis felsefesi ve ekonomik değerin oluşumu), Marx’ın yazıları ve Engels’in “Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni” (1884) adlı yapıtında geliştirilen feminist teorik yönelimlerdir (Yörük, 2009).

Engels kadının ezilmişliğini toplumsal üretime katılmamakla açıklamış ve özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla ticaretin gelişmesini kadınların da bir meta olarak alınıp satılmaya başlamasına neden olduğunu söylemiştir. Kadının kurtuluşunun ev işinin toplumsallaşmasına bağlamıştır. Ev ile iş yerinin ayrılması ve emek gücünün farklılaşmış bir emek gücü olması kapitalizmin kendine özgü toplumsal iş bölümünü oluşturur. Dışarıda çalışan erkek gibi kadının da evde çalıştığından aynı ücreti alması gerektiğini yani ev işinin ücrete tabi tutulmasını savunmaktadırlar. Sosyalist feministler her ne kadar ev kadınlığı ve ev içi emek üzerinde çok durmuşlarsa da kadınların ücretli emekçi statülerine de dikkat çekmişlerdir (Kayhan, 1999: 43).

Sosyalist feminizm, kadın ve erkek kimliklerini, radikal feministlerin yücelttiği ve doğalmışçasına varsaymasının aksine kadın ve erkeğin farklı özelliklerini toplumsal ilişkilere dayandırmaktadır. Sosyalist feministler erkek egemenliğinin ortadan kaldırılması için sosyalizmi bir ön koşul olarak görmüş ve dolayısıyla sosyalizm, feminizmin kendi hedeflerinden biri olmuştur (Savran, 1985). Ayrıca Sosyalist feministler aralarında sınıf farkları bulunsa da kadınları ortak ezilen bir sınıf olarak görüp ona sınıf bilinci ve feminist ideoloji aşlamak istemişlerdir.

Çoğu sosyalist feminist bu mücadelenin yer yer erkeklerle yer yer onlardan ayrı olarak sürdürülmesi gerektiğine inanmışlardır. Sosyalist feminizm, kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerinin farklı biçimlerini sınırlı bir bakış açısıyla - örneğin şiddet gibi – ele aldığından radikal feministler tarafından eleştirilmiştir.

2.3.4. Radikal Feminizm

Radikal feminizm de sosyalist feminizm gibi “ikinci dalga” feminist teori içerisinde yerini almakta olup, ABD’de 1960’ların sonunda medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalarda yer alan bir grup eski sosyalist kadın eylemci tarafından

geliştirilmiştir. XX. yüzyılın radikal feministlerini kendi bilinçlerine ulaştıran ve onlardan ayıran, yeni soldaki erkeklerin aşağılayıcı davranışları olmuştur. Radikal feminizmin bu yıllarda ortaya çıkışı bir tesadüf değildir. Bu dönem batı dünyasında gelişmekte olan radikal ve tepkisel hareketlerin arttığı bir dönemdir. Bir döneme damgasını vuran 1968 öğrenci olaylarının, anti-nükleer hareketin, çevreci protesto hareketlerinin, Vietnam savaşının sonucu oluşan savaş karşıtı tepkilerin yaşandığı yıllardır (Öztürk, 2011: 91). Bu tepkiler haliyle kadın hareketlerini de tetiklemiştir.

Radikal feminist düşünürler kadınların baskı altına alınışlarını sosyalist feministlerin ekonomik nedenlere, liberal feministlerin geleneklerin, dinsel uygulama ve yasaların zorbalığına ve kültürel feministlerin kadınlık kültürünün bastırılmasına dayamasının dışındaki nedenlere de bağlamışlardır (Yörük, 2009).

Radikal feministler eşitsizliğin temel nedeni üzerinde sosyalist feministlerden farklı düşünmüşlerdir. Radikal/sosyalist ayrımı eşitsizlik olgusundan daha derinlerde bir yerde yatan bu köklerin tam olarak nerede yattığı ve nasıl tahlil edildiğine bağlı olarak gelişmiştir¹. Radikal feministler, sosyalistlerin aksine kadınların baskı altına alınmasının kökeninde kapitalizmin değil patriyarkanın olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre, kadınlar ve erkekler ayrı birer sınıftır. Bu anlayışa göre cinsiyete dayalı iş bölümü tarihteki ilk iş bölümüdür; buy iş bölümünden kaynaklanan egemenlik ilişkisi de ilk sınıf ayrımını oluşturur (Savran, 1985). Radikal feministler, kadınların ezilmişliğinin ilk ezme ve ezilme ilişkisi oluşundan yola çıkarak bu ilişkinin en temel egemenlik ilişkisi olduğu sonucuna varıyorlar.

Radikal feminizmin Anglo-Amerikan kanadının en önemli temsilcilerinden Firestone'a göre kadının ezilmişliğinin temel sebebinin, ekonomik ilişkilerden ziyade erkekle kadının yaratılışlarındaki farklılıktan kaynaklandığıdır (Firestone, aktaran, Savran, 1985). Kadının doğurganlık özelliği ve bu yüzden erkeğe bağımlı oluşu, ataerkillik ve onun yönetme ideolojisinin, cinsiyet ayrımcılığı üzerine kurulu cinsiyete dayalı iş bölümünün nedenidir. Kadınların ezilmişliğinin tarih boyunca süreklilik taşıyan ve yaygın bir olgu olduğunu vurgulamak için her ne kadar sosyalist feministler de ataerkillik kavramına başvursalar da radikal feministler bu sürekliliği tek ve değişmez bir sürece bağlamıştır.

¹ Bu sınıflandırma büyük ölçüde Anglo-Amerikan feminizmine dayanıyor. 19. yy.'da kadın hareketi İngiltere ve Amerika'da Almanya ve Fransa'dan farklı olarak sosyalist hareketle iç içe gelişmedi. Dolayısıyla da radikal/sosyalist ayrımı yeni ve belki de Kıta Avrupası'na bakarak daha kesin bir biçimde oluştu (Savran, 1985).

Radikal feministlere göre her toplumda iki kültür vardır: Görünen ulusal erkek kültürü ve görünmeyen evrensel kadın kültürü (Öztürk; 2011: 98). Radikal feministler, erkeklerin bilinçli saldırganlığı karşısında kadınların barışçılığını, erkeklerin sömürücülüklerinin karşısında kadınların anaçlığını-vericiliğini yüceltmışlerdir.²

Liberal ve sosyalist feministler, erkek kültürünü ve değerlerini içselleştirdiği ve kadınların da erkek standartlarına göre yaşamalarını istedikleri yönünde radikal feministler tarafından eleştirilmiştir. Oysa kadın ruhu yüceltilmelidir ve kadının kurtuluşu erkekten farklılaşmasından geçmektedir (Öztürk, 2011: 98). Coleman’a göre bu sonuca varmak için her kadın, kendi değer gücünün farkına varmalı ve ataerkil sistemin reddedilmesi konusunda diğer kadınlarla birleşerek kadın temelli alternatif bir toplum yaratılmasına destek vermelidir (Coleman, aktaran, Demirbilek, 2007).

² İngiltere’de Greenham Nükleer Üssü’nde, yalnızca kadınların katıldığı bir protesto gösterisinde, radikal feministlerin bir bölümü, üssün çevresindeki tel örgüyü çocuk bezleri gibi ‘analık’ simgeleriyle donatmışlardır (Savran, 1985).

3. TARİHTE TÜRK KADINI

3.1. İslamiyet Öncesi Türklerde Kadın

İslam öncesi Türkler veya eski Türkler olarak adlandırdığımız topluluğun yaşamına dair elimizde çok güçlü kaynaklar bulunmamaktadır. Özellikle tarih öncesi dönemlerin bilinmezliği ve göçebe olan Türklerin çok fazla kalıcı eser bırakamaması bizi dönemle ilgili araştırmalarda zora sokmaktadır. Üstelik homojen tek bir Türk toplumundan bahsetmek de mümkün değildir. Ayrıca Türk toplulukları farklı zaman ve mekanlarda yaşamış ve pek çok sosyo-kültürel etkileşim içerisinde bulunmuşlardır. Bu yüzden eski Türklerde kadın konusunda bir genelleme yapmak mümkün gözükmemektedir. İlerleyen bölümlerde göreceğimiz gibi birçok araştırmada kadının durumu ile ilgili farklı görüşler yer almaktadır.

Eski Türklerin en önemli özellikleri Şaman inancına sahip göçebeler olmalarıydı. Dönemin kültürünün oluşmasında bu göçebe yaşam tarzı etkili olmuştur. Topluluk halinde konup-göçen obalar içerisinde kadınların da çok önemli bir yeri bulunmaktaydı. Sosyal hayat içerisinde erkek ve kadın eşit bir statüde bulunuyordu. Dini ayinlerde kadınlar erkeklerle birlikte yer alıyordu (Arsel, 1991: 26). Bozkırın zor şartları içerisinde kadınlar da erkekler gibi savaş ve avcılık eğitimlerini küçük yaşta alıyordu. Büyük bir serbestliğe sahip olan kadınlar erkeklerin yaptıkları her işi yapabiliyordu (Roux, 2007: 138). Türklerde kadınların erkekler gibi avcı ve savaşçı oldukları konusunda tüm kaynaklar görüş birliği içerisinde.

Eski Türk toplumlarında sosyal hayatı anlamamızı sağlayan kaynakların en başında efsaneler ve mitler gelir. Bunların en önemlisi de Dede Korkut Hikayeleri'dir. Bu hikayelerin bir kısmı İslam öncesi bir kısmı ise İslam sonrası Türklere aittir. Ancak İslam sonrası dönemde de eski geleneklerin daha ağır bastığı görülmektedir. Dede Korkut'ta birkaç öykü bize kadının durumu ile ilgili bazı ipuçları vermektedir. Örneğin; birbirleriyle beşik kertmesi olan Bamsı Beyrek ile Banu Çiçek'in ilk karşılaşmaları şöyle anlatılmaktadır (Sepetçioğlu, 1995: 73):

İkisi atlandılar meydana çıktılar. At teptiler Beyreğin atı kızın atını geçti. Ok attılar, Beyrek kızın okunu geride bıraktı. Kız: Bre yiğit benim atımı kimsenin geçtiği yok. Okumu kimsenin geride bıraktığı yok. Gel şimdi seninle güreş turalım, dedi... iki pehlivan olup birbirlerine sarmaştılar. Beyrek kaldırıp kızı yere vurmak ister, kız kaldırıp Beyreği yere vurmak ister... Beyrek kızın ince beline girdi, çengele aldı arkası üzerine yere yıktı. Kız o zaman: Yiğit, Bay Piçe'nin kızı Banu Çiçek benim, dedi. Beyrek üç öptü bir dişledi "Düğün kutlu olsun Han kızı" diye parmağından altın yüzüğü çıkardı kızın parmağına geçirdi.

Bir başka öykü Kan Turalı Destanı'nda ise bu kez Selcen Hatun'un savaşçı yönü anlatılmaktadır (Sepetçioğlu, 1995: 138):

Selcen Hatun at sürdü. Hasımını bastırdı. Kaçanını kovalamadı aman diyeni öldürmedi. Kılıcının kabzası kan içinde otağa geldi. Kan Turalıyı bulamadı. O sırada Kan Turalının babası anası çıkageldi. Gördüler ki bu gelen kişinin kılıcının kabzası kanlı oğulları görünmez. Haber sordular görelim nasıl sordular:

Anam kişi kızım kişi
Tan atarken yerinden kalkıverdin
Oğulu tutturdun mu?
Ansızın güzel başını kestirdin mi?
Kadın ana bey baba diye bağirttin mi?

Bozkır kültürü içerisinde avcı ve savaşçı özelliklerle destanlaştırılan bu iki kadın örneğinin dışında Dede Korkut Hikayeleri içerisinde aşık, fedakar, sevgi dolu kadın örnekleri de vardır. Bunlardan en bilineni *Deli Dumrul Destanı*'dır. Bu hikayede Deli Dumrul Azrail ile savaşmak isteyince cezalandırılır ve kendi canı yerine birisinin canını bulması istenir. Anne ve babasından bunu isteyen Dumrul olumsuz cevap alınca karısı ile vedalaşmak ister ve durumu anlatır. Bunun üzerine karısı onun için canını vermeyi kabul eder ve bu durum Tanrı tarafından affedilmesine sebep olur. Burada Deli Dumrul'un karısının sözleri onun fedakarlığını ve aşkını anlamamıza yardımcı olacaktır (Sepetçioğlu, 1995: 125):

Göz açtığımda gördüğüm
Gönül verip sevdiğim
Koç yığidim şah yığidim
Tatlı damak verip öpüştüğüm
Bir yastıkta baş koyup emiştüğüm

Karşı yatan kara dağları
Senden sonra ben neylerim
Yaylar olsam benim mezarım olsun
Soğuk soğuk sularını içer olsam
Benim kanım olsun
Senden sonra bir yiğidi
Sevip varsam yanında yatsam
Ala yılan olup beni soksun
Senin o korkak anan baban
Bir canda ne var ki sana kıyamamışlar
Yer tanık olsun gök tanık olsun
Benim canım senin canına kurban olsun.

Eski Türkler konusunda yapılan araştırmalarda temel kaynaklardan birisi Ziya Gökalp'ın *Türk Medeniyeti Tarihi* isimli eseridir. Gökalp'e göre eski Türklerde kadın tabu değildi. Devlet yönetiminde söz sahibiydi. Emirnameler "Hakan ve Hatun emrediyor ki" diye başlarsa itaat olunurdu (Gökalp, 1974: 255). Pek çok kaynak Türklerde kadınların her meclise katılabildiğini, kurultaylarda fikirlerini beyan edebildiklerini, Hakanın yanında Hatunun da yönetimde söz sahibi olduğunu belirtmektedir (Arsel, 1991: 26; Kuşcan, 2010: 188;) Necati Gültepe'ye göre Hatunların kendilerine ait bir otağları vardır. Bu otağlardan başka prenseslerin oturdukları şehirler bile bulunmaktadır (Gültepe, 2008: 184). Atilla'nın hatunu Arıkan'ın bir sarayı, mabeyincisi ve müstakil gelirleri bulunmaktadır. Atilla'ya gelen elçiler önce Arıkan tarafından kabul edilmekte sonra Atilla ile görüşmektedirler (Sevinç, 1987: 32).

Hakanın yanında yönetimin bir parçası olarak yer alan kadın kimi zaman da karşımıza komutan savaşçı olarak çıkmaktadır. M.Ö. 7. ve 3. yüzyılda arasında yaşadığı düşünülen İskitlerin (Sakalar) ünlü kadın hükümdarı Tomris buna güzel bir örnektir. Eşinin ölümünden sonra tahta geçen Tomris, Pers İmparatoru Darius'la (Kyros) büyük bir savaşa tutuşmuş ve üstün bir taktik sayesinde onu yenilgiye uğratmıştır. Tomris'in yönettiği bu savaş bugün bile mücadelesi ve taktiği yönüyle tarihin en önemli savaşlarından biri olarak bilinmektedir (Kuşcan, 2010: 189). Herodot, bu savaşta Tomris'in Kyros'u bizzat öldürdüğünü anlatır: "Pers ordusunun büyük bölümü olduğu yerde erimiş. Kyros'un yirmi dokuz yıl süren saltanatı böylece son buluyordu. Tomris, elinde kan dolu bir tulum ölüler arasında Kyros'u arıyordu; onu buldu ve kafasını tulumun içine daldırdı" (Herodot, 1973: 100).

İlhan Arsel *Şeriat ve Kadın* adlı eserinde eski Türklerde kadınların yönetimde bulunmasının yanı sıra sosyal ve ekonomik alanlarda da özgürlüğe sahip olduklarını, erkeklerle beraber eğlencelerde kımız içtiklerini hatta İslamiyet'in kabulünden sonra bile bir süre daha bu tarz eğlencelerin devam ettiğini belirtmektedir. Marco Polo ve bazı Arap gezginlerinin seyahatnamelerinde Türk kadınının özgürlüğüne nasıl tanık olduklarını, erkeklerin kadınlara çok değer verdiğini gördüklerini belirtir (Arsel, 1991: 26-29).

Eski Türklerde göçebe yaşamın ve inancın gereği kadınların toplumsal alanda çok daha fazla rol aldıkları bir gerçek. Ancak o dönemleri anlamamıza yardımcı olan bazı bilgiler çelişkili ifadeleri de beraberinde getiriyor. Ziya Gökalp, evlilikte kadın ve erkeğin eşit olduğunu töre gereği tek eşlilik anlayışının var olduğunu belirtmektedir. Ancak öte yandan bazı yöneticilerin fetihlerle zenginleşip eşleriyle yetinmeyerek esirlerden veya ele geçirdikleri bölgelerdeki kadınlardan odalıklar oluşturduklarını ancak töre bunu meşru görmediği için bu kadınlara *hatun* namı verilmediğini belirtir (Gökalp, 1974: 135). Görülüyor ki tek eşlilik töre gereği olsa da bazı dönemlerde bunun dışına çıkmıştır. Jean-Paul Roux her ne kadar Türk kadını hareme kapatılmazdı dese de bunun her zaman doğru olmadığı görülmektedir (Roux, 2007: 251). Hatunun dışındaki kadınlara eski Türkler *kuma* adını vermişlerdir. Kumalar asıl eşle eşit haklara sahip değillerdir. Çocukları babalarının servetinden pay alamazlardı. Bir hükümdarın oğlu kumadan doğmuş ise hükümdar olamazdı (Gökalp, 1974: 135-136).

İslam öncesi Türklerde tek eşlilik olduğu birden fazla evliliğin ise sadece hakanlara özgü (o da her zaman değil) olduğu savunulsa da Mualla Türköne bu fikre karşı çıkar. Türköne, eski Türklerde çok eşliliğin yaygın olduğunu savunarak İbn-i Fazlan'ın seyahatnamesinde Hazar Türkleri hakanlarının sarayında daima yirmi beş kadın bulunduğunu bunların kiminin rızası ile kiminin zorla alınmış komşu ülke hükümdarlarının kızları olduğunu belirttiğini aktarır. Türköne ayrıca Türklerde "levirat" tipi evliliğin de yaygın olduğunu belirtir. Levirat tipi evlilik, baba öldüğünde dul kalan karısıyla üvey oğlunun veya erkek kardeşlerden biri öldüğünde dul kalan karısının diğer kardeşle evlenmesidir (Türköne, 1995: 180-183). Bahaeddin Ögel, bu tip evliliklerin temel sebebinin "kalın geleneği" (evlilik için erkek evinden kız evine verilen mal. Bir nevi başlık parası) olduğunu savunarak, kız evine verilen kalın ile artık gelinin erkek ailesinin malı olduğunu belirtir (Ögel, 1979: 164). Çünkü kız evine verilen kalın bir aile malıdır ve bunda tüm ailenin hakkı vardır. Yani

evlenen kız sadece kocasının değil tüm ailesinin malı olmuştur. Burada aslında tüm eski toplumlarda olduğu gibi Türklerde de kadının değersiz bir meta gibi kullanıldığı göze çarpmakta ve yukarıda belirttiğimiz “kadına değer veren Türk toplumları” söylemiyle çelişmektedir.

Necdet Sevinç ölen kardeşin dul karısı ile evlenmenin *köklü ve şuurlu* bir Türk geleneği olduğunu belirterek ölen kardeşin eşi ve çocuklarının sahipsiz kalarak yoksulluk içinde yaşamalarına Türk töresinin izin vermediğini belirtmiştir. Ancak Sevinç, ölen babanın karısı ile üvey oğlunun evlenmesinin Türklerde bir gelenek olmadığını ifade eder. Dul üvey anne ve yengelerle evlenmeyi ahlaksızlık olarak niteleyen Çin elçisine bir Hun vezirinin verdiği cevap dışında bunun herhangi bir kanıtının bulunmadığını belirtir. Hun vezirinin Çin elçisine verdiği cevap ise şöyledir (Sevinç, 1987: 76-77):

Babaları ve kardeşleri öldüğü zaman onlardan kalan dulları hemen yanlarına alırlar. Çünkü onlar, kendi soylarından birinin böyle gidip kaybolmasına tahammül edemezler. Hunlar’da böyle karışık bazı akraba evlenmelerinin bulunmasına rağmen onlar aile bütünlüğüne ve bütünlüğün bozulmamasına dikkat ederler.

Sevinç, bu cevabın bir ölçü olmadığını zaten evlatların üvey anneleriyle evlendiklerine dair bir kaydın cevapta yer almadığını sadece onları yanlarına aldıklarını ifade ettiğini vurgulamaktadır.

3.2. İslamiyet Sonrası Türk Kadını

Türklerin İslam ile ilk karşılaşmaları 642 yılındaki Nihavent Savaşı olarak kabul edilir. İran Sasani Devleti ile Müslüman Arap orduları arasında gerçekleşen bu savaşta İranlılar büyük bir yenilgi alır. Bu yenilgiyle beraber İran’da İslamiyet yayılmaya başlar. Artık Müslüman Araplar Batı Göktürk Devleti ile sınır komşusu olmuşlardır (Anadol, Abbaslı ve Abbasova, 2002: 311-312). Halife Osman döneminde Arapların Horasan’ı alması Müslümanlığın Asya içlerine doğru yayılmasına olanak sağlamıştır. Araplar ve Türklerin bu yakınlaşmaları elli yıl kadar süren sert savaşlara sebep olmuştur (Arat, 1986: 82).

Türkler ve Araplar arasındaki ilişkiler iki kısımda ele alınırsa daha doğru olur. Birincisi Emeviler dönemi ikincisi Abbasiler dönemi. Emeviler 661 yılında

halifeliği ele geçirmelerinden sonra Arapların Türk ülkelerine doğru ilerleyişleri devam etti. Türkler ile Araplar arasında en şiddetli mücadeleler ve savaşlar Emeviler döneminde yaşandı. Bu dönemde Orta Asya'da Göktürk egemenliği hüküm sürmekteydi. Emeviler'in Horasan valisi Kuteybe bin Müslim döneminde Taşkent ve Buhara gibi Türk şehirleri ele geçirilmiştir (Anadol, Abbaslı ve Abbasova, 2002: 311-312). Emeviler'in ırkçı bir anlayışa sahip oldukları kendi kabilelerini bile Araplar içerisinde ayrı bir yerde gördükleri bilinen bir gerçektir. Bu yüzden Türklerle karşı yaklaşımları da oldukça sert ve kanlı olmuştur. Bu nedenle Türklerin İslam'ı seçmeleri iddia edildiği gibi kolay olmamış aksine uzun süren savaşlara neden olmuştur. Abbasilerin halifeliği Emeviler'den alması ile birlikte Türk-Arap ilişkilerinde değişim başlamıştır. Emeviler döneminde zorla esir tutulup savaştırılan Türkler Abbasiler döneminde önemli askeri görevlere getirilmişlerdir. 3. Abbasi halifesi Mehdi döneminde halifenin "Hassa Ordusu" Türklerden oluşmaktaydı (Şeker, 1997: 3). Abbasiler devrinde Araplarla daha yakın ilişkiler kuran Türkler 751 Talas Savaşı'nda Çin'in Orta Asya'daki gücünü kırmak için Çin'e karşı Araplarla birlikte savaşmışlardır. X. yüzyılın sonundan itibaren de Karahanlı Devleti İslamiyet'i resmi din olarak benimsemiş ve Türkler yavaş yavaş kitleler halinde Müslümanlığı benimsemeye başlamışlardır.

İslamiyet toplumsal yaşamı düzenleyen evlilikten devlet yönetimine kadar pek çok konuda değişim getiren bir dindir. İncanın değişmesi ile birlikte Türk toplumlarında kadına bakış ve kadının yeri de değişmeye başlayacaktır. Bu değişime rağmen Roux (2007: 250), Müslüman olsun olmasın bütün Türk ülkelerinde kadınların konumunun İslam toplumlarının sergilediği genel görünüme hiçbir biçimde uymadığını belirtmektedir. Benzer bir şekilde Arsel (1991: 27-34), Türklerin İslamiyet'e geçişi sırasında ve sonrasında Türk topraklarına gelen seyyahların yazdıklarını aktararak Türk topluluklarındaki kadınların farklı özelliklerine dikkat çekmektedir. Örneğin, X. yüzyılda yaşamış El-Belhi'nin Türk ülkelerindeki kadınların özgürlüklerinden bahsettiğini özellikle Buhara'da hüküm süren Hatun Sultan'dan söz ederken Türk kadının uygarlığına olan hayranlığını gizlemediğini belirten Arsel XII. yüzyıl tarihçilerinden İbn Cübeyr'in gezdiği hiçbir coğrafyada Türk ülkelerinde kadına gösterilen saygıya rastlamadığını söylediğini ifade eder. İlhan Arsel'in üzerinde durduğu isimlerden birisi de XIV. yüzyılın önemli seyyahlarından İbn-i Batuta'dır. Batuta pek çok Türk ve Müslüman toprağını dolaşmış ve seyahatnamesinde gördüklerini anlatmıştır. Arsel, Batuta'nın Altınordu

Devleti hükümdarı Muhammet Özbek Hanı ziyaret ettiği zaman kadınların Kur'an yasaklarına rağmen erkeklerin yanına çıkmaktan, onlarla geziye katılmaktan ve hediye alışverişi yapmaktan çekinmediklerini yazdığını belirtir (Arsel, 1991: 32). İbn-i Batuta'dan örnekler veren bir diğer isim Jean-Paul Roux'tur. Roux, Batuta'nın Türk kadınlarına gösterilen saygıyı gözleriyle gördüğünü, kadınların erkeğin üzerinde bir yeri vardı dediğini aktarmış ancak bunların biraz abartı olduğunu Türk-Moğol dünyasında iktidarın hep erkeklerin işi olduğunu vurgulamıştır (Roux, 2007: 252).

İslamiyet ve kadın konusunda çok çeşitli görüşler yer almaktadır. Kimisi İslam'ın kadını yücelttiğini ve hak ettiği değeri verdiğini savunurken kimileri de İslamiyet'in kadını eve hapsettiğini, özgürlüklerini elinden aldığını erkeğe itaat etmesi gereken bir varlığa çevirdiğini ifade etmektedir. Kuşkusuz siyasal ve sosyal farklı bakış açılarının yorum farkını da beraberinde getirmesi doğaldır. Kaldı ki çoğu iddiaya göre İslam öncesi Arap toplumunda kadınlar hor görülen, erkeklerin yanında hiç hakkı olmayan ezilen yaratıklardı (tam tersi iddialar da bulunmaktadır) ve İslam bu durumu düzeltti. Fakat yukarıda incelediğimiz iddialar ışığında Türk kadını için bunları söylemek pek kolay değildir. Ancak ilk Müslüman Türk Devleti Karahanlılar zamanında Yusuf Has Hacib'in (has haciblik sarayda vezirden sonra gelen bir görevdir) sultana sunulmak üzere yazdığı *Kutadgu Bilig*'de kadınlarla ilgili yazılanlar şaşırtıcıdır. Türköne (1995: 191), *Kutadgu Bilig*'de kadınlarla ilgili yer alan sözleri şöyle sıralamıştır:

Kadını boş bırakma kapalı tut.
Korkak insanlar kadınlara benzerler.
Yemekte içmekte kadını erkeklere katma, katarsan ölçüyü kaçırrsın.
Aslında bu kızlar doğmasa, doğarsa yaşamasa iyi olur.
Kadının aslı ettir. Eti muhafaza etmeli gözetmezsen et kokar.
Evinin kapısını kilitler, eve erkek sokma.
Bunlarda vefa yoktur. Kadının Meyvesi zehirdir.
Erkek insan sözünden dönmez dönenleri sen kadın bil.

Yusuf Has Hacib, gördüğümüz gibi kadınları ruhsuz, varlıkları bedenden ibaret, vefasız, yalancı, korkak her zaman kilit altında tutulması gereken varlıklar olarak tanımlamaktadır. Bu görüşler, saray içerisinde sultana yakın bir devlet görevlisinin kaleminden çıkıp sultana sunulan bir eserde yer aldığı için yazanın

kişisel görüşü olarak kabul edilip önemsizleştirilemez. Burada pek çok örneğini verdiğimiz değerli, saygı duyulan Türk kadını imajı ile büyük bir çelişki söz konusudur.

Yusuf Has Hacib ile aynı dönemde yaşamış olan Nizamülmülk'ün yazdığı *Siyasetname* adlı eserde de kadınlarla ilgili benzer görüşler yer almaktadır. İlhan Arsel ve Necati Gültepe Müslüman Türk toplumlarında kadın anlayışının gerilemesinin kaynağı olarak Nizamülmülk'ü göstermektedir. Asıl adı Ebu Ali Hasan olan Nizamülmülk Fars kökenli varlıklı bir aileye mensupken Gazze Devleti'nin Horasan Valiliğinde devlet hizmetine girmiştir. Daha sonra Sultan Alparslan döneminde Selçuklu devleti hizmetine girmiştir. Yaklaşık 30 yıl Selçuklu Devleti'nde vezirlik yapmış ve devletin tüm yapısını etkileyen en önemli isim olmuştur (Gültepe, 2008: 210). Bu noktada Arsel Nizamülmülk ile ilgili görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır (Arsel, 1991: 36):

İslam'ın kadını küçültücü ve kötülük kaynağı esaslarının Devlet organları tarafından benimsenmesi ve resmen uygulanması Nizam-ül Mülk ile başlar. Siyasetname adlı yapıtında Nizam-ül Mülk, devlet işlerinin görülmesi konusundaki düşüncelerini açıklarken, hükümdara kadın sınıfının “aklen ve dinen eksik” ve “her kötülüğün kaynağı” bulunduğu temasını işler ve Adem ile Havva örneğinden başlayarak tarih boyunca kadının olumsuz rol oynadığını anlatır ve şu öğütte bulunurdu: Hükümdarın emrindeki kişilerin iktidar kullanmaları caiz değildir... Bu kural özellikle kadınlara uygulanmalıdır, çünkü onlar çarşaf ve peçe giyen aklen gelişmemiş kimselerdir. Onların tek görevi neslin devamını sağlamaktır... Ne zaman ki hükümdarın eşleri devlet işlerine karışır ise, o zaman işler kötüye gider, çünkü onlar kararlarını, erkeklerin yaptığı gibi, dünya işlerini göz önünde tutarak değil, başkalarının kendilerine söyledikleri şekilde ve başkalarının çıkarlarına göre alırlar

Gültepe'ye göre Nizamülmülk, Türk töresine göre özgür bir ortamda gelişen kadın yaşamını, ayrıksı fikirleri ve telkinleri ile etkilemiştir. Selçuklu ve Osmanlı Nizamülmülk öğretisinden etkilendiği için kadının durumu toplum içerisinde gerileyerek sosyal hayattan çıkarılmıştır (Gültepe, 2008: 211). Arsel (1991: 37), Nizamülmülk'ün Selçuklu Hükümdarı Melikşah'ın eşi Türkan Sultan'a beslediği düşmanlık ve kıskançlıktan dolayı hadis ve Kur'an ayetleri ile örnekler vererek kadın aleyhtarı fikirlerini ortaya koyduğunu, Türkan Sultan'ın zeki ve bilgili bir kadın olarak devlet yönetiminde etkili adil ve kudretli bir yönetici olduğunu belirtmiştir.

Kuşkusuz Türk kadınının durumu İslamiyet'in kabulünün ardından değişmiştir. Bunda Yusuf Has Hacib veya Nizamülmülk'ün görüşleri mutlaka etkili olmuştur ancak genel anlamda Kur'an'ın kadına bakışına da göz atmakta fayda vardır. Aşağıda sıraladığımız bazı ayetlerde kadınlar ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Bu ayetlerin hepsi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın internet sitesinde (www.diyanet.gov.tr) yer alan Kur'an portalından aynen alınmıştır:

Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanlar kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar. İyi kadınlar itaatkardırlar. Allahın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da gaybı korurlar. (Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövin. Eğer itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah çok yücedir, çok büyüktür. (Nisa Suresi, 34. Ayet).

Allah size, çocuklarınız (ın alacağı miras) hakkında, erkeğe iki dişinin payı kadarını emreder (Nisa Suresi, 11. Ayet).

Allah'ın kiminizi kiminize üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri (haset ederek) arzu edip durmayın. Erkeklerle kazandıklarından bir pay vardır. Kadınlara da kazandıklarından bir pay vardır. (Nisa Suresi, 32. Ayet).

Kadınlarınız sizin ekinliğinizdir. Ekinliğinize dilediğiniz biçimde varın. Kendiniz için (geleceğe hazırlık olarak) güzel davranışlar takdim edin. (Bakara Suresi, 223. Ayet).

Boşanmış kadınlar kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) eğer Allaha ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allahın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal olmaz. Kocaları bu süre içerisinde barışmak isterlerse. Onları geri almaya daha çok hak sahibidirler. Kadınların yükümlülükleri kadar meşru hakları da vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır. (Bakara Suresi, 228. Ayet).

Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikahlanmadıkça ona helal olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde onlar (kadın ile ilk kocası) Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar

birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. (Bakara Suresi, 230. Ayet).

Eğer borçlu akli ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa velisi adaletle yazdırsın. (Bu işleme) şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa bir erkek ve iki kadını şahit tutun. (Bakara Suresi, 282. Ayet).

Onlar için saklı inciler gibi, iri gözlü huriler de vardır. (Bütün bunlar) işledikleri amellere karşılık bir mükafat olarak (verilir). (Vakıa Suresi, 22-24. Ayetler).

Biz onları (hurileri) yepyeni bir yaratılışla yarattık. Onları ahiret mutluluğuna erenler için, hep bir yaşta eşlerini çok seven gösterişli bakireler yaptık. Bunların birçoğu öncekilerden, birçoğu da sonrakilerdendir. (Vakıa Suresi, 35-40. Ayetler).

Ey Peygamber! Hanımlarına de ki “Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size mut’a vereyim ve sizi güzelce bırakayım. (Ahzab Suresi, 28. Ayet).

Ey Peygamber’in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa onun cezası iki kat verilir. Bu Allah’a göre kolaydır. (Ahzab Suresi, 30. Ayet).

Ey Peygamber’in hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah’a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın. Güzel ve doğru söz söyleyin. Evinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınları gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekatı verin. Allah’a ve Resulüne itaat edin. Ey peygamberin ev halkı Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor. (Ahzab Suresi, 32-34. Ayetler).

Görüldüğü gibi İslamiyet kadın ile erkeği eşit görmeyen, erkeği kadından daha üstün gören ve kadının erkeğe itaat etmesi gerektiğini savunan bir anlayışa sahiptir. Miras hukuku ve şahitlik konularında kadın erkeğin yarısı statüsünde kabul edilmektedir. Arsel (1991: 7-25) İmam Buhari gibi bazı İslam alimlerinin Hz. Muhammet’e ait olduğunu iddia ettikleri bazı hadislerde onun kadınlarla ilgili görüşlerini şöyle aktarmıştır:

Kadınlar aklen ve dinen d  n (aşağı) yaratıklardır.

Namazı kat'eden (bozan)   eyler kara köpek, e  ek, domuz ve kadındır.

Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım.

Bana cehennem halkı gösterildi çoğunluğu kadınlardı.

Her ne kadar Türkler'in kadına bakışı farklı olsa da İslamiyet'e geçiş ile birlikte bu durum değişmeye ba  lar. Selçuklular döneminde Nizamülmülk ile beraber etkisini gösteren anlayı   Osmanlı döneminde giderek katı bir hal almaya ba  lamı  tır. Aslına bakılırsa Osmanlı Devleti'nin başlangıç dönemlerinde hala göçebe kültürün etkileri görülmeye devam etmiştir. Ancak yerleşik hayata geçiş ile beraber devlet yapısının değişmesi ve saray kültürünün oluşması kadının statüsünde de değişiklikler yaşanmasına sebep olmuştur. İstanbul'un alınmasıyla beraber Türkler, Bizans kültürünü çok daha yakından tanımaya ba  larlar. Saray ve çevresi (sultan ve yakınları yüksek dereceli memurlar) Bizans'tan gelen bir etki ile harem kültürüne dayalı bir yaşam tarzını benimsemişlerdir (Kuşcan, 2010: 196). Yavuz Sultan Selim'in Memluklerden halifelili  i almasıyla Kur'an'ın özel bir şekilde abartılarak yorumlanması yüzünden, özellikle kadınların kapanmasıyla ilgili hadisler, İslam dünyasının dinsel liderleri halife sultanların Osmanlı kadınlarının günlük yaşantıları ile zorlatıcı baskı yapıcı kurallar uygulamalarına neden olmuştur (Arat, 1986: 97).

Şeyhülislam ve kadı fetvaları Osmanlı yaşamını düzenlemede önemli rol oynuyordu. Fetva ve fermanlar kadınların nerelere gidebilece  inden ne giyeceğine kadar her şeyi belirleyebiliyordu. Örneğin Eyüp çevresinde kaymak  ılara gelen kadınların erkeklerle aynı ortamda bulunması birilerini rahatsız etmiş gelen şikayet üzerine kadınların kaymakçı dükkanlarına girişi   u fetva ile yasaklanmıştır: "Buyurdum ki kaymakçı dükkanlarına kaymak yemek bahanesi ile gelen nisa taifesin getirmeyib bu babda dahi dükkan sahiplerine muhkem tenbih ve tekid eyleyib men ve ref eylesin" (  eni, 1985). Buna benzer birçok fetva kadınların toplum hayatında ikinci sınıf olarak görülmesine sebep olacaktır. XX. yüzyılın başlarına kadar ulaşım araçlarında kadın-erkek ayrımı varlığını sürdürecektir.

Osmanlı döneminde saray ve İstanbul'daki dar bir çevrenin hayat tarzının tüm toplumun hayat tarzına benzediğini söyleyemeyiz. Saraylarda cariyeler ve haremelerin varlığına rağmen Anadolu'da çok eşlilik toplumun alt kesimlerinde pek rastlanan bir özellik değildir. Anadolu kadını imgesel olarak çalışan kadındır. Erkeklerle beraber tarlada toprağının başındadır. Şehirli-saraylı kadınla çok büyük farklılıkları vardır

(Kuşcan, 2010: 199). Eğitimden çok uzaktır. Tarlada, ahırda, bağda, evde sürekli bir çalışma döngüsü içerisinde. Bu durum Osmanlı’da yalnız kadına has bir durum değildir. İstanbul ve batıya yapılan yatırımlar ne yazık ki Anadolu’ya yapılmamış ve sosyal imkan farklılıkları saray çevresi ve halk arasında bir uçuruma neden olmuştur. Bu yüzden Osmanlı’da kadın dediğimiz zaman birbirinden çok farklı iki kadın yapısı anlamamız gerekmektedir.

Osmanlı Devleti’nde dönüm noktası olan olaylardan birisi 1839 tarihli Tanzimat Fermanı’dır. Ferman, gerilemenin getirdiği sorunlar karşısında bir anlamda dirilme çabasıdır. Din, dil, ırk, cins ayrımı gözetmeden bireysel hakların güvence altına alınması için atılmış önemli bir adımdır. Bu dönemde yapılanlar kadınlar için de bir kurtuluş ümidi doğurmuştur. Okullar Batı örnek alınarak yeniden düzenlenmiş, yeni bir hukuk düzeni oluşturulmuş, Avrupa kaynaklı ideolojik akımlar yavaş yavaş eski anlayışların yerini almaya başlamıştır (Arat, 1986: 102). Namık Kemal, Tasvir-i Efkar gazetesinde “Terbiye-i Nisvan Hakkında Bir Layiha” adlı bir makale yazarak kadınların eğitim sorunlarını ele almıştır. Yine Namık Kemal İbret gazetesindeki bir yazısında Batıdaki gibi kızların okullara devam etmesi gerektiğini, aile ve ulusun çöküşünün en önemli nedenlerinden birisinin kadınların bilgisizliği olduğunu savunur (Arat, 1986: 103).

Tanzimat Fermanı sonrasında yaşanan değişim özellikle basın hayatında da kendisini gösterir. Birçok gazete ve dergi bu dönem de yayın hayatına atılmıştır. Basın hayatında meydana gelen gelişmeler kadınlarla ilgili süreli yayınların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kadınlar için ilk süreli yayın, Terakki gazetesinin 1868’de yayınladığı *Hanımlara Mahsus Gazete*’dir. *Türk Basın Tarihi* adlı eserinde Hıfzı Topuz, doğrudan doğruya kadınlar için çıkarılan ilk gazetenin 1885 yılında Arife Hanımın çıkardığı bütün yazarları kadın olan *Şükufezar* olduğunu belirtir (Topuz, 2003: 401).

Tanzimat sonrasında aydın bir kadın sınıfının ortaya çıkmaya başladığı söylenebilir. Bunlardan birisi Ahmet Cevdet Paşa’nın kızı Fatma Aliye Hanım’dır. Fatma Aliye Hanım kadın sorununu işleyen roman ve makaleler yazmıştır. *Nisvan-ı İslam* adında bir kitap yazan Fatma Aliye Hanım toplumda kadının durumunu çözüm önerileriyle birlikte ele alıyordu (Arat, 1986: 107). Bu aydın kadınlar çok küçük bir azınlık oluşturuyorlardı ve Osmanlı toplumu içerisindeki kadın hareketine yeterli bir hız veremiyordu. II. Abdülhamit döneminde devletin resmi ideolojisi olan Panislamizm’in etkisi ile kadına yönelik uygulamalarda bazı değişiklikler

yaşanmıştır. Örneğin yaşmak ve ferace giymek halk içerisinde yasaklanıyor, sadece saraylıların kıyafeti haline geliyordu. Bu durum sokağa çıkan kadınların kara çarşaf giyerek örtünmesine sebep oluyordu (Arat, 1986: 106).

Van Os (2004), Osmanlı’da ilk feminist faaliyet sayılabilecek olayın da bu dönemde gerçekleştiğini belirtir. 1868 yılında Terakki gazetesinde *Üç Kadın* imzasıyla çıkan bir yazı vapurlarda kadınlarla erkeklerin aynı parayı ödemesine rağmen kadınların alt katlarda, havadar olmayan yerlerde oturmaya zorlanmasından şikayet etmektedir. Ancak Osmanlı feminist hareketinin asıl yükselişi II. Meşrutiyet döneminde gerçekleşmektedir. Berktaş (2004) *Kadınlar Dünyası* dergisinde 1913 yılında çıkan bir yazıyı aktararak feminist söylemin boyutunu göstermektedir:

Osmanlı erkeklerinden bazıları biz kadınları müdafaa ediyorlar, teşekkür ediyoruz... Biz kadınlar hukukumuzu bizzat kendi içtihadımızla müdafaa edebiliriz... Erkekler bizi daima mahkum, daima esir etmişlerdir. Erkekler yüzünden çekmekte olduğumuz zulmün def’ini bugün biz erkeklerin mürüvvetinden istemeye tenezzül eder miyiz?

1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile Osmanlı toplumunda toplumsal ve siyasal alanda büyük değişimler yaşanmaya başlıyordu. Ortaya çıkan özgürlükçü ortam, kadın konusunda daha fazla tartışmaların ortaya çıkmasını sağlıyordu. Kadınlar için çıkarılan dergi ve gazetelerin sayısında bile ciddi bir artış görülmektedir: *Demet* (1908), *Muhasin* (1908), *Kadın* (1908), *Hanımlar Alemi* (1908), *Kadınlar Dünyası* (1912) (Topuz, 2003: 402). Batıcılık ve Türkçülük akımının temsilcilerini barındıran İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin etkin olduğu Osmanlı son döneminde kadınlar ile ilgili önemli değişiklikler yaşanmıştır. *Kadınlar Dünyası* isimli gazetede *Bedia’nın İmtihanı* başlığıyla çıkan bir hikaye yazısında Bedia adlı bir rüştiye son sınıf öğrencisinin tıp mektebinde okuyan ağabeyinin kitaplarını okuduğu ve doktor olmayı istediğini anlatılmaktadır (“Bedianın İmtihanı”, 1913). Şukufe Nihal Mithat imzasıyla *Bugünün Genç Kadınları* başlığı altında *Kadınlık* gazetesinde yayınlanan bir yazıda şu ifadeler yer almaktadır (“Bugünün Genç Kadınları”, 1914):

Ey genç kadın pak ve münevver kalbin rakik (ince) ve şefik ruhunun, yüksek hislerin, masum faziletinle şu hercümerç beşeriyetin sahi zulmüne gel. Orada senin saadet vürudunu bekleyen milyonlarca halk var. Onlar asırlardan beri zulmet-i ruh, zulmet-i efkar içinde mevcudiyetlerini kaybetmişler... bu milleti, bu harab milleti,

artık sen kurtaracaksın. Sen o ninelerinin o muhrib (harab eden) uykusuna karışma... yükselmeden yaşamak zillettir.

Kadınların kurdukları dernekler bu dönemde en çok dikkati çeken yapılardır. Kimsesiz kadın ve çocuklara yardım için kurulan “Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi” 1908’de Selanik’te kurulmuştur. Bu dönemde Gayrimüslim kadınların da çeşitli cemiyetler kurduğu görülmektedir. “Beyoğlu Rum Cemiyeti Hayriye-i Nisvaniyesi”, “Türk ve Ermeni Kadınlar İttihat ve Cemiyet-i Hayriyesi” gibi dernekler bunlara örnektir. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşında bu derneklerin sayısında artışlar olmuştur. “Topkapı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi Himaye-i Etfal Cemiyeti”, “Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti”, “Müslüman Kadın Birliği” bunlardan bazılarıdır (Çakır, 1996: 45).

II. Meşrutiyet döneminde kurulan kadın dernekleri bunlarla sınırlı değildir. Kültürel açıdan kadınları bilgilendirmek için kurulan “Asri Kadın Cemiyeti”, “Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti”, “Teali-i Nisvan Cemiyeti”; ülke sorunlarına çözüm arayan “Ma’lumât-ı Dahiliyye İstihlakı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi”; feminist olarak tanımlanan “Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti” farklı amaçlarla çalışan dernekler arasında sayılabilir (Çakır, 1996: 46-57).

3.3. Cumhuriyet Dönemi Kadını

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde artan kadın faaliyetleri I. Dünya Savaşı sonrasında Anadolu’nun işgali ile üst noktaya ulaşmıştır. Kurtuluş Savaşı içerisinde aktif rol oynayan kadınlar yeri gelmiş Erzurumlu Kara Fatma gibi cepheye erkeklerle beraber savaşmış, kimi zaman Halide Edip gibi mitinglerde halkı direnişe davet etmiş ihtiyaç duyulduğunda kağnılarla cepheye mühimmat taşımıştır. Kadınların bu rolü, Atatürk tarafından 21 Mart 1923 tarihinde Konya’da şu sözlerle övülmüştür (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri c.II, 1997: 152):

Dünyada hiçbir milletin kadını “ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi halasa ve zafere götürmekte Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi halasa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim diyemez.

Kurtuluş Savaşı iki farklı kadın resmi karşımıza çıkarmaktadır. Birincisi kentlerde memur ve eşraf eşleri, kızları, gibi eğitilmiş ve modern kadınlar. İkincisi ise tarlada bağda çalışan ve aynı zamanda evin ve çocukların işlerini omuzlayan Anadolu kadını. Kentli kadınlar savaş başladığında derneklerde toplanarak çalışmaya başlamışlardır. Bunlardan en ünlüsü Sivas Valisi Reşit Bey'in eşi Melek Hanım'ın kurucusu olduğu "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti"dir (Sarıhan, 1999). Aynı isimle Anadolu'nun pek çok yerinde dernekler açılmıştır. İzmir'in işgalini izleyen günlerde Sultanahmet'te, Üsküdar'da, Fatih'te, Kadıköy'de kadınların hem konuşmacı hem izleyici olarak katıldıkları mitingler düzenlenmiştir. Bunların en meşhuru olan 23 Mayıs 1919 tarihli Sultanahmet mitingine 200.000 kişi katılmıştır. Bu mitingde kadın dernekleri de dikkat çekmektedir. Halide Edip burada yaptığı efsaneleşen konuşması ile ün yapmış ve mitingin hemen ardından kendisi hakkında tutuklama kararı çıkarılmıştır (Yavuz, 1999). Bu mitinglerde konuşan diğer kadınlardan Şükufe Nihal, Nakiye Naciye, Münevver Saime, Melahat ve Sabahat Hanımların İstanbul Kız Darülfünunu'nda okuyan aydın kadınlar olduğu görülmektedir.

İstanbul'da mitingler, diğer kentlerde dernekler aracılığıyla çalışan kadınların yanı sıra cephede ve cephe gerisinde aktif rol alan kadınlar Kurtuluş Savaşı'nın diğer simgeleşen isimleri olmuşlardır. Osmaniye Raziye köyünden Tayyar Rahime Hanım silahlı milis kuvvetlerine katılmıştır. Gördesli Makbule Hanım eşiyle beraber çete savaşlarına katılmıştır. Yemine Vardarlı, fahri milis üsteğmeni rütbesi ile çeşitli çatışmalarda yer almıştır (Sarıhan, 1999). Bu örneklerin dışında adı bilinen ve bilinmeyen pek çok kadın savaş içerisinde rol üstlenmiştir. Milli mücadele sırasında Sedat Simavi'nin çıkardığı *Kadınlar Saltanatı* isimli karikatür albümü önemlidir. Karikatürlerde kadınların yönetimi ele geçirdiği, evlerden ve iş yerlerinden erkeklerin kovulmaya başladıklarını gösteren çeşitli çizimler yer almaktadır. Albümün giriş yazısında Simavi'nin yazdıkları dönemin şartları içerisinde dikkat çekicidir (Kadınlar Saltanatı, 1920):

Muhterem hanımefendi bendenizi ne zaman görseniz: Sedat Bey, artık erkekleri mağlub ettik. Sulhtan sonra mebus da çıkaracağız, nazır da. Bakalım o zaman siz erkeklere ne iş kalacak dersiniz. Son intihabda Halide Edip Hanımefendi'nin mebus olması ihtimali ortaya atıldığı günden beri yarım asırlık yorulmayan ümitleriniz yeniden canlanır. Kadınların artık her şey olacaklarına kanisiniz. Pekala bendeniz de aksini iddia etmedim.

Kurtuluş Savaşı'nda mücadeleye her anlamda katılan Türk kadınlarının yaşamı 29 Ekim 1923'de Cumhuriyetin ilanı ile değişmeye başlayacaktır. Kurtuluş Savaşı'nın hemen ardından Atatürk yaptığı çeşitli konuşmalarda kadının statüsünün değişeceği yönünde sinyaller vermiştir. 3 Şubat 1923'de İzmir'de yaptığı bir konuşmada “Kadınlarımız bundan sonra haremlere kapatılmayacak, gizlenmeyecek, yüzlerini örtmeyeceklerdir. Çünkü bu, tüm ülkenin daha çok acılar çekmesine neden olacaktır” (Arat, 1986: 117). Ancak içte ve dışta çözüm bekleyen pek çok ekonomik ve siyasal sorunla uğraşılmaktaydı ve asırlardır toplumda yerleşik olan ataerkil düzeni değiştirmek çok kolay olmayacaktı.

Kadınların toplumsal statüsünü değiştirmek amacıyla atılan adımların başında 1926 yılında çıkarılan Türk Medeni Kanunu gelir. Laik bir rejimin temelini atmaya hedefleyen Atatürk için İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlanarak kabul edilen bu kanunun özel bir yeri vardır. Medeni Kanun ile evlilik kurumu hukuk koruması altına alınmış, kadına eş seçiminde, boşanmada, mirasta eşit haklar tanınmıştır. Çok eşliliğin yasaklandığı kanunla aile reisliği kocaya verilerek kadının çalışmasında kocanın izninin alınması şartı getirilmiştir. Böylece evlilik içinde bir anlamda erkek egemenliği sağlanmış oluyordu (Saktanber, 2004).

Cumhuriyet'in kadınlara getirdiği bir diğer hak eğitim alanında olmuştur. 1924 Anayasası ile ilköğretimin zorunluluğu ilkesi getirilmiş böylece kızların okuma eşitliği ve mecburiyeti anayasal bir zorunluluk haline gelmiştir. Cumhuriyet ile kız çocukları da erkeklerle eşit eğitim şartlarına kavuşmuş. İstanbul Üniversitesi'nde karma eğitimin başlaması, öğretmen okullarının artırılması, alfabe değişikliği ile millet mekteplerinin okuma seferberliği meslek hayatına giren kadınların sayısını artırmıştır. 1927'de ilk Türk kadın hekimleri diplomalarını almışlar 1930'da ilk defa Sağlık Bakanlığı'nda vazife alanlar olmuştur (Göksel, 1993: 160-163).

Türk kadınının Cumhuriyet ile elde ettiği en önemli kazanım kuşkusuz siyasal alanda olmuştur. 3 Nisan 1930'da ilk olarak kadınlara yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 5 Aralık 1935'de ise kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Kadınlara milletvekili seçme hakkı verildikten sonra Atatürk yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: “Bu kararlar Türk kadınları, siyasal ve sosyal alanda pek çok Batı ülkelerinden daha üstün bir durum kazanmışlardır. Bundan sonra, peçe altında, kafes altında kadın kalmayacaktır” (Arat, 1986: 128). 1935 seçimlerinde Atatürk'ün de desteği ile meclise 18 kadın milletvekili girmiştir.

Bu sayı tüm vekillerin %4,5'ünü oluşturunuyordu. Cumhuriyet tarihinde uzun yıllar bu orana erişilememiştir. Gerçi bu kadınların farklı görüşlerden geldiğini ve tam anlamıyla tüm kadınları temsil ettiğini söylemek zordur (Saktanber, 2004).

Cumhuriyet her ne kadar yasal olarak kadın erkek eşitliği getirmiş olsa da erkek egemen toplum yapısını yıkmak mümkün olmamıştır. Özellikle ders kitaplarında verilen örneklerde anne ve kız çocuğu figürleri evde yemek ve temizlik gibi işleri yaparken gösterilmiş ve bu toplumsal rol küçük yaşlarda beyinlere işlenmeye başlamıştır. Firdevs Gümüşoğlu 1945 yılına ait bir Hayat Bilgisi kitabında yer alan şu dizeleri örnek göstermekte ve cinsiyetçi göndermelere dikkat çekmektedir (Gümüşoğlu, 1999):

Sabah olur kalkarız
Çay içer, ekmek yeriz
Babam işine gider
Biz okula gideriz
Akşam olur hepimiz
Toplanırsız masaya
Annemizin yaptığı
Yemek konur ortaya
Yemek yer konuşuruz
Sonra da işler başlar
Annem bulaşık yıkar
Babam gazete okur

İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e geçerken ortaya çıkan yeni kadın imajı Batı modasına uygun giyinen, eğlencelerde dans eden, törenlerde şortla gösteri yapan bir figür olarak ortaya çıkmıştır. Ancak diğer taraftan kadına nesil yetiştiren bir ana rolü biçilmiş ve Cumhuriyet kadınından geleneksel, yani modernleşmenin gerisinde kalmış kadınlara örnek teşkil etmesi beklenmiştir. Dolayısıyla modernleşen kadından toplumun gelenek ve göreneklerine ters düşmeyen bir modernleşme çizgisi tutturması istenmiştir (Saktanber, 2004). Kadından beklenen bu tavır konusunda Ziya Gökalp'ın *Mektepli Hanım Kızların Marşı* adlı şiiri aslında her şeyi özetlemektedir (Ziya Gökalp Küçük Mecmua II, 2009):

Biz küçücük yurt kızları, dersimize çalışıyoruz
Bizim için büyük Tanrı, ne buyurmuş alışırsız
Bizim yoktur kaftanımız, elimizde iğnemiz var
İğneyledir hep cengimiz yaranızı kimler sarar?
Kimdir her gün işten sonra size diken gömlek, mintan?
Siz gidince uzaklara evinize kimdir bakan
Siz atarken hasma bomba çiftinizi kimler kurdu?
Zahireyi omuzunda hudutlara kim götürdü
İngiliz'den korkanlara kimdi ümit, iman saçı?
Kin güderek düşmanlara kimdi siyah bayrak açan?
Bizden de var çok gaziler Kara Fatma, Kızıl Ayşe...
Bizde olduk çete, asker biz de girdik her ateşe
Bizden de var alim şair her meslekte çalışanlar
Fakat bize cennet evdir ona feda bütün şanlar
Borcum, tehdit altındaysa kurtarmaktır vatanı...
Fakat işim ondan sonra olmaktır bir ev hanımı
Ben de ilim öğrenirim fakat eve demem zindan
Ayrılmaz demiş pirim kadın evden, ev kadından
Cemiyet bir uzviyetse ailedir hücresi
Gönül tatlı bir cennetse eve bakar penceresi
Bu dünyada sevicecek iki şey var: yurtla yuva
Biz yuvayı şenletirsek cennet olur bu gök, ova
Ey kardeşim! Sen de çalış sanatınla yurdu şenlet
Avrupa'ya git, fen alış, aldığını yurda ilet
Sen ileri gittin diye beni sakın sanma geri
Sen esirsen vazifeye ben de onun bir askeri
Hep çıkmışız bir beşikten bir mektepten ey Türkoğlu!
Senin kalbin has çelikten benimki de şefkat dolu.

Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün etkisi ile kadınlarla ilgili pek çok düzenleme yapılmıştır. Ancak yukarıdaki şiirde ortaya çıkan anlayış ne yazık ki Cumhuriyetin ilerleyen dönemlerinde de kendisini göstermiştir. Yeni ideolojinin en büyük açmazı da bu olacaktır. Bir yanda Batı tarzı bir kadın yaratma girişimi diğer tarafta geçmişten gelen muhafazakar çizgiyi olabildiğince koruma arzusu. Öte yandan Anadolu'da az gelişmiş toplum yapısı içerisinde kadın çok daha kötü bir durumun içerisinde kalmıştır. İleriki yıllarda sanayileşmenin de artışıyla iş hayatı içerisinde daha çok rol almaya başlayan kadın farklı sorunlarla da karşı karşıya kalacaktır (ayrımcılık, taciz vs). Ayrıca toplumda kadınlar arsında ciddi bir sosyo-kültürel uçurum meydana gelecektir. Kentli kadın-köylü kadın, çalışan kadın-çalışmayan kadın, eğitimli kadın-eğitimsiz kadın arasında haklardan yararlanma konusunda bir dengesizlik ortaya çıkacaktır. Geleneksel ve İslami yönü yüksek bir toplumda Cumhuriyetin getirmiş olduğu yenilikler yadsınamaz ancak Türkiye'de kadınların büyük bir bölümü bu yeniliklerden hiç faydalanamamıştır (Kırkpınar, 1998).

3.4. Türk Atasözlerinde Kadın

Atasözleri geçmişten günümüze kadar gelmiş kimin söylediği belli olmayan söz gruplarıdır. Az sözcük ile çok anlam ifade etme özelliği olan atasözleri toplumun uzun yıllar süren gözlem ve deneyimlerinden ortaya çıkmıştır. Atasözlerinde ders verme gibi bir özellik de olduğundan bazen akılda kalıcı olması için esprili bazen de acımasız tabirler kullanılır: “Bekarın parasını it yer, yakasını bit” “Çocuksuz kadın meyvesiz ağaç gibidir”.

Türk toplum yapısını anlamak için atasözleri önemli bir araçtır. Halkın içinden çıkan atasözleri halkın inanç ve düşünce yapısını yansıtan bir ayna gibidir. Türk toplumunda kadına dair söylenen atasözlerini incelediğimizde toplumun kadına bakışının ne şekilde olduğuna dair kodlar görürüz. Ataerkil yapının hakim olduğu toplumda kadına dair söylenmiş atasözleri pek de iyi niyetli değildir.

Türk atasözleri aile hayatı, kadının statüsü, evlenme gibi konularda tavsiyelerde bulunur. Aile içerisinde ataerkil yapıyı savunan atasözlerine baktığımızda kadının erkeğin sözünü dinlemesinin ev içerisinde yapıyı sağlam tutacağı savunulur: “Gece yağar gündüz açar yıl düzlüğü, erkek söyler kadın susar ev düzlüğü”, “Kadının şamdanı altın olsa, mumunu dikecek erkektir”, “Elinin hamuru ile erkek işine karışma”. Yine benzer bir biçimde kadınlara fazla güvenilmemesi gerektiğini savunan atasözleri de dikkat çekmektedir: “Babaya dayanma, karıya güvenme”, “Kadında vefa borçluda sefa aranmaz”, “Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz”, “Avrattan vefa zehirden şifa” (Günindi Ersöz, 2010).

Kız çocukları ile ilgili atasözlerinde de yine ayrımcı ve olumsuz bir bakış söz konusudur. Örneğin; “Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya”, “Kızını dövmeyen dizini döver”. Bu olumsuz anlayış kız ve erkek çocuk ayırımında da kendini göstermektedir: “Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün”, “Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun”, “Kız elin oğlan evin”, “Ağaç yeşert meyve getirsin, oğlan büyüt ekmek getirsin”. Erkek çocuğun değerinin vurgulanmasında neslin devamının önemli olması, erkeğe evin direği olarak bakılması anlayışı etkili olmuştur.

Türk toplumunda kadının yerinden bahsederken anne olan kadının statüsünün değiştiğinden bahsetmiştik. İşte kadının bu durumu atasözlerine de yansımıştır. “Ana gibi yar Bağdat gibi diyar olmaz”, “Ağlarsa anam ağlar gerisi yalan ağlar”. Elbette bu durumda da yine erkek çocuğun kız çocuğuna oranla daha önde tutulduğu yine

atasözlerinde göz önüne konulmaktadır: “Her buluttan yağmur yağmaz, her karıdan oğlan doğmaz”, “Oğlan anası raf elması, kız anası ahır danası”, “Oğlanı her karı doğuramaz er karı doğurur”.

Atasözleri kadın ve erkeğin toplumsal rolünü belirten ifadelerle doludur. Kadının ev içerisinde annelik ve ev kadınlığı konusunda vazifesini tam yapması gerektiği, çocukları iyi yetiştirmesi, temizlik gibi işlerin asli görev olduğu sık sık atasözlerinde tekrarlanmıştır: “Erkeğin iyisi eşiğinden, kadının iyisi döşeginden belli olur”, “Erkek iş başında kadın aş başında belli olur”, “Her kadının pişirdiği yenmez, diktiği giyilmez”, “İyi adamın karısı, kurna başında belli olur”, “Yuvayı dışı kuş yapar”, “Kesmez bıçak ele, iş bilmeyen avrat dile”, “İyi kadının kocası cüppesinden bellidir”, “Ocağın yakışığı odun, evin yakışı kadın”.

Evlenilecek kızın soyunun önemli olduğu ve kızın erken yaşta evlenmesi gerekliliği ile ilgili pek çok atasözü bulunmaktadır: “Bez alırsan Musul’dan kız alırsan asilden”, “Pekmezi küpten kadını kökten al”, “Gül ağcından odun olmaz, beslemeden kadın olmaz”, “Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden”, “On beşinde kız, ya erde gerek ya yerde”, “Kız kundakta, çeyiz sandıkta”.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda gerek toplumsal konum, gerekse davranış modelleri açısından atasözlerinden kadın erkek ayrımının var olduğu görülmektedir. Atasözlerimizin çoğunluğunda erkek egemen toplumun kuralları göze çarpmaktadır. Erkek çocuğun el üstünde tutulduğu, kadının hamarat, itaatkar, iyi huylu olması gerekliliğinin altı çizilen atasözleri kadına ilişkin olumsuz değer yargı ve tutumlar içermektedir.

4. CİNSİYET AYRIMCILIĞININ KADIN HALK ŞARKILARINDA İŞLENİŞİ

Sosyal yapının ve kültürün bir parçası olarak müzik, kültürel kimliğin gözlemlenmesi ve anlamlandırılması açısından elverişli bir alandır. Aynı zamanda müzik, toplumsal cinsiyetin kültürel olarak değerlendirilmesinde de önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan bakıldığında müzik, kadının toplumsal ve kültürel olarak sosyal yapı içinde değerlendirilmesinde büyük rol oynar (Varlı, 2007: 57). Kültürün folklorik ifadesi kadınların yaşamları ve toplumdaki statülerine ışık tutar. Halk müziği de bunun yadsınamaz yardımcılarından biridir. Halk müziği, bir toplumun ifade edilişindeki en eski dinamiklerden biridir. Sözlü edebiyatın bir parçası olan halk müziği, bir toplumun değerlerini, gelenek-göreneklerini, ritüellerini ve daha birçok karakteristik özelliğini katıksız ve sade bir şekilde yansıttığı için çok önemli bir yere sahiptir (Capila, 2002: 49-50).

Yüzyıllardan beri şarkılara, türkülere konu edilen bir varlık olarak kadın, güzelliğin, inceliğin sembolü olarak şarkılarda çoğunlukla hayran olunan, âşık olunan taraf olmuştur. Bu bağlamda, hayatın birçok alanında olduğu gibi müzikte de eril söylem ağırlıktadır. Fakat kadın, sadece şarkılara konu olmamış, sözlü geleneğin aktif bir taşıyıcısı olarak da halk müziğinde yerini almıştır. Böylece kadın “âşık olunan kadın” figürünün ötesinde, toplumda üstlendiği önemli rollerin anlaşılması için de otantik pencereler açmaktadır. Bu durum özellikle kırsal kesimde yaşayan halk arasında daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Duygularını, yaşam biçimini, aileleri ve toplumdaki diğer insanlarla ilişkilerini, statülerini şarkılarıyla anlatan kadınlar bir anlamda bu şarkılar vesilesiyle kendi sosyo-kültürel tarihlerini de yaratmaktadır.

Kadınlar şarkılarında, aşk, ayrılık, gurbet, özlem gibi konuların yanı sıra geçim sıkıntısı, savaş, vatan hasreti gibi toplumsal konulara da değinmektedirler. Toplumda baskı altında tutulan taraf olarak kadınlar, şarkıları vasıtasıyla iç dünyalarını ve dile getiremedikleri isteklerini yansıtmaya fırsatı bulurlar. Bir başka

deyişle şarkılar, kadının bastırıldığı duygu ve düşüncelerinin bir çıkış yolu, günlük hayatın sıkışmışlığı arasında bir soluklanma ve rahatlama fırsatıdır.

Kadınlar kişisel duygularının dışında yas, düğün, bayram gibi ritüellerde aktif şekilde rol almakta ve şarkılar söylemektedirler. Yeri geldiğinde ölen birinin ardından ağıtlar yakan kadınlar yeri geldiğinde de uzağa giden ve geri gelmeyen eşlerinin arkalarından ağıt yakarlar. Örneğin, Portekiz halk müziğinin bir türü olan *fado* denizci olan eşleri veya sevgililerini denize uğurlayan 19. yy Portekiz kadınlarının beklediklerinin gelmemesi üzerine yaktığı ağıtlardır. Bunların dışında yine evlenip uzağa giden kızın arkasından da kadınlar tarafından ağıtlar yakılır. Bazen de ağıtlar, çeşitli sebeplerle memleketlerini terk etmek zorunda kalan kadınların özlemlerine dair yakılır. Şah devrimi sonrası ülkelerinden kaçan İranlı kadınlar, ülkelerine duydukları hasreti şarkı ve ağıtlarında dile getirmişlerdir. Bazen de evlenme maksadıyla ailesinden uzak düşen kadınların ailelerine duydukları özlem şarkılarında dile gelir.

Hindu kadınların şarkılarında dile getirdiği aileye olan özlem, yaşadıkları trajik bir durumun göstergesidir. Yağmurlu zamanlarda eşleri iş bulmak için uzağa giden Hindu kadınlar evde yalnız kalmaktadır. Bu yalnızlığı yaşamak istemeyen kadınlar baba evine gitmek ister. Ne var ki Hindu geleneklere göre baba evini ziyaret kadının çağrılmadığı sürece mümkün olmamaktadır. Ayrıca kızlarını yanlarına getirtme masrafları da kızın ailesine ait olduğundan, eğer aile fakirse kadın, baba evine gidememekte ve ailesine duyduğu bu özlemi de şarkılarında dile getirmektedir (Srivastava, 1991).

Kadınlar söylemlerini genelde erkeklerin olmadığı, kendi sosyalleşme alanlarında dile getirirler. Bu alanlar, ev gibi kapalı mekanlar, kına geceleri, gelin hamamları ve bağ bahçe, buğday dövme, çamaşır yıkama gibi topluca yapılan işlerin görüldüğü alanlardır. Birçok kültürde kadınların çalışırken söylediği şarkılara tanık olmaktadır. Anadolu'ya baktığımızda da ev içinde olduğu gibi tarlada, bahçede ve daha birçok işte çalışan kadınlar, çeşitli türküler yakmıştır. Hatta güçlerinin farkında olan Anadolu kadınları tıpkı aşağıdaki türküde olduğu gibi yeri geldiğinde erkeklere meydan okumuşlardır.

Taş başına çıkarım
Köy ateşi yakarım
Sizin gibi adamları
Çamurdan da yaparım

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi kadın, şarkılarında kişisel sorunlarının dışında toplumsal sorunları da dile getirir. Böylece şarkılar sadece söyleyenin sorunlarını dile getirmekle kalmaz, aynı zamanda benzer şartlara maruz kalmış tüm kadınlar için ortak bir söylemi oluşturur. Çünkü halk şarkıları, toplumu oluşturan ve sarmalayan doğal unsurların, ortak duygular şeklinde dışavurumuyla vücut bulur. Şarkıların yalnızca romantik veya keyfi nedenlerle değil, sosyal ve kültürel alanda eşsiz kadın resminin yansıtılması amacıyla yazılmış olması, şarkıların kadın için bir iletişim kanalı olduğunun göstergesidir. Şarkılar, yalnızca kültürel davranış kalıpları ve ritüelleri değil, aynı zamanda kadının toplumsal konumunu ve uğradığı olası cinsiyet ayrımcılığını da anlatır.

Halk şarkıları, ilhamını hayatın en derinliklerinden alır. Böylece, şarkılar onu yazanın yaşamda karşılaştığı durumları ortaya çıkardığı gibi, şarkıyı söyleyenin ait olduğu toplumun, kadın ve erkeğe dair bakış açısı hakkında da fikir verir. Ataerkil toplum yapısında kadınların karşı karşıya kaldığı ayrımcılıklar, farklılıklar göstermekle beraber çoğunlukla birçok kültürde var olan ortak sorunlar dikkati çekmektedir. Kadının rızası alınmadan, her ne sebebe dayanırsa dayansın gerçekleştirilen evlilikler, özellikle ekonomik fayda temelli evlilik modellerinde, kadının metalaştırılarak maddi değer üzerinden değersizleştirilmesi, kadının uğradığı ayrımcılık türlerinden biridir. Kadınlar, eş ve babalarının mimarı oldukları zorla evlilik müessesine kurban edilmelerine, halk müziği şarkıları vesilesiyle sitem edebilmektedirler. Bu tip evlilikler, genellikle yoksul ailelerin maddi fayda sağlama düşüncesiyle, genç kızlarını yaşça daha büyük bir erkekle evlenmeye zorlamaları şeklinde gerçekleşmektedir. Özellikle çocuk yaşta kendisinden yaşça çok büyük biriyle evlendirilme, kadın cinsinin hayatına müdahalenin vardığı boyutları göstermektedir.

Birçok toplumda, bilhassa Müslüman toplumlarda yaygın olan çocuk yaşta evlilikler, incelediğimiz halk şarkıları içerisinde de sıkça dile getirilmiştir. Beşinci bölümde de genişçe ve türkü örnekleriyle ele aldığımız bu sorun, *Xale Cemil* adlı Kürtçe bir kadın söyleminde de yerini almıştır (Ek-44). On dört yaşındaki bir kızın,

babası yaşındaki biri tarafından istenmesini konu alan türküde, kızın kendisini isteyen kişiye dayı diye hitap etmesi, kızın içinde bulunduğu dramatik durumu gözler önüne sermektedir. Aynı sorun Boşnak, Arnavut, Kazak, Nijerya, Hindistan gibi farklı toplumlarda da karşımıza çıkmaktadır. Kız çocuklarına yönelik bir çeşit şiddet sayılabilecek bu durum, Boşnakça (Ek-48) şarkıda “beni ihtiyara para için verdiler” Arnavutça (Ek-49) şarkıda “on yedi yaşına geldiğimde para için beni Hasan amcaya sattılar” Kazakça (Ek-50) şarkıda “beni bir hayvan başı için sattılar” sözleriyle ifade edilmiştir. Hintçe şarkıda da sekiz yaşında bir kızın, yaşlı bir adamla evlendirildiği hatta düğün sırasında kucakta gezdirildiği dile getirilmiştir (Ek-54).

Kuzey Nijerya’daki Hristiyan kadınlar daha çok dini şarkılar söylerken Müslüman kadınlar, kadınlara dair toplumda var olan negatif etkiye karşı güçlü direnç gösteren protest şarkılar söylemişlerdir. Kuzey Nijerya’nın Müslüman popülasyonunun yoğun olduğu bölgelerinde, İslami gelenekler çerçevesinde süren sosyal hayatta, kadın geri planda kalsa da söz konusu müzikal performans olunca kadınlar ön plana çıkmaktadır (Haruna 2000). Genellikle, sosyal toplantılarda kadının örtünmesi ve pasif dinleyici olarak örtülü kalması beklenir. Ancak, halk müziği performansının sergileneceği düğün, cenaze, festival vb. toplantılarda kadın ve erkek eşit oranda sahneyi paylaşmaktadır. Bir açıdan bu gelenek, halk müziğinin, toplumsal koşullara bakılmaksızın insan doğasında var olan eşitlik ilkesini gün yüzüne çıkarabilme gücünü göstermektedir. Nijerya kadını incelenen şarkıda “hayır onu istemiyorum, yaşlı bir adamla evlenmek istemiyorum” söylemiyle, yapmak zorunda bırakıldığı evliliğe karşı çıkmaktadır (Ek-53).

Kadınlarının, yaşamlarının penceresini aralayan halk şarkılarına taşıdıkları bir başka sosyal problem olan poligami (çokeşlilik), yine halk şarkılarında kadınların dile getirdiği ve karşı çıktığı bir durumdur. Kadın dengbejler tarafından anlatılan “kumalık” kavramı verdiğimiz örneklerde çocuk yaşta yaşlı bir adamın ikinci karısı olma şeklinde hikâyede yerini alır (Öztürk, 2012: 27-31). “Allah babamı affetmesin/ verdiler beni/ yaşlı kocanın sopası altına/ hem de zaten karısı var” diyerek babasına sitem eden kadın diğer örnekte de kumalığı diş ağrısına benzeterek “kumalığın derdini kabul etmem/ kumalığın derdi ağrıdır” demektedir (Ek-45, 46).

Nijerya’da kadınının ağzından dile getirilen kumalık ise yukarıdaki hikayelerin aksine, bir erkeğin ilk karısı olan fakat üstüne kuma getirilecek olan bir kadının hikayesidir. Kadın kocasının üstüne kuma getireceğini öğrenince kocasına kızmadığını ve kuma getirilmesini kabul ettiğini söylese de aslında aklından

geçenlerin farklı olduğunu ve “hiç kimsenin evime gelip, kocamın karısı olmasına izin vermeyeceğim” diyerek kumalığa karşı duruşunu dile getirmektedir (Ek-52).

Görüldüğü gibi şarkılarda, inanç ve geleneklerin ötesinde kadınların poligamiye karşı gösterdiği direnç işlenmektedir. Nijerya örneğinde çokeşlilik, toplumda ne kadar normalize edilmişse de kadının bu duruma karşı reaksiyonu ihanete uğramanın duygusal izdüşümü şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte, şarkıda çizilen resme göre, kadın, maruz bırakıldığı çokeşli evliliği olağan karşılaması gerektiğinin alt yapısını hazırlayan cinsiyet ayrımcılığı ile karşı karşıyadır.

Kadına yönelik ayrımcılığın göstergelerinden biri olan şiddet konusu da şarkılarda kadınlar tarafından dile getirilmiş ve şiddetin en ileri boyutu olan kadın cinayetleri halk anlatılarında yerini almıştır. Yeri geldiğinde şiddete doğrudan maruz kalan kadınlar tarafından dile getirilen bu şarkılar, bazen de ölen kadının arkasından diğer kadınların yaktığı ağıtlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ağa olan Heci Miso Ermeni Gulé’ye Müslüman olması şartıyla kendisiyle evleneceğini söyler. Fakat dinini değiştirmeyi reddeden Gulé’ye ağa işkence eder (Öztürk, 2012: 38-43). Ölmeden önce Gulé’nin yaktığı bu kilam kadının hem inanç hem de yaşama özgürlüğüne getirilen müdahaleyi gözler önüne sermektedir (Ek-47).

Ataerkil ve muhafazakâr toplumlarda sıkça görülen kadını baskı altında tutma zihniyetinin yol açtığı namus cinayetleri de kadına yönelik şiddetin bir başka boyutudur. Kadınlara özdeşleştirilen fakat aslında ataerkil yapının kendi iktidarını güvenceye alma düşüncesinin yarattığı namus kavramı ve “namusa aykırı” davranışın yaptırımını olan namus cinayetleri de şarkı ve türkülerde yerini almıştır. Tıpkı Yunanistan’da yaşanmış bir olayı anlatan Androniki’ye yakılan ağıtta olduğu gibi... Ağıt, Androniki’nin Avrupalılar gibi giyinip kahvede erkeklerle oturup oyun oynadığını ve bu hareketlerinden ötürü ailesini utandırdığını düşünen abisi tarafından namus cinayetine kurban gittiğini anlatır (Ek-51).

Kadının maruz kaldığı ayrımcılık daha dünyaya geldiği anda aile içerisinde başlar. Ülkemizde olduğu gibi birçok toplumda da, erkek çocuk çoğunlukla kız çocuğa tercih edilmektedir. Bunun başlıca sebebi soyun devamlılığını sağlayan tarafın erkek olmasıdır. Ayrıca erkeğe, evin geçimini sağlama ve evi koruma görevleri yüklendiğinden, erkek evin vazgeçilmezi olarak görülmektedir. Kız çocuğunun baba evinde maruz kaldığı ikincillik kendi söylemiyle dile getirilirken, yine aynı ikincil yapı koca evinde de erkek çocuk doğurma baskısı ile devam

etmektedir. Erkek çocuk, kadına, gelin gittiği evde statü kazandıran ve büyüdüğü zaman da anneye bakacak kişi olarak görüldüğünden kadın tarafından da tercih edilmektedir. Kadının erkek çocuk isteği şarkılarında da dile gelmekte ve bu istek tanrıdan kendisine bir erkek çocuk vermesi yönünde olmaktadır.

Ataerkil yapının yoğunca hissedildiği Hindistan toplumunda da kadın tarafından erkek çocuğa dair söylenen şarkılar dikkat çekmektedir. Erkek çocuğunun dünyaya gelmesine dair şarkılar çok fazlayken, kız çocuğuna dair söylenen şarkılar çok azdır. Çünkü kız çocuğu doğurmak, Hint toplumunda kadının statüsünü sarsan bir durumdur. Kız çocuğuna dair şarkılar, ancak çok fazla erkek çocuğun arkasından dünyaya geldiği zaman ya da uzun zaman çocuk sahibi olmayan çiftlerin bir kız çocuğu olduğu zaman yakılmaktadır. Hatta bazı şarkılarda kız çocuğu üzüntü kaynağı olarak görülmekte ve kadın kız dünyaya getirdiği için lanetlendiğini düşünmektedir (Srivastava, 1991).

Devi ke git denilen, kadınların tanrıçalara yalvardığı ve isteklerini dile getirdiği şarkılarda kadınlar erkek çocuk isteklerini şu şekilde dile getirebilmektedir (Ek-55):

Sevgili çocuk neşesiz evime doğ
Ah benim oğlum şu benim ıssız evim şenlensin
Senin için her türlü fedakârlığı yapmaya hazırım
Senin hatırın için saçımı kırmızıya boyamaktan
Gözlerime sürme çekmekten vazgeçebilirim
Hatırın için kocamın yatağını bırakmaya dahi hazırım

Kadınların tanrıçalara yakardığı şarkılar, tanrılara yakardığı şarkılardan fazladır. Çünkü Hint kadınları kendi cinslerinden olan tanrıçaların dertlerini, isteklerini daha iyi anladığını düşünmektedirler (Haruna, 2000).

Tanrıçalara söylenen şarkılarda kadınların aile erkeklerine dair söyledikleri şarkılar da oldukça dikkat çekmektedir. Evin geçimini sağlayan erkek olduğu için kadınlar şarkılarda erkeklerinin uzun bir ömür sürmelerini diler. Bunun bir diğer sebebi de, dul kalmanın Hint toplumunda lanetlenmek olarak görülmesidir. Hatta dul kadınlar diğer kadınlar gibi renkli giyinmemekte, takılar takamamaktadır. Bu yüzden dul kadınlar da bir sonraki hayatlarında dul kalmamaya dair dua etmektedirler. Eş kadar ailenin diğer erkeklerine verilen önem de şarkılarda

görülmektedir. Ek 56'deki şarkıda kadın beş ile yedi erkek kardeşe karşılık bir kız kardeş istediğini, beş ile yedi kayınbiradere karşılık bir görümce istediğini ve yine beş ile yedi erkek çocuğa karşılık bir kız çocuğu dilediğini söylemektedir (Srivastava, 1991).

Oldukça dikkat çekici bir kültüre sahip olan Hint toplumunda kadına yönelik ayrımcılıklar had safhadadır. Buna karşılık Hint toplumunda çok çeşitli bir kadın profili dikkat çekmektedir. Bazı şarkılar, kadını boyun eğen ve ses çıkarmayan olarak gösterirken, bazı şarkılar kadını sesini çıkaran başkaldıran olarak gösteriyor. Örneğin doğumun bütün acısını kadının çekmesine rağmen çocuğa verilecek soyadının neden sadece babanın soyadı olduğu, neden annenin de soyadının verilmediği kadın tarafından sorgulanan bir konu olmuştur (Ek-57).

Bu anlamda işlevsel olarak, adaletsizlik ve baskı hissedildiğinde, buna maruz kalan kadınlar hissettikleri güçlüğü ifade etmek adına halk müziğinin farklı formlarında teselli bulabilmektedir. Bu formlardan biri de ninnilerdir. Sözlü kültür geleneğinin bir parçası olan ninniler annenin bebeğini rahatlatmak ve uyutmak için söylediği halk şiirleridir. Ninniler sadece kadınla bütünleşen bir tür olduğundan kadının dünyasını, sorunlarını dişil bir söylemle dile getirdiği için halk edebiyatının önemli bir türüdür. Genelde anonim olan ninniler, bir toplumun kültürü hakkında bize bilgi veren kaynaklardır. Kurtuluş'a (2010) göre, ninnilerin toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretme işlevi bulunmaktadır. Ninnilerin sadece çocuk üzerinde değil, anne üzerinde de rahatlatıcı bir etkisinin bulunduğunu söyleyen Kurtuluş, ninnilerin özel alanda söylenen ve dinleyici bir kitleyi hedeflemeyen bir tür olmasından dolayı kadının toplumsal cinsiyet rollerinin üzerinde oluşturduğu baskıyı ninniler aracılığıyla rahatlıkla dile getirebildiğini söylemektedir. Aynı zamanda bu rollerin tahakkümünden bunalan kadınların duygularını dışarı vurmalarını sağlayan bir tür olduğunu da dile getirmektedir.

Nilgün Çıblak Coşkun (2013) ninnilerin anne için önemini şu şekilde vurgulamaktadır:

Günlük yaşamda kocası, kaynanası, görümcesi gibi aile fertleriyle sağlıklı bir iletişim kuramayan anne, eğer yakın bir arkadaşı da yoksa yaşadığı bütün hayal kırıklıklarını, dargınlık ya da kırgınlıklarını, korkularını, özlem ya da isteklerini baskı altında tutmakta, tüm bu duygular sessiz dert ortağı gördüğü bebeğinin yanında ninniler aracılığıyla gün yüzüne çıkmaktadır.

Ninniler, kadın dilini ve toplumsal cinsiyet rolünü yansıtan bir tür olmakla birlikte ataerkil yapının şekillendirdiği kadın algısı, ninni metinlerinde de kendini göstermektedir (Cansız, 2011). Kız ve erkek bebekler için söylenen ninnilerin farklı sözler barındırması, bu savı doğrular niteliktedir Kadınlara uygun birer eş ve anne olmak üzere henüz daha bebekken öğretilmeye başlanan toplumsal cinsiyet rolleri, kız çocuğuna söylenen ninnilerde de vurgulanmaktadır.

Kızım uyusun eve uyusun

Büyüsün yuvasın kursun

Aşın başında dursun

Eşinin yanında dursun

(Çelebioğlu, 1995: 50)

Erkek çocuklar ise kız çocuklarından farklı olarak ailede okutulan ve üstüne yatırım yapılan bireylerdir. Okuyup adam olma ve evi geçindirme rolleri erkek çocuğa yüklenmekte ve ninnilerdeki söylemler de bu yönde olmaktadır.

Al babası, al babası,

Oğlunu bağrına al babası,

Kitap al da hazırla,

Yavrunu mektebe sal babası!

(Çelebioğlu, 1995: 166)

Yine erkek bebekler için söylenen ninnilerde ise bebeklerin gelecekte annesine bakan, onu koruyan, yeri geldiğinde annesini kocasının zulmünden koruyan güçlü, mert birer birey olmaları dlenir.

Ninni diyem yatasın,

Çabucak boy atasın,

Baban beni döğende,

Sen de ona çatasın!

(Çelebioğlu, 1995: 164)

Kız çocuğundan beklenen kendisini evine, eşine ve çocuklarına adayan anne rolü dışında bazı ninnilerde de kızın okumasına dair dileklerin geçtiği dikkati çekmektedir. Belki de okuma hakkı elinden alınmış ve genç yaşta evlendirilmiş annenin kendi yaşayamadıklarını, kızının yaşaması yönünde söylemini dile getirmektedir.

Benim kızım uyusun ninni,
Uyusun da büyüsün ninni,
Kızım öğretmen olsun da,
Çocukları okutsun ninni!

(Çelebioğlu, 1995: 41)

Türk Halk Edebiyatına ait incelediğimiz ninniler sadece Türk kültüründe değil farklı toplumlarda da sözlü kültür içerisinde yer almaktadır. Doğan Kaya *Anonim Halk Şiiri* adlı kitabında ninnilere Almanların “wiegenlied”, Fransızların “berceuse”, İngilizlerin “lullaby”, İtalyanların “nenia (nina, ninna, nine)”, İspanyolların “nana”, Pakistanlıların “lori” dediğinden bahsetmektedir (Kaya, aktaran Coşkun, 2013).

“Kadın söylemi” şeklinde ele aldığımız bu konu, Türk halk müziği içerisinde “kadın ağzı” kavramıyla ifade edilmektedir.

4.1. Dil Biliminde ve Halk Müziğinde Ağız Kavramı

Dil biliminde “ağız”, bir ülkede var olan bir şive içinde, o ülkenin çeşitli bölge ve kentlerindeki konuşma dilinde görülen söyleyiş farklarıdır. Ağız genellikle şive ile karıştırılır. Oysa şive, bir dilin zaman içerisinde bir takım değişiklikler geçirerek fakat çok değişmeden başka bir dil haline gelmesiyle oluşur. Örnek olarak Türkiye Türkçesi, Kırgız Türkçesi vb... Günlük hayatta Karadeniz şivesi, Konya şivesi, Denizli şivesi olarak dile getirdiğimiz yapılar da aslında “ağız” olarak ifade edilir. Karadeniz ağzı, Konya ağzı gibi...

Halk müziğinde “ağız” bölgesel ve yöresel farklılıkların türkü ve uzun havaların seslendirilmesinde bir söyleyiş ve tavır özelliğidir. Ağız, bu söyleyiş özelliğinin kullanılan dilin yöresel ve bölgesel karakterine bağımlı olduğu kadar ilgili

yörenin ya da bölgenin müziksel seslendirme kalıplarına da bağımlı bir yapıyı anlatır (Ersoy, 2011).

“Kadın ağzı türküler” denildiğinde Türk Halk Müziği’nde sadece kadınlar tarafından ve genellikle erkek kitlesi dışında söylenen, kadının duygu ve düşüncelerini yansıtan, söyleyiş üslubu, tarzı açısından kadınsı temaları ve edaları içeren havalar olarak tanımlanmaktadır. Can Etili’ye göre, Kadın ağzı ile yakılan türkülerde kadının toplumumuzdaki genel yapı gereği açıkça dile getirmesine izin verilmeyen duygular düşünceler –özellikle kırsal kesimde- çoğunlukla ümmi olmasına rağmen, duygu zenginliği ile ortaya konmaktadır (Etili, aktaran Yılmaz, 2003: 20).

4.2. Kadın Ağzı Türkülerin Halk Müziğindeki Önemi

İnsanların günlük yaşamda karşılaştığı hemen her olay türkü yakılmasına neden olabilir. Bu olaylar, bütün bir milleti ilgilendirecek kadar büyük nitelikler taşıyabileceği gibi, dar çevrede meydana gelen cinsten de olabilir. Aşk, gurbet, ölüm, seferberlik, tabi afetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi sosyal olaylarla; sevda, talihe kızma, şansa küsme, duygular, türkülerin doğuş şartlarını hazırlayan sebepler arasında yer alır (Özbek, 1975: 64).

Halk müziğini bir toplumun ifade edilişindeki en eski dinamiklerden biri olduğunu dile getirmiştik. Bu nedenle türküler değişen sosyo-politik değerlerin göstergeleri vasfını da taşır. Çünkü türküler, sosyal davranışların, aşkın, nefretin, bir dünya görüşünün birçok yönünü tasvir eder. Dolayısıyla, bir türküyü inceleyen birinin son derece insani bir görüşü veya tutumu sezmesi olağandır (Capila, 2002: 49-51).

Türküler, sözlü edebiyatın bir parçası olarak kuşaktan kuşağa geçer. Kadınlar ise geleneklerin aktif taşıyıcıları olduğu için halk müziğinin nesiller arası aktarımında önemli bir rol oynar. Genel anlamda kadın ağzı türkülerini konuları açısından ele almak gerekirse, ninniler, ağıtlar, sevda türkülerini, ayrılık türkülerini, gurbet türkülerini, gelin-kına türkülerini, iş türkülerini, oyun türkülerini, mizahi-hicivli türküler şeklinde sıralayabiliriz (Yılmaz, 2003: 21). Türküler ortaya çıktığı toplumun kimliğini yansıttığından etnografik gerçeklerin en doğru ve kalıcı şahitleridir. Buradan hareketle araştırmamızın konusunu oluşturan kadın ağzı türkülerde kadına

yönelik ayrımcılığı gösteren türküler, şiirsel melodi olmaktan ziyade sosyal şartların altında ezilen kadın portresini de çizer ve kadının toplum içindeki konumu türkülere bakılarak daha net alınabilir. Böylece türküler, Anadolu toplumunun ataerkil yapısını gözler önüne sermektedir. Zorunlu evlilikler, kız evlat erkek evlat ayrımı, toplumdaki erkek çocuğuna verilen önem, çocuk yaşta evlilikler, kadının meta olarak alınıp satılması ve kadına yönelik şiddet gibi ayrımcılıklar bir sonraki bölümde de görüleceği gibi türkülere konu olmuştur.

Görüldüğü gibi dünyadaki kadınların dilleri farklı olsa da kadın olmaktan kaynaklanan ikincillikleri ve bunun yarattığı ortak sorunlar, kadınların halk şarkılarında onları birleştiren bir unsur olmuştur.

5. CİNSİYET AYRIMCILIĞININ KADIN AĞZI TÜRKÜLERE YANSIMASI

5.1. Kız/Erkek Evlat Ayrımı

Tarihsel olarak tüm toplumlarda görülen erkek çocuğun kız çocuktan üstün tutulması Türkiye’de de var olan bir durumdur. Evlat ayrımcılığı eskiye nazaran azalmış olsa dahi hala var olan bir gerçekliktir. Bu ayrım kırsaldan kentlere gidildikçe azalmakta ve ailenin eğitim ve ekonomik düzeyi evlat ayrımcılığını etkilemektedir. Ne var ki günümüzde eğitilmiş ailelerde bile bu ayrımcılık görülebilmektedir. Çok sık duyduğumuz eril bir söylem olan “erkek adamın erkek evladı olur” sözü bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Erkek çocuk soyun devamlılığını sağlayacak ve ekonomik olarak evi ayakta tutacak kişi olarak görüldüğünden, ona biçilen değer yüksektir. Kız çocuk ise zamanı geldiğinde evlenecek ve gelin gittiği eve hizmet edeceğinden adeta evin bir bireyi olarak görülmez. Anneye ev işlerinde yardımcı olması için kız çocuk, babaya nazaran anne tarafından daha çok istenir.

Geçimini topraktan sağlayan Anadolu insanı tarlada çalışacak işgücü ihtiyacını büyük oranda ailesi tarafından karşılayacağı için çok çocukluluk yaygın bir eğilimdir ki, fiziki açıdan daha güçlü ve ağır işlerde çalışmaya elverişli olması bakımından tercih edilen cinsiyet, erkek olmuştur. Ayrıca Güneydoğu ve Doğu Anadolu’da var olan aşiret ilişkilerinde erkek ve ailenin gücünü, itibarını belirleyen ölçütlerden birisi de çocuk, özellikle erkek çocuk sayısıdır. Aşiret içi ve aşiretler arası anlaşmazlıklarda önemli bir faktör olarak görülen çocuk sayısı, siyasi anlamda da daha fazla oy anlamına gelmektedir (Ökten, 2009).

Anadolu’da doğurganlığı sağlamaya yönelik düğün sonrası oğlan evine getirilen gelinin kucasına çocuk, özellikle oğlu olması için erkek çocuk verilmesi ve gelinin yatağında erkek çocuğun yuvarlanması gibi adetler erkek çocuğun değerini göstermektedir (Ersöz, 2010). Yine eski inanışlara göre bazı yiyeceklerin erkek çocuk dünyaya getirmede etkili olduğu düşünüldüğünden kadın hamilelik boyunca

bu yiyecekleri tüketerek batıl uygulamalarla erkek çocuk dünyaya getireceğine inanmaktadır.

Tüm bu sebeplerden ötürü eşlerin çoğunlukla da erkeğin daha fazla erkek çocuğa sahip olma arzusu kadının hayatının büyük bir çoğunluğunu hamile olarak geçirmesine neden olmaktadır. Hatta arka arkaya doğan çocukların kız olması durumunda erkek çocuk olana kadar kadın doğurmaya devam etmektedir. Bu durum annenin yükünün yanı sıra evin büyük kız çocuklarının da yükü haline gelmektedir ve bu kız ocukları, henüz kendileri çocuk yaştayken kardeşlerinin bakımını üstlenmektedirler.

Kız/erkek evlat ayrımı miras paylaşımında da söz konusu olmakta ve mirasın büyük çoğunluğu babanın soyadını devam ettirecek olan erkek çocuğuna bırakılmaktadır. Ayrıca erkek çocuğunun kız çocuğuna oranla daha fazla okutulması bu ayrımcılığın önemli bir göstergesidir. “Kız kısmı okumaz” gibi muhafazakâr bir söylem, ataerkil yapıyı destekler niteliktedir. Rankin ve Aytaç’a göre, kırsal kesimde çocuk emeğinin yaygın biçimde kullanılıyor olması okula devamı olumsuz yönde etkilemektedir ki çoğu kadının tarım işçisi olarak çalışması eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmektedir (Durudoğan ve diğerleri, 2010: 283).

Türkülere baktığımızda kadınların ev içinde yaşadığı bu ayrımcılık kadının yeri geldiğinde babaya, yeri geldiğinde de anneye sitem şeklinde görülmektedir.

TRT THM repertuvar arşivi 354 numaraya kayıtlı Çemişgezek yöresine ait aşağıdaki kına türküsünde evlenecek olan kızın annesinden ayrılmasının üzüntüsüyle anneye ettiği sitemi kız/erkek evlat ayrımı üzerinden görmekteyiz (Aşağıda türkülerin yanlarında parantez içerisinde verilen numaralar TRT THM repertuvarı arşiv numaralarıdır).

Anam yoğurdunu anam ayran eylesin

Çıksın yüce dağ başına seyran eylesin

Anamın oğlu var anam beni neylesin

Anamı anamı aman benim anamı

Çarşamba gecesi aman yakın kınamı (Ek-1)

Türkünün bir başka çeşitlemesi Arapkir yöresinden derlenmiş “Atlar eğlendi” adlı türküdür (300) (Ek-2).

Muğla Fethiye Günlükbaşı yöresinden derlenmiş aşağıdaki türkde ikinci ve üçüncü mısralarda kız/erkek evlat ayrımı görülmektedir. Türkde geçen, oğlan olmayan evde duman tütmeyeceği sözüyle, soyun devamını sağlamak, evi geçindirmek ve evi korumak gibi toplumda erkeğe biçilen rollerin önemi, erkeğin evi ev yapan kişi olarak görülmesini sağlamaktadır. Bu yüzden türkde evdeki kız çocuk sayısının önemli olmadığı ve bir tane erkeğin bile ne kadar değerli olduğu vurgulanmıştır (1440).

Susuz derelerde kavak biter mi

Oğlansız evlerde duman tüter mi

Beş kız bir oğlanın yerin tutar mı (Ek-3)

Yine Muğla Fethiye yöresinden alınan repertuvara 3670 numaraya kayıtlı “Altın Tas İçinde Kınam Karıldı” adlı türkde aynı sözlere rastlamaktayız (Ek-4).

Kayseri Sarız yöresine ait aşağıdaki türkde ise kadının yaşadığı evlat ayrımcılığı net bir şekilde dile getirilmiştir. Türkde kadın, bir çeşit kıyaslama yaparak babasının koyunları arasında bile ayrım yapmadığından fakat kendi çocukları arasında ayrım yaptığından yakınlıkla kız çocuklarının emeklerine rağmen babasının gözünde erkek kardeşleri kadar değerli olmadığı anlatılmak istenmiştir (4185).

Babamın goyunu beştir

Beşi birbirne eşittir

Gızların emeği boştur

Var git ağlayı ağlayı (Ek-5)

5.2. Kadının Statü Garantisi; erkek çocuk

Tarih öncesi çağlardan beri kadının doğurganlık özelliğinin onu en güçlü kılan özellik olduğundan bahsetmiştik. Anadolu’da da kadının çocuk doğurması özellikle de erkek çocuk doğurması kadının kendisini var edebileceği meşru bir alan yaratmaktadır.

Gelin olarak erkeğin ailesinde yaşamaya başlayan kadın, çocuk doğuruncaya dek, aile içinde “yabancı”, “el kızı” olarak görülür. Aile içinde yer edinmeye çalışan kadın, özellikle erkek çocuk doğurarak soyun devamlılığını sağlamak, iffetini korumak, aile içi düzeni sağlamak ve erkek otoritesine uyum göstermek gibi geleneksel toplum yapısının belirlemiş olduğu kurallara riayet eder (Cansız, 2011). Erkek çocuk istemi sadece erkekler tarafından değil kadınlar tarafından da tercih edilir. Çünkü erkek çocuk kadına statü kazandırmasının yanı sıra ilerde ekonomik olarak da kadına destek olacak kişidir. Bu da kadının temel ekonomik güvensizliğini göstermektedir (Ersöz, 2010). Kadının içinde bulunduğu bu durum üstünde sürekli bir baskı kurmakta ve kadının çocuk sahibi özellikle de erkek çocuk sahibi olma isteği bir çeşit saplantıya dönüşmektedir. Kadının çocuk dünyaya getirememesinin sonucunda karşılaşacağı sorunlar düşünüldüğünde kadınların bu takıntısı hiç de manasız değildir. Kadın çocuk doğurmadığı zaman, sorun kadında olmasa bile suçlanacak kişi sadece odur. Önce aile içerisinde sonra da yaşadığı çevrede dışlanan kadın, bununla da kalmayıp eşinden veya eşinin anne babası tarafından şiddete ve hakaretlere maruz kalabilmektedir

Kadının dışlanma ve şiddet dışında karşılaşacağı bir diğer sorun da kumalıktır. Anadolu’da, özellikle geçmişte yaygın olan bir kültürdür kumalık. Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığının açık bir göstergesi olan, İslam’a göre erkeğin dört kadın alabileceği kuralı, kuma geleneğini meşru gösteren bir olgudur. Çokeşlilik, tarlada ve evde çalışacak daha fazla işgücü sağladığı gibi daha fazla çocuk da sağlamaktadır. Dolayısıyla, eğer bir kadın çocuk doğuramıyorsa üstüne kuma getirilmesine razı olmaktadır. Hatta kadın hep kız çocuğu dünyaya getiriyorsa kadında bir sorun olduğu düşünülüp erkek çocuk doğurması için üstüne yine kuma getirilebilmektedir. Kadının çocuk doğurması dahası erkek çocuk doğurma isteği ve üzerinde hissettiği baskı türkülerine de yansımıştır. Kadın türkülerde genellikle Allah’tan kendisine bir evlat vermesi için yalvarır yeri geldiğinde çocuk doğuramadığı için kendisine kızıp beddua eder.

Yozgat Akdağmadeni’nde derlenen aşağıdaki türküde, kadın erkek çocuk dileğini ve ona dair kurduğu hayalleri dile getirmiştir. Türküde “oğulsuz gelini kınar mı eller” sözüyle kadının üzerindeki toplumsal ve psikolojik baskının yarattığı çekince dikkati çekmektedir. Hatta toplumdaki erkek çocuğa verilen önem neticesinde kadının hissettiği erkek çocuk doğurma baskısı, türküde de görüldüğü gibi kadının kendisini suçlamasına kadar varmaktadır (1412).

Ağ keçi gelmişte oğlağın ister
Nolur Allah nolur bir oğlan göster
Oğulsuz gelini kınar mı eller

Aynalı beşik sallamadı kollarım
Nen (nenni) çalmadı çürüyesi dillerim

Bir elekçi gelse eleğini alsam
Uğrünü uğrünü höllük elesem
Aynalı beşiğe de oğlan belesem

Bir oğlum olsa da versem hocaya
Okuya okuya çıksa heceye
Müjdeciler gelse bizim peceye (pencere) (Ek-6)

Güneydoğu Anadolu’ya ait olan “Aktaş Diye Belediğim” adlı türkü, sözlerine ve hikâyesine bakıldığında bu başlık altında ele aldığımız durumun güzel bir örneğidir. Türkünün hikayesi kadının yaşadığı trajediyi gözler önüne sermektedir.

Yaygın anlatılan hikaye göre, Yüzyıllar önce Anadolu’nun bir yerinde bir Türk Bey’i sevdiği bir kızla evlenmiş. Yıllar geçmiş Bey’in çocuğu olmamış. Bey’in anası bu durumdan yakınarak "a beyimiz yarın sen bu dünyadan göçersen soyumuza kim belik edecek" demiş. Zamanla Bey’i karısının çocuğu olmuyor diye başka bir kızla evlenmek için zorlamışlar. Ancak Bey karısını sevmesine rağmen, karısı da bu töreye razı olmuş, hatta Bey’e yakışacak en iyi kızı kendisi aramış. Duygularını dışa

vurmamış. Bir zaman sonra Bey'in düğünü yapılmış. Bey, evlendikten sonra Bey'in eski karısı da üzüntüden dağlara çıkmış. Bir dere den geçerken uzunca bir ak taş bulmuş. Bu taşı kundağa sararak tanrıya bu taş a can vermesi için yakarmış. Tanrı kadının dileğini yerine getirerek ak taş'a can vermiş. Tamamı altı dör tlükten oluşan türk ünün üç dör t lüğü şu şekildedir (1530):

Aktaş diye belediğim

Tülbendime doladığım

Tanrıdan dilek dilediğim

Mevlam şu taş a bir can ver

Bebeksiz oldum divane

Hep ağ larım yane yane

Konyada ulu Mevlane

Mevlam şu taş a bir can ver

Bebek uyandı bakıyor

Sevinci içim yakıyor

Gözlerimden yaş akıyor

Emzireyim nenni nenni (Ek-7)

5.3. Evlilik

Evlilik yoluyla toplumun temel birimi olan ailenin kuruluşu, başından itibaren gelenek ve görenekler doğrultusunda gelişen bir süreçtir (Yılmaz, 2003: 109). Her ne kadar evlilik, iki insanın karşılıklı anlaşarak müşterek bir hayat kurma yönünde yaptığı sözleşme ise de Anadolu'da kadın ve erkeğe tercihte bulunma hakkı pek tanınmamıştır.

Anlaşarak evlenme dışında, kaçarak evlenme, görücü usulüyle evlenme, beşik kertmesi, berdel, akraba evliliği, başlık parası evliliği, kan bedeli evliliği, levirat, sororat gibi evlilik biçimleri yaygın görülmektedir. Bu evlenme biçimlerinin bazıları, erkekler için de istenmeyen evlilikler olsa da, çoğunlukla mağdur olan taraf yine kadınlardır.

Kaçarak evlenme ve görücü usulüyle evlenme, en yaygın evlenme biçimleri olmakla beraber erkeğe de kadına da seçme şansı bırakmayan beşik kertmesi geleneği de Anadolu'da çok yaygın bir gelenek olmuştur. Beşik kertmesi, birbirlerine çok yakın, iyi anlaşan iki ailenin bu sevginin ve dostluğun ileride de sürmesi için karşı cinsten çocukları olduğunda onları daha beşikteyken nişanlamalarıdır (Aydemir, 2009).

Başlık parası, erkeğin evlenmek istediği kızın ailesine ödediği para veya maldır. Kadına hiçbir seçme şansı bırakmayan bu evlilik modeli, kadının eşya gibi alınıp satılan değersiz bir varlık olarak görülmesinin nedenidir. Üstelik henüz evlenme çağına gelmemiş kız çocukları başlık parası karşılığında ve genellikle kendilerinden yaşça çok büyük erkeklere satılmaktadır.

Kan bedeli evliliği, öldürülen kişinin ailesine kan bedeli olarak öldüren tarafın ailesinden bir kızın verilmesiyle yapılan evliliktir.

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde görülen berdel, bir ailenin başlık parasından kurtulmak için, başka bir aileden kız alırken kendi kızlarını da o aileye vermesidir. Berdelde kızlardan biri evlilik yaşında olsa bile ona karşılık verilecek diğer kızın çok kk yaşta olması bu gayri resmi evliliğe engel olmamaktadır (Aydemir, 2009).

Yine daha çok Doğu ve Güneydoğu'da yaygın olan levirat, ölen kardeşin karısının bekâr olan erkek kardeşle evlendirildiği veya evli olan erkek kardeşin ikinci eşi yapıldığı, sororat ise erkeğin karısı öldüğü zaman, karısının bekâr olan kız kardeşiyle yani baldızıyla evlendirildiği evlilik çeşitleridir (Aydemir, 2009).

Kadının isteği dışında yapılan bu evlilikler, kadınlardın türkülerinde en sık dile getirdiği konu olmuştur. Ataerkil yapıya karşı koyamayan kadın, bu evlilikten dolayı anneye, babaya, abiye bazen de etrafındaki kişilere sitem etmiştir.

5.3.1. Zorla Evlendirilme

Anadolu toplumunda kadına evleneceği kişiyi seçme hakkı çoğu kez tanınmamaktadır. Başta baba olmak üzere kızı isteyen kişinin ailenin onayını alması yeterlidir (çoğu zaman anneye zaten söz hakkı düşmemektedir) ve genelde iyi başlık parası veren varlıklı erkeklere kızlar verilmektedir. Birbiriyle iç içe olan diğer evlilik başlığı altında incelediğimiz konuları da göz önüne aldığımızda aile tarafından uygun görülen kişilerin maddi durumları diğer özelliklerinin önüne geçmektedir. Bu başlık altındaki türkülerin sözleri ve hikayeleri göz önüne alındığında, kadınların içinde bulunduğu çaresizliğin kadına yönelik bir çeşit şiddet olduğu söylenebilir.

Diyarbakır yöresine ait aşağıdaki türküde, istemediği biriyle evlendirilmesinden duyduğu üzüntüyü dile getiren kadın, bu evliliği gerçekleştirmektense zehir içip ölmeyi tercih etmektedir (2173).

Arkadaşlar benim derdim yeğindir
Ciğerimde fitil işler düğündür
Heç bilmem ne şeattir(saat) ne gündür

Zorla beni bir zalime verdiler
Verdiler de günahıma girdiler

Bülbül gibi ah ü zari çekerim
Gözyaşımı gül başına dökerim
Bu ne gündür zehir olsa içirim (Ek-8)

Konya yöresine ait aşağıdaki türküde ise hiç bilmediği birisine para için satılan kadının, annesine ettiği sitemi görmekteyiz (2759).

Annem beni galdırmışsın atmışsın
Gökyüzünde durnalara çatmışsın

Bilinmedik pazarlarda satmışsın (Ek-9)

Samsun Bafra'dan derlenen bu türküde de kadın zorla verildiği adamın kötü yönlerini ve evlendikten sonra kocasının ona yaşatabileceği muhtemel sorunlarını dile getirmektedir. Ayrıca nasıl bir eş istediğini de söyleyen kadın, istemediği kişiye zorla verildiği için annesine sitem etmektedir (3397).

Yol üstüne kurdum kara kazanı

Ben isterim okuyanı yazanı

Ben istemem meyhanede gezeni

Evlerinin önü tahta daraba

Ana beni niye verdin araba

Arap beni satar verir şaraba (Ek-10)

Bu başlık altında incelediğimiz güzel bir örnek olan “Arda boyları” adlı Trakya yöresine ait türküde yine annesi tarafından istemediği biriyle zorla evlendirilmeye çalışılan ve sonunda intihar eden bir kadının dramını görmekteyiz. Türkü hakkında Merdan Güven'in *On Bim Yılın Türküsi* kitabında üç farklı hikaye anlatılmaktadır. Bunlardan biri (Güven, 2012: 369):

Tekirdağ'ın Kayı köyünden genç bir kız ve bu kızın bir sevgilisi vardır. Fakat kızın ailesi istemeye geldiklerinde kızlarını bu gence vermezler. Aynı köyden bir başka genç ile kızlarını evlendirmeye karar verirler. Düğün günü gelip çatar ve kına gecesi geline kına yakılır. Gelin bu evliliğe karşı olduğu için ertesi gün sabaha karşı herkes uykuda iken kendini denize atar. Halk arasında genç kızın arkasından sevgilisinin de kendisini öldürdüğü söylenmektedir.

Bir diğer hikâyede ise:

Bir ömür boyu ayrılmamak üzere birbirlerine söz veren iki nişanlı olan Recep ve Zeynep'in huzurlarını köy ağasının oğlu İsmail bozmaktadır. İsmail de Zeynep'e âşık olmuştur ve ona sahip olabilmek için türlü yollara başvurmaktadır. İsmail zenginliğinin verdiği cesaretle Zeynep'in annesine niyetini açıklar, o da İsmail'in elinde bulundurduğu mal varlığına aldanarak iş birliği yapar. Sevdğine bir

başkasının talip olmasına dayanamayan Recep, öfkeyle ağanın kapısına dayanır. Ancak ağa güçlüdür, kendisine karşı çıkan Recep'i ağır bir şekilde cezalandırır. Uğradığı zulme dayanamayarak dağa kaçan Recep'in yokluğunda, Zeynep'in annesi ve Ağa'nın oğlu Zeynep'i evlilik için ikna etmeye çalışırlar. Recep'in bir başka sevdiği olduğu ve ona kaçtığı söylentileri köye yayılır. Ve düğün hazırlıkları başlar. Düğün günü sevdiğini kaçırmaya çalışan Recep, sevdiğine bu dünyada kavuşamaz. Zeynep ve Recep'in dillere destan aşkları, “Arda boylarına ben kendim gittim. Dalgalar vurdukça can teslim ettim” dizelerini barındıran Arda Boyları türküsüyle dilden dile dolaşır

Bir diğer hikayede anlatılana göre ise:

Bulgaristan'ın Tuna nehri kıyısında yaşayan Halime'nin annesi kızını İsmail adında zengin bir gençle evlendirmek ister. Kız ise Recep adında fakir bir genci sevmektedir. Halime gece Recep'e gidip onunla evlenmek istediğini söyler. Recep ise bunu kabul etmez ve Halime'yi geri gönderir. Fakat Halime Arda boyuna giderek kendini azgın dalgalara atar ve can verir. Arkasından bu ağıt yakılır.

Türkünün sözleri şu şekildedir (1826):

Arda boylarında kırmızı erik

Halimenin ardında on yedi belik

Ah anneciğim ah anneciğim yaktın ya beni

Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

Alıverin feracemi anneciğim dicsin

O kıymatlı İsmail'e kendisi gitsin

Uyan uyan Erecebim senin olayım

Ardalar aldı ya nerde bulayım

Arda boylarına ben kendim gittim

Dalgalar vurdukça can teslim ettim (Ek-11)

Kadının istemediği biriyle zorla evlendirilmesini dile getirildiği türküler dışında yine evlilikle ilgili başkaca sorunlar da kadınların türkülerinde yerini almıştır.

Sivas Kangal yöresine ait bu türküde, kadın kendisinin sevdiğine verilmeyeceğini söyleyerek, sevdiğinden kendisini kaçırmasını ister. Fakat kadının kullandığı “ben bir yiğit malıyım” söyleminde kadının bu durumu içselleştirmesi ve erkek tarafından kadının istenildiği gibi yönetilebileceğini kabul etmesi dikkat çekmektedir (277).

İnceleğin unuyum

Ben kapının kuluyum

Eller ne derse desin

Ben bir yiğit malıyım

Gel kapıdan geç oğlan

İnce çayır biç oğlan

Beni sana vermezler

Bir gün alda kaç oğlan (Ek-12)

Kadına yönelik en büyük eşitsizliklerden biri olan para için yapılan zorunlu evlilikler, kadınların türkülerinde çokça yerini almıştır. Fakat kadının içinde bulunduğu bazı koşullar var ki kadınlar istemedikleri evliliklere razı olmuşlardır. Aile içinde yaşanan yoksulluk, şiddet, hastalık gibi sıkıntılar kadının evliliği bir kurtuluş olarak görmesine sebep olmuştur. Yozgat yöresinden derlenen bu türküde, kadının içinde bulunduğu sıkıntı ve razı oluş son cümlede anlamını bulmaktadır (800).

Şu boyda dam başında pıtırak

Şu boyda gelin kızlar oturak

Şu boyda ne oturak ne durak

Şu boyda satılakta kurtulak (Ek-13)

Yöresi İstanbul olan bir diğer türkü kocasının ilgisizliği, rahatlığı ve sorumsuzluğundan bıkan bir kadının sitemini dile getirmektedir. Türkünün sözlerindeki doğallık ve melodisinin hareketli oluşu türküyü eğlenceli bir hale getirir de, türkü, kötü giden bir evliliği ve mutsuz bir kadını bize yansıtmaktadır (972).

Boyda bosun yoktur herif aman

Şamamaşın şamama (kavun)

Ayda bir kerecik olsun aman

Göndermezsin hamama

Çekemem kahrını serhoş herif

İstemem beni bırak

Kağıthane'ye de gitsem aman

Tutamazsın araba

Evi tenhaca bıraksam aman

Takılırsın Arap'a (Ek-14)

Denizli Sarayköy yöresinden derlenen bir kına türküsünde yine kızın para karşılığı satılmasından bahsedilmektedir. Türkünün sonunda geçen “güveyin yanında da sözün tutulsun” söylemi dikkat çekmektedir. Ailede erkeğin sözünün geçtiği Anadolu toplumunda kadınlar, ev içinde söz hakkının olmamasından duydukları üzüntüyü, kendilerini ifade edebildikleri böylesi bir ortamda dile getirebilmişlerdir. Böylece kadınlar kendi evliliklerinde yaşayamadığı bu eşitliği evlenen kızın yaşayabilmesi dileğinde bulunurlar (1233).

Salına salına girmiş gelinim bahçaya

Al kırmızı gül toplamış gelinim bohçaya

Anasıda satı satı vermiş bir kese akçaya

Altun tas içinde gelinim kınan ezilsin
Gümüş tarağıle gelinim zülfün cezilsin
Güveyin yanında da gelinim sözün tutulsun (Ek-15)

Bayramiç yöresine ait aşağıdaki türküde kadın kendisine layık birini bulamadığından yakınmaktadır. Ayrıca türküde kadının kendisine paha biçerek, başlık parası karşılığı eşya gibi alınıp satılma olgusunu kabul etmesi diğer sözlerin önüne geçmektedir (2023)

İndim kuyu dibine
Baktım suyun rengine
Yüz bin liralık kızıdım
Düşemedim dengime

A yarım neredesin
Gözlerime perdesin
Çok aradım çok sordum
Varmadığım yerdesin (Ek-16)

5.3.2. Çocuk yaşta evlendirilme; çocuk gelin

Az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere çocuk gelinler dünyanın birçok yerinde toplumsal bir sorun olmaya devam etmektedir. Uluslararası belgelere göre, on sekiz yaşın altında yapılan her evliliğe çocuk evliliği ve evlenen kıza da çocuk gelin denilmektedir (Çakmak, 2009).

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de çocuk yaşta evlilikler yüksek oranda seyretmektedir. Bu evlilikler hukuki olarak değil sosyolojik olarak yapılan evliliklerdir. Ülkemizde bu evlilikler dini (imam) nikâha dayanarak yapılmaktadır.

Türk Medeni Kanunu'nun 124. Maddesinde “Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir” denilmektedir. Görüldüğü gibi Medeni Kanun’a göre 17 yaşını doldurmamış birinin evlenebilme yetkisi yoktur. Ancak bazı olağanüstü durumlarda, on yedi yaşını doldurmamış bir kız hâkim kararıyla evlenebilmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 104. maddesine göre “Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”. Şu durumda on beş yaşında bir kızla cinsel ilişkide bulunan imam nikâhlı eş, şikâyet edilmediği sürece cezalandırılmamaktadır. Bu kanun maddesiyle, Türk Ceza Kanunu'nun örtülü olarak evlilik yaşını on sekiz yaşın altında tuttuğu görülmektedir (Çakmak, 2009).

Çocuk Koruma Kanunu ise çocuğu “on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlamaktadır. Kanunlar arasında görülen bu çelişkiler çocuk gelin sorunuyla ilgili verilen mücadelelerin sonuçsuz kalmasına sebep olmaktadır.

Elvan aydemir tarafından hazırlanan Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) raporuna göre, çocuk gelin oranları açısından Türkiye, Avrupa ülkeleri içerisinde yüzde 17'lik bir orana sahip Gürcistan'ın ardından yüzde 14 ile ikinci sırada yer almaktadır. Aydemir'in raporuna göre Türkiye'de 18 yaş altı evlilik yapan erkeklerin oranı yüzde 6.9 iken kadınlarda bu oranın yüzde 31,7 olduğu görülmektedir. Bu evliliklerin yüzde 16,9'unun kentte, yüzde 24,6'sının kırdaki gerçeğini ifade eden Aydemir, raporda TÜİK verilerine göre evli kız çocuğu sayısının evli erkek çocuğu sayısının 14 katı olduğuna da dikkat çekmiştir (Aydemir, 2011). Bu rakamlara göre Türkiye'de her üç evli kadından birinin çocuk yaşta evlilik yaptığı söylenebilir.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun (UNFPA) Türkiye'de çocuk gelinlere dair yaptığı araştırmada 2008 yılına dair veride çocuk gelin oranının yüzde 28,2 olduğu belirtilmiştir (UNFPA, 2012).

TÜİK verilerine göre ise, ülkemizde çocuk gelinlerin oranının 2012 yılında yüzde 6,7 olduğu söylenmektedir. Ancak ülkemizde çocuk yaşta yapılan evliliklerin hukuki evlilikler olmadığı yani resmi bir dayanağa sahip olmadığı ve kanunlara göre çocuk gelin sayılma yaşı arasındaki çelişkiler göz önüne alındığında bu verilerin gerçeği ne kadar yansıtmadığı tartışmalıdır.

Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilme nedenleri arasında en başı çeken, ekonomik nedenlerdir. Ülkemizin pek çok bölgesinde özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çocuk yaştaki kızlar, belli bir para karşılığında kendilerinden yaşça çok büyük erkeklere satılmaktadır. Ve çoğu zaman bu kızlar, satıldıkları kişinin ikinci, üçüncü eşleri olabilmektedir. Özellikle kız çocukları bazı ailelerde ekonomik bir yük olarak görülmekte ve kimi zaman sofradan bir tabağın eksilmesi fikri dahi aileler için küçük yaşta evlilikleri teşvik edici bir unsur olmaktadır (Aydemir, 2009).

Çocuk yaştaki evliliklerin ardındaki bir diğer neden de genç kızın üzerinde herhangi bir şaibe dolaştığında ailenin namusuna halel gelmesi kaygısıdır. Aynı kaygı, daha acımasız başka bir tutuma, ergen yaşlardaki kızlar ve yetişkin kadınlar için bir tehdit olmaya devam eden namus cinayetlerine de yol açmaktadır

Toplumdaki kız çocuğunun bir an önce bir erkeğin himayesi altına girmesi gerektiği yönündeki ataerkil düşünce yapısı, çocuk evliliğini meşrulaştırmaktadır. Ayrıca küçük yaşta yapılan evlilikle kocaya itaatin ve yeni yuvaya uyumun daha kolay sağlanacağı yönündeki inanç, erkek ailelerini küçük yaşta gelin almaya yöneltmektedir (Aydemir, 2009). Böylece, erkeğin ailesinin çocuk gelin üzerindeki yönetimi daha kolay olmaktadır. Bu nedenlerin dışında tacize veya tecavüze uğrayan kız çocuklarının tecavüzcüsüyle ya da başka birisiyle hemen evlendirilmesi, kaçma veya kaçırılma gibi durumlar da erken yaşta evliliklere sebep olmaktadır.

Sonuç olarak, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin başlıca sebepleri arasında, geçim sıkıntısı, aile içi cinsel saldırı ve şiddet, evlilik dışı gebelik ve geleneksel yaşayışta hâkim olan kocaya itaatin erken yaşta tesis edilmesi gerektiği anlayışı sayılabilir (Çakmak, 2009).

Anadolu gibi ataerkil toplumlarda aileler için kız çocuğu erkek çocuktan sonra geldiği için, aile birikimini erkek çocuğun yetiştirilmesi için ayırmakta kız çocuğuna yatırım yapmamaktadır. Zaten kız çocuğunun erken yaşta evlendirilmesi gerektiği düşüncesi, temel haklardan mahrum kalmasına neden olmaktadır. Özcebe ve Biçer'e (2013) göre "Erken yaşta yapılan evlilikler kadınların toplumdaki eşitsiz konumunu kuvvetlendirmekte ve hayat tercihlerini kısıtlamaktadır. Kız çocukları sağlık, eğitim, çalışma olanaklarından yararlanamamakta, eğitimsizliğe, yoksulluğa ve bağımlılığa hapsedilmektedirler". Kız çocuklarının eğitim hakkından mahrum bırakılışı, çalışma hayatında da üretime katılma hakkından mahrum kalmasına neden olmaktadır.

Erken yaştaki evlilikler, hem fiziksel hem de psikolojik olarak tahribatlara sebep olmaktadır. Fiziksel gelişimini henüz tamamlayamayan kız çocuğunun, erken yaşta doğum ve gebelik yaşaması hem kendisi hem de doğan bebek için ölüm veya sakatlık riski taşımaktadır. Yine çocuğun, erken yaşta evlilik gibi ağır bir sorumluluğun altına girmesi psikolojik bozukluklara hatta depresyon ve intiharlara varan sonuçlara sebep olabilmektedir.

Anadolu'da kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri çok yaygın olan bir durumdur çünkü hâkim ataerkil anlayış bu yaştaki evlilikleri, normali yani olması gerekeni buymuş gibi gelenekleştirir. Fakat kız çocuklarının henüz oyun çağındayken evlendirilerek tecrit edilmesi kadın ağzı türkülerde dramatik bir biçimde yerini almıştır.

Denizli Acıpayam yöresine ait aşağıdaki türkü daha on iki yaşında satılan, gelin edilen bir kızın ağıtıdır. Türkü, günümüzde hala toplumsal bir sorun olmaya devam eden çocuk gelinlerin hislerini kendi ağızlarından bu şekilde dile getirilişi açısından değerli bir örnektir (7).

Ağ elime mor kınalar yakdılar
Gaderim yok gurbet ele saddılar
On iki yaşımdı gelin etdiler
Ağlar ağlar gözyaşımı silerim (Ek-17)

Kız çocuğu ile pembe renk bağdaştırıldığından, Çivril yöresinden derlenen aşağıdaki türküde kızın daha onu giyemeden nikâh olması yani gelinlik giymesi, küçük yaşta evlendirilmesinin vurgusu olabilir. Zira dörtlüğün sonunda geçen on beş yaş çıkarılan bu anlamı desteklemektedir (1004).

Entarisi pembeden
Nikah oldu giymeden
Dünyada yaktın beni
Onbeşine girmeden (Ek-18)

Sivas Ulaş yöresine ait aşağıdaki türkü, çocuk yaşta gelin giden kıza dair yakılan bir kına türküsüdür. Her ne kadar kırsalda görüşlerin çoğu kız çocuğunun erken evlenmesinden yana olsa da, bu görüş daha çok eril zihniyetin ürünüdür. Zaten baba karar verdikten sonra anneye söz hakkı pek düşmemektedir. Erkeğe göre daha duygusal olan kadınlar, kızların çocuk yaşta gelin edilmesine belki de çoğu kez razı olmamakta ve türküleri yakarken bu türküde de görüldüğü gibi gelin edilen kızın yaşını vurgulayabilmektedirler (709).

Al duvak ile gelin binek taşına
Gelin ettiler seni ondört yaşında
Gelin gider ağlar ana gardaş peşinde (Ek-19)

Azerbaycan'dan derlenen aşağıdaki türküde çocuk yaşta kendisinden yaşça çok büyük biri tarafından istenen kızın, kendisini isteyen kişiye cesurca karşı çıkışını görmekteyiz. Birinci ve üçüncü dörtlükte erkek kızın kendisini reddedişini anlatırken, ikinci dörtlükte ise kız erkeğe aralarındaki yaş farkından dolayı kendisini istediği için utanması gerektiğini sert bir dille ifade etmiştir (1493).

Gara gözlüm ay badam o dedi yoh yoh
Mene gelsin ah gadan o dedi yoh yoh
Dedim insaf eyle dedi güle güle
Senden yar olmaz mene

Düz dolan düz otur ay kişi
Yaş özün diyesen yetmiş
Ağzında yohtur bir diş
Bir utan gızına âşık olar mı adam

Sene gurban ay haci o dedi yoh yoh
Haci yar mühtacı o dedi yoh yoh
Dedim ay gız dayan dedi olsun heyan
Senden yar olmaz mene (Ek-20)

İzmir Torbalı'dan derlenen aşağıdaki türküde de evlenen kızın yaşına dair bir ifade geçmese de, kızın gelin atına binerken binek taşını kullanması ve “yerişmek” sözüyle atın eğerine kollarının yetişmediğini söylemesi çocuk gelin olduğuna dair işaretlerdir (3741).

Çekin kır atımı binek taşına
Kollarım yerişmiyor eğer taşına
Ağlama annem ağlama ben yine gelirim
Çığırtmam tez olsun sizleri göreyim (Ek-21)

5.3.3. Çocuk Damat

Anadolu'da karşılaşılan trajik bir evlilik biçimi olan kadının çocuk yaştaki bir erkekle evlenmesi çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Bunlardan biri eşi ölen bir kadının eşinin erkek kardeşiyle evlendirilmesidir. Yukarıda da değindiğimiz gibi bu evlilik türüne levirat denilmektedir.

Leviratı en çok uygulayan toplumların başında Yahudiler gelmektedir. Yahudilerde bir erkek çocuğu olmadan ölmüşse, erkeğin küçük kardeşi yengesiyle evlenmek zorundadır. Yahudilikte dini bir görev olan leviratın amacı, neslin devamını sağlamak, çocuksuz olarak ölen erkeğin soyunun yürümesini temin etmektir (Duman, 2008).

Eski Türklerde de levirat geleneği yaygın olmakla beraber Yahudilerdeki gibi üreme değil, ölenin geriye bıraktığı eş ve çocuklarına sahiplenme, onları ortada bırakmama düşüncesiyle yapılmaktaydı. Yahudilerden farklı olan bir diğer yanı da ölen kardeşin erkek çocuğu olsun olmasın bu evlilik yapılmaktaydı.

Günümüzde levirat tam olarak yukarıdaki amacıyla kullanılmamaktadır. Başlık parası karşılığı satın alınan kadın, zifaf gerçekleşmeden eşi ölürse, verilen başlık parasının boşa gitmemesi için eşinin kardeşiyle evlendirilir. Bu durumda kardeşin yaşının bir önemi yoktur. Eşi öldükten sonra kadın, baba evine geri döndüğünde köy yerinde dul kalan bir kadına hoş bakılmadığından dedikoduların hedefi olabilmektedir. Zaten çoğu durumda kadına seçme şansı bırakılmamakta kadın bu evliliğe mecbur kalmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, gelinin asli görevinin aileye hizmet etme olarak görülen toplum yapısında, ailenin bu hizmetten mahrum kalmama isteğidir. Gelin gittiği evde namusuna halel gelmeden kalabilmesi için bu evliliğin gerçekleşmesi şarttır. Fakat bu durum gelinin namusunun düşünüldüğü için değil aslında hem kadının hem erkeğin ailesinin kendi namuslarını ve çıkarlarını düşündükleri içindir. Bu tip evlilikte ölen eşin erkek kardeşinin yaşı önemli değildir. Erkek kardeş çocuk yaşta bile olsa kadın bu evliliği gerçekleştirmek zorundadır.

Kadının çocuk yaşta bir erkekle evlenmesi sadece leviratla gerçekleşmemektedir. Anadolu’da ailenin, yüklü bir miktar başlık parası için zengin bir aileye kızını satarak da çocuk damatla evlendirilme yaşanmıştır. Böyle bir evlilik gerçekleştiren kadınlar, haliyle çocuk eşlerine hem karılık hem annelik yapmışlardır. Böylece başlık parasını önceden veren aile, oğulları için bir bakıcı tutarak üstlerinden bu yükü atmış ve gelin, çocuğa bakıcılık etmesinin yanı sıra evin bütün işini görerek de hizmetçilik görevini yerine getirmiştir.

Araştırmamızda Türk Halk Müziği Repertuvarında, kadının ölen eşinin kardeşiyle evlendirilmesinden yakındığı türkülere rastlanmamıştır. Ancak çocukla evlendirilmesi sorununu ailesine sitem ederek dile getiren kadın türkülerine, çokça rastlanmıştır. Bu türküler birçok yörede hemen hemen aynı sözlerle karşımıza çıkmaktadır.

Daha çok kırsal bölgelerde yaygın olan akraba evliliğinin sebeplerinden biri, ailenin mal varlığının bölünmemesidir. Bu yüzden kadınlar dışarıya verilmektense amcalarının oğluyla evlendirilebilir. Gaziantep yöresine ait aşağıdaki türküde kadın çocuk yaştaki amcasının oğluyla evlendirilmesinden yakınmaktadır (486).

Eleyvana yatak serdim yumuşak

Emmim oğlu yanıma geldi bir uşak, bir uşak

Küsmesi yok kızması yok konuşak
Benam beni bir çocuğa verdiler oy
Verdilerde mabalıma girdiler oy (Ek-22)

Burdur Yeşilova yöresine ait aşağıdaki türküde de kadın evlilik ve bir eşten beklentisini doğal olarak çocuk yaştaki eşinden görememekte ve bu duruma düşmesinin sorumlusu olan babaya sitemini dile getirmektedir (1490).

Sabah olur çocuk gider oyuna
Oynar oynar kum doldurur koynuna
Bütün günahlarım baba boynuna
Baba beni bir çocuğa verdiniz
Verdiniz de günahıma girdiniz

Sabah olur çorbasını içemez
Öğle olur oyunundan geçemez
Yar olup da bulup beni seçemez
Baba beni bir çocuğa verdiniz
Verdiniz de günahıma girdiniz (Ek-23)

Erzurum'dan derlenen bu türküde de kadın kendisine eş diye uygun görülen kişinin en basit işlerini bile kendi kendisine göremediğinden, eş yerine ona annelik yaptığından ve çevresinde alay konusu olduğundan yakınmaktadır (1573).

Evlerinin önü guşlar darısı
Oynar oynar gelir gece yarısı
Bana derler bir çocuğun anası
İlahide ana niye verdin ellere

Yârim küçük söyleniyor dillere

Akşam olur peynir ekmek yiyemez

Sabah olur çarık çorap giyemez

İki sözü bir arada diyemez

İlahide ana niye verdin çocuğa

Ben gülemedim gülmeyenler sağola (Ek-24)

TRT THM repertuvarında 2172 numaraya kayıtlı Azerbaycan türküsünde de kadın şu şekilde dile getirmektedir:

Gutnu yorgan gutnu döşek yumuşak

Goynuma goydular bir parça uşak

Öpmek bilmez gucmak bilmez gonuşak

Akşam olar aşık koyar koynuna

Sabah olar galkar gider oyuna

Mabalım da verenlerin boynuna

Sabah olar çarık çorap giyemez

Akşam olar peynir ekmek yiyemez

İki sözü bir arada diyemez

Men bir maral bir çocuğa verdiler

Verdiler de günahıma girdiler (Ek-25)

Yöresi Bulgaristan olan bir başka türküde de şu şekilde dile getirilmiştir (2404):

Entarisi al olsa hanım Ayşem
Yanağında gül olsa
Beni bir çocuk ister hanım Ayşem
Bari bir adam olsa (Ek-26)

Malatya Akçadağ yöresinden derlenen aşağıdaki türküde kadın, birçok erkek tarafından istenirken babasının onu bir çocuğa vermesinden yakınmaktadır (4205).

Benim babam karşı köyün hocası
Peşime düşüyor genci kocası
Saçlarımı yoldum gerdek gecesi
Dizlerime vurdum gerdek gecesi

Ocağa koydum dünkü suyudu
Çocuk geldi kucağımda uyudu
Baba bana yapacağın bu muydu (Ek-27)

Kızılcahamam yöresinden alınan aşağıdaki türküde de kadın annesi tarafından çocuk yaştaki birine kocaya verilmesinden duyduğu sitemi dile getirmektedir. Hatta kadın, çocuk eşinin ölmesi yönünde beddualarda bulunarak kendisi için uygun bir eş isteğini dile getirir (1882).

Sabah oldu güneş doğdu bacadan
Öğlen oldu çocuk gelir hocadan
Anne benim gaderim yok gocadan

Anne niin verdin beni beni ocuğa

Bir dekmükte yuvarlandı bucağa

Ben giderken ekinlerin göğüdü

Aıldı mı yaylaların söğüdü

Tükendi mi köyümüzün yiğidi

İlahi ocuk Allahından bulaydın

Bulaydın da ben dengime varaydım

Sabah olur ocuk gider oyuna

Oynar oynar taş doldurur goynuna

Mebalı da şu kayanın boynuna (Ek-28)

Kayseri ve Denizli Acıpayam yöresinden derlenen aşağıdaki iki türküde ise, yukarıda da anlattığımız, ailenin maddi çıkarlar için kızlarını ocuk yaştaki birine vermekten çekinmediğini ve kadının çaresizliğini dile getirişini görmekteyiz (3954-3259).

Ben giderken ekinleri göğüdü

Görünüyor emmingilin söğüdü

Gurudu mu fıkaranın yiğidi

Zengin diye bir çocuğa verdiler

Verdiler de günahıma girdiler

Sabah olur potinini giyemez

Öğle olur ekmeğini yiyemez

İki sözü bir arada diyemez

(Ek 29)

Sabah olur çocuk gider oyuna
Oynar oynar kum doldurur koynuna
Yalanım varsa obalınız boynuma

Naha çocuk gebereydin öleydin
Sen öleydin ben dengimi buleydim
Sabah olur çarığını keyemez
Çifte gider bir evlek yer süremez
Eve gelir hiç halinden bilemez

Ben de bıktım bu çocuğun elinden
Heder ettim el alemin dilinden
Geçtim senin maşadından malından

(Ek-30)

Görüldüğü gibi türkülerde kadın kendisine kocalık yapacak bir erkek beklerken bu beklentilerini karşılamayacak çocuklarla, aileleri tarafından zorla evlendirilmelerinden duydukları üzüntüyü dile getirmektedir. Koca dediği kişinin bütün işlerini görerek ona adeta annelik yapması ve bazen çevresindekilerce alay edilmesi kadının çaresizliğini gözler önüne sermektedir.

5.3.4. Akraba Evliliği

Akraba evliliği, genellikle kardeş çocuklarının birbirleriyle evlendirilmesiyle yapılan evliliklerdir. Amca çocukları, teyze çocukları ve hala/dayı çocukları şeklinde görülebilen akraba evliliği genelde amca çocukları arasında görülür. Bunun nedeni soyun babadan geçtiği inancıdır. Baba soyu sisteminde halalar başka soya gelin gittiğinden "dayıkızı" evliliği dışevlilik, erkek kardeşler aynı soy içinde

bulunduğundan "amcakızı" evliliği içevlilik tanımlamasına girmektedir (Altuntek, 2001).

Ülkemizde oldukça yaygın olan akraba evliliklerine her bölgede rastlanmaktadır. Akraba evliliğin kurumlaşma sebebi, ailelerin içlerine yabancı sokmak istememeleri, akrabalık ruhunun, dayanışmasının dışarıdan birinin etkisi ile bozulacağı inancı, üretim ve mülkiyet potansiyelinin akraba dışı insanlar tarafından parçalanmaması, geleneksel otoriteye uyum ve bu yolla maddi, manevi birikimlerin varlığının ve geleceğinin güvence altına alınması istemidir. Türkiye’de doğurgan yaştaki her dört kadından birinin eşiyle akraba olması, bu kadınların önemli bir bölümünün de başlık parası alınan, imam nikâhı kıyılan, geniş aile içinde yaşayan ve evliliği ailesi tarafından kararlaştırılan kadınlar olması gelenekleri sürdüren toplumsal bir yapıya işaret etmektedir (Ayan ve diğerleri, 2002).

Geleneksel yapı ve toprağa bağımlılık akraba evliliğini artırmaktadır. Eğitim düzeyinin yüksek olduğu gelişmiş bölgelere gidildikçe ise bu oran azalmaktadır. Akraba evlilikleri, anne ya da bebeğin doğum sırasında veya sonrasında ölümüne veya evlilikte doğan çocukların engelli olmasına neden olduğundan önüne geçilmeye çalışılan bir durumdur.

Repertuvardaki türküler içerisinde akraba evlilikleri olgusuna baktığımızda, kadın, akraba evliliğine karşı olmamakta, aksine çoğu zaman kendisine seçme şansı verilmeden gönülsüz olarak yapacağı evlilikte yeni bir çevrede ailesinden uzakta yaşama mecburiyetinde kalacağından akraba evliliğini bir nevi kurtuluş olarak görmektedir. Gurbete gitme korkusu, kadını yakın akrabalarından, konu komşudan medet umar hale getirmektedir.

Erzurum Yöresine ait aşağıdaki türküde evlenme maksadıyla ailesinden uzağa gitmek zorunda olan kadın evinden ayrılmamak için amcasından yardım istemekte ve amcasının oğluya evlenmeyi uzağa gitmeye tercih etmektedir (88).

Çirişi topladım götürün yeyin

Teze gelin oldum ağlama deyin

Ola Mahmut emmi sen kurtar beni

Sizlerde yok muydu er kişi şanı (Ek-31)

Adana yöresine ait bu türküde de yine istemediği biriyle evlendirilip evinden uzaklaşacağı için kadın babasına sitem etmektedir. Dikkati çeken kadının aslında evinden uzağa gitmek istememesidir fakat zamanı geldiğinde evlenmesi gerektiğini bilen kadın hiç değilse aile içinden biriyle evlenmeye razı olmaktadır ve medet umulan kişi ilk olarak amcalar olmaktadır (3699).

Baba gızın çok muyudur

Bir gız sana çok muyudur

Gırılası emmilerim

Heç oğlunuz yok muyudur (Ek-32)

Benzer sözler kız/erkek evlat ayrımı başlığı altında incelediğimiz Kayseri Sarız yöresine ait türkünün ikinci dörtlüğünde karşımıza çıkmaktadır. Yukarıdaki türkünden farklı olarak burada sitem edilen kişi baba yerine annedir (4185).

Ana gızın çokmuyudu

Bir gız sana yük müyüdü

Gırılası emmilerim

Erkeklerin yok muyudu (Ek-5)

Bayburt yöresine ait aşağıdaki türküyü baktığımızda kızın amcasının oğluyla evlenmek istediği fakat oğlanın onu istemediği anlamı çıkabilir. Fakat sözlerini iyice incelediğimizde ve Yasemin Sucu ile yaptığımız görüşme sonrasında sözlerin altında farklı bir söylem olduğunu ve kadına yönelik bir kısıtlamayı fark ettik (1067).

Havluya kurdum teşti

Gelen yan vurdu geçti

Emmim oğlu Muhannet

Benimde vaktim geçti (Ek-33)

Aslen Ardahanlı olan Yasemin Sucu, 25 yıldır İzmit'te yaşıyor. 46 yaşında evli ve iki çocuk annesi olan Sucu şöyle anlatıyor:

“Bizim oralarda (Kars, Ardahan, Bayburt, Erzurum civarını kastediyor) şöyle bir gelenek vardı. Bekâr bir kızla evlenme hakkı ilk olarak amcasının oğluna aittir. Amcasının oğlu kızla evlenmek isterse evlenir istemezse de aile onun onayını almadan kızı başkasına vermezdi. Yani kızı biri isterse, amcasının oğluna sorulur, o evet derse verilir, hayır derse verilmezdi. Hiç unutmuyorum, küçüktüm, şöyle bir olay olmuştu. Amcamın kızını istediler. Abim bana sordunuz mu ki verdiniz dedi. Tabi abim bunu şaka olarak söylemişti. Ama daha tutucu yerlerde, köylerde bu gelenek uygulanırdı. Hala devam ediyor mudur bilmiyorum, eskiden böyleydi”

Yaptığımız bu görüşmeye de dayanarak türküde kızın amcasının oğlunun onu almadığını ve kızı istemeye gelenlere de onay vermediği için kızın evde kaldığını ve amcasının oğlunu suçladığı anlamını çıkarabiliriz.

5.4. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet, kadını sosyal ve cinsel olarak baskı altına alan bir toplumsal cinsiyet ayrımcılığıdır. Şiddet hem psikolojik hem fiziksel olup, namus cinayetlerini, aile içi şiddeti, tecavüzü ve ekonomik baskıyı içermektedir. Balkır’a (2013) göre, “Şiddet gücünün güçsüz üzerindeki iktidarını kurmak ve sürdürmek amacıyla kullandığı her türlü baskı olarak ekonomik, psikolojik, sözel, fiziksel ve cinsel her türlü şiddet biçimi tam anlamıyla iktidar kurma ve sürdürmenin tek yoludur.” İlkaracan’a (2011: 148-149) göre kadınlara evlenmeleri için uygulanan sosyal baskı, çocuk yaşta ve ailenin karar verdiği evlilikler, aileler arasındaki gelin değiş-tokuşu ve cinsel gelenekler tarafından dayatılan sınırları aşan kadınlara yönelik şiddet kadınların cinselliğini kontrol eden mekanizmalardır.

Din, töre, gelenek gibi yerleşik kültürel değerler, kadına yönelik şiddeti meşru kılarak cinsiyet ayrımcılığını daha da arttırmaktadır. “Namus” Türkiye toplumu için önemli bir değer olup kadına atfedilmiştir ve kadının namusunu korumakla görevli kişi erkektir. Erkeğe atfedilen “onur”, erkeğin ailedeki kadınların

bekâretinin güvence altına alması pratiğinde, onu var eden bir olgudur. Ökten’e (2011) göre:

Kadınlar, namuslu olarak kabul edilen davranış kurallarına uymak zorundadırlar, dolayısıyla rolleri pasiftir, erkekler ise kadınların bu kurallara uymasını sağlamak zorundadır, bu nedenle de aktif bir rol oynamaları gerekir. Sonuçta, “namus” genellikle hem kadınları hem erkekleri belirli bir biçimde davranmaya zorunlu kılan bir şey olarak algılanmaktadır.

Namusa verilen bu önem kadına yönelik şiddeti daha da ileriye götürerek, namus cinayetlerine varmaktadır. Özellikle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da var olan töre kuralları, kadın ve erkeğin yaşamını şekillendirmektedir. Bu kurallar yazılı olmayıp bir toplumda yerleşmiş ahlaki davranış biçimleridir. Namus’a aykırı davranışta bulunan kadının cezası töre gereği ölümdür. Bu karar geniş bir aile konseyi içinde alınır ve verilen hüküm genelde kadının abisi, erkek kardeşi ya da amcaoğlu tarafından yerine getirilir. Çoğunlukla, dedikodu ve söylentiler yüzünden suçlu bulunan kadınlar, bu cinayetlere kurban gitmektedir. Çünkü “namusa aykırı davranışın” kanıtlanması önemli değildir, önemli olan toplumun bunu namusa aykırı bulmasıdır. Aslında namus kuralları kadını kontrol altında tutmak isteyen ataerkil anlayışın kendi çizdiği sınırlardır. Namus cinayetleri kadının bu çizgileri aşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Ertürk’e göre (2007), bu tür cinayetler, büyük bir ahlaksızlık yapmış olduğu kabul edilen kadının hak ettiği cezayı alması şeklinde sunulsa da, aslında ataerkil ayrıcalıkların korunmasına yönelik olarak kadınların toptan terörize edilmesine hizmet eder.

Erkeğin ev içinde eşine uyguladığı şiddet çocukken kendi yaşadığı şiddet ve ev içinde tanık olduğu şiddetle doğrudan orantılıdır. Eğer bir erkek çocukken şiddet görmüş veya annesinin babası tarafından şiddete uğradığına tanık olmuşsa, sonrasında kendi eşine ve çocuklarına şiddet uygulama ihtimali artmaktadır. Bunun yanı sıra yoksulluk, düşük sosyo-ekonomik düzey, işsizlik, eğitimsizlik, gelir elde etme aracı olarak suçun doğal karşılanması, şiddeti tetikleyen önemli gerilim/baskı unsurlarıdır (Hablemitoğlu, 2005: 235).

Şiddet kavramını açıklarken dikkat edilmesi gereken nokta, şiddetle sadece fiziksel şiddetin anlaşılmaması gerektiğidir. Hakaret, kadının ev içine hapsedilip yaşam alanının sınırlandırılması, çalışma hakkından mahrum bırakılması, kimlerle

görüşüp ne giyip giymeyeceğinin erkek tarafından verilmesi de sosyal ve psikolojik şiddete girmektedir.

Türküler üzerinde yaptığımız incelemede, kadına yönelik fiziksel şiddeti içeren kadın ağzı türkülere fazla rastlanmamıştır. Bunun sebebinin kadının gördüğü şiddeti içselleştirmesi ve normal bir durummuş gibi kabul edip türkülerinde dile getirmemiş olmasıdır. Kadına yönelik şiddetin sıradanlaşması ve normalleşme süreci, erkeğin gücünü şiddetle, kadının yerini ise boyun eğmeyle ilişkilendiren cinsiyetçi toplumsal normlarla çizilir (Balkır, 2013). “Kadının sırtından sopayı karnından sıpayı eksik etmeyeceksin” sözü erkek iktidarının kadın üzerindeki gücünü gösteren en güzel ifadedir. Çocukluğundan beri kadına öğretilen cinsiyet rolleri ve ev içinde gördüğü baskı ve ayrımcılık onun ileride de kocasından göreceği şiddeti içselleştirmesini kolaylaştırmaktadır. Kadın kendisinde bir hata olduğunu kabullenerek kendisini suçlamakta ve erkeği şiddet uygulaması için tahrik ettiğine inanmaktadır (Balkır, 2013).

Bursa Keleş yöresine ait türkü namus cinayetine kurban gittiği anlaşılan evlenmek üzere olan bir kadının türküsüdür. Türküde “ellere uyma dedim” sözünden kadının iftiraya uğramış olduğunu çıkartabiliriz. Ailenin namusunu temizleme işi genelde erkek kardeşe, varsa amca çocuklarına ya da amcaya verilebilir. İkinci dörtlükte yer alan “amıcam diyemedim” ifadesi kızı öldüren Yaşar’ın kızın amcası olma ihtimalini düşündürmektedir. (2114)

Odaya varma dedim

Ellere uyma dedim

İki kapı arasında ay annem

Yaşardan bıçak yedim

Al ata binemedim

Amıcam deyemedim

Nişanlım evmize gelmiş

Hoş geldin deyemedim

(Ek-34)

Merzifon'dan derlenen aşağıdaki türküde kadın ve erkeğin atışması görülmektedir. Erkek kadından kendisine bir su vermesini istemektedir. Fakat köy yerinde bekâr bir kadının erkeğe su vermesi kendisine söz getireceğinden kadın bu isteği reddetmektedir. Reddedilen erkek ise kadına, şiddet içeren sözlerle tehditler savurmaktadır. Yaşadığı çevrede “namus” kavramının ne kadar önemli olduğunun ve ona uymadığı takdirde karşılaşabileceği şeylerin farkında olan kadın erkeğin bu tehditlerine kulak asmamaktadır (1899) (Ek-35).

Erkek (1)

Ben de çıktım Fodullu'nun üstüne

Şahin gibi oturmuştu postuna

Guşluk mehelleri pınar üstüne ey

Bir su gönder gız tasınan tasınan

Erkek (3)

Çoktan beri at üstünde dururum ey

Ya suyu alır ya burda ölürüm ey

Çeker seni gubur'unan vururum ey

Bir su gönder gız tasınan tasınan

Erkek (5)

Acı demem ben bu sudan içirim ey

Türkmen olur yaylalara göçerim ey

Gız seni şimdi palayınan biçerim ey

Bir su gönder gız tasınan tasınan

Kadın (2)

Var git oğlan var git deli olmuşsun

Deli değil sen meylini bulmuşsun

El sözüne uymuş buraya gelmişsin

Canım çıksa suyu vermem tasınan

Kadın (4)

Hiç bu emanete hile olur mu?

Dost olan dost gusuruna galurmu

Oğlan çal bakalım gubur alırmı

Canım çıksa suyu vermem tasınan

Kadın (6)

Terzi olan türlü biçer libayı

Oğlan başıma yığdın obayı

Su yerine şimdi içersin ağıyı

Canım çıksa suyu vermem tasınan

Aşağıda Erzurum yöresine ait türküde anne ve kızın diyaloguna şahit olmaktadır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Anadolu toplumunda kadının evleneceği kişiyi ailesi seçmektedir. Çoğunlukla kadının seçme hakkı yoktur.

Türküde kadın annesine karşı çıkararak kendi istediği kişiyle evlenmek istediğini dile getirir. Fakat kadının bu tavrı elbette ki ataerkil toplum yapısında tepkiyle karşılanmaktadır. Türküde annenin “akşam kardaşın gelsin, kırdıram belin kızım” sözü, aile içerisinde erkeğin kız çocuğu üzerindeki hakimiyetini ve şiddet hakkını göstermektedir (3750).

Ana (1)

Testiyi aldın kızım
Çeşmeye vardın kızım
Gittin ki tez gelesin
Nerede kaldın kızım

Kız (2)

Testiyi aldım ana
Çeşmeye vardım ana
Yıkılası çeşmede
Mendilim kaldı ana

Ana (3)

Çeşmeye vardın kızım
Suyu doldurdun kızım
Yıkılası çeşmede
Sen kimi gördün kızım

Kız (4)

Çeşmeye vardım ana
Suyu doldurdum ana
Yıkılası çeşmede
Mahmudu gördüm ana

Ana (5)

Altına bak altına
Bak şu kızın altına
Ele hersim çıkır ki
Alım yumruk altına

Kız (6)

Kınayı getir ana
Parmağın batır ana
Ben kararı vermişim
Muhtarı getir ana

Ana (7)

Acıdır dilin kızım
Kötüdür fendin kızım
Akşam kardaşın gelsin
Kırdıram belin kızım

Kız (8)

Tatlıdır dilim ana
İyidir fendim ana
Yüzbin gardaşım gelse
İncitmez telim ana (Ek-36)

Eril bir söylem olan “hem severim hem döverim” sözü Anadolu toplumunda evliliğe erkeğin bakış açısını ve kadın üzerindeki iktidarını göstermektedir. Kadın tıpkı aşağıdaki türküde olduğu gibi gelin gittiği evde yaşayacaklarını az çok tahmin eder. Isparta Barla yöresine ait aşağıdaki türküde de gelin olacak kız gittiği evde maruz kalabileceği muhtemel şiddeti dile getirmektedir (1725).

Ala bula geyiğizi

Anadan ayrılan gızı

Hem döverler hem söverler (Ek-37)

Kadına yönelik şiddet, sadece kadının kocası ya da ağabeyi tarafından değil kocasının babası veya annesi tarafından da uygulanabilmektedir. Bu şiddet her zaman fiziksel olmaya da bilir. Hakaret, tehdit, evden kovma gibi eylemler de sosyal ve psikolojik şiddettir.

Türkülerde, gelin ve kaynana arasındaki atışmalara sıkça rastlanmaktadır. Bunun sebebi kadınlar arasındaki ekonomik, sosyal ve psikolojik çıkar çatışmalarıdır. Gelin-kaynana arasındaki bu durum türkülerde kıskançlık boyutlarına varmış ve karşılıklı bedduaların edildiği bir hal almıştır.

İncelediğimiz türkülerde kaynana tarafından geline uygulanan şiddet, geline ağır ev işleri ve tarla işlerinin yaptırıldığı ve gelinin kaynana tarafından oğluyla tehdit edildiği sözlerden oluşmaktadır.

Aşağıdaki gelin kaynana atışmasının görüldüğü Karadeniz yöresine ait türküde, baba evinde durmadan çalışmaktan bıkan kadın evlendikten sonra bu işlerden kurtulacağını ve evinin hanımı olacağını hayal ederken, kaynanası ise kadına baba evini aratacak cinste işler buyurmaktadır. Eve gelin gelmesinden en büyük yararı sağlayan kişi elbette kaynanalardır. Kırsal kesimde gelinden beklenen hizmetçi gibi, her işe koşturmasıdır. Bu türkü gelin gittiği evde kadınların gördüğü baskıyı göstermesi açısından güzel bir örnektir (1647).

(1)

Pestemal tezgahına
Canum çıkayı canum
Gideceğüm gocaya
Oturacağum hanum

(2)

Ederum düğunumi
Şenleturum günümi
Dünyalar benim olur
Alırsam sevdiğumi

(3)

Olasun bize gelin
Ederuk duğununi
Gelin olduktan sora
Gız corusun cununi

(4)

Gelin oldum deyine
Boşmu oturacasun
Bizim çay bahçesine
Yaprak toplayacasun

(5)

Bahçeye misirleri
Sen çabalıyacasun
Ahıra iki sığır
Oları bakacasun

(6)

Uşagın ağladımı
Onida bakacasun
Akşam yemekten sora
Kapta yıkayacasun

(7)

Gız babanın evine
Ötersun bibilcibi
Sevdiğunun peşine
Cidersun maymun gibi

(8)

Görecesun ey gızda
Çıkacak dedüklerum
Gidecesun kocaya
O zaman sağa derum

(9)

Peştamal tezgahına
Çok eyudur rahatum
Ben bekar duracağum
Evlenir olmam hatun

(10)

Vazgeçtük evlenmekdan
Oturacağuk yalnız
Çalışmayan celine
Gaynanalar der domuz (Ek-38)

Yaygın hikayeye göre, evlenmeden önce erkek, şehirli bir kıza çok zengin olduğunu ve kızın evinde oturup hiçbir iş yapmayacağını söyler. Evlendikten sonra kocasının evine gelen kadın durumun hiç öyle olmadığını görür. Sabah ezan vaktinde kaynanası tarafından kadın burçak tarlasına gönderilir. Burçak da toplanması zor ve elleri parçalayan bir bitkidir. Tokat yöresine ait türküde kadın maruz kaldığı şiddeti dile getirirken, hem kaynanasına hem de kendisini aldattığı için kocasına kızmakta ve evini başına yıkar da giderim deyimiyle bu şiddete isyan ederek adeta feminist bir duruş sergilemektedir (791).

Sabahtan kalktım ki ezen sesi var

Ezen de sesi değil yar yar burçak yası var

Bakın şu adamın kaç tarlası var

Aman da kızlar ne zorumuş burçak yolması

Burçak tarlasında yar yar gelin olması

Eğdirme fesini yar yar galhar da giderim

Evini başına yar yar yıhar da giderim

Sabahtan kalktım da sütü pişirdim

Sütün de köpüğünü yar yar yere taşırdım

Burçak tarlasında aklım şaşırdım

Elimi salladım deydi dikene

İntizar eyledim yar yar burçak ekene

İlahi kaynana ömrün tükene (Ek-39)

Amasya yöresine ait bu türküde de kadının gelin gittiği ev içindeki değersizliği görülmektedir. Gelin dışında türküdeki diğer kadınların kendi cinslerine olan tavırları ve türküdeki erkek karakterlerin iktidarı ve kadınların bu iktidarı

benimseyişleri dikkat çekmektedir. Türküde dikkati çeken, kadının nikâhının iki kuruş etmesi ve evden atılabilmesinin bu kadar kolay olması, kadının ev içinde hiçbir garantisinin olmadığını göstermektedir (1891).

Sabah oldu gaynanam geldi
Bu ne halin gelin hanım dedi
Kaynanacım ciğeri kediler yedi
Oğlum gelsin hallesin dedi

Ah o kediyi tutu tutuversem
Tüylerini yolu yoluversem
Sokağa sokağa katı katıversem

Öğlen oldu görümüm geldi
Nedir halin yenge hanım dedi
Görümcecim ciğeri kediler yedi
Abim gelsin görürsün dedi

Akşam oldu kocam geldi
Getir hanım ciğeri yiyelim dedi
Efendim ciğeri kediler yedi
Topla eşyalarını çık dışarı dedi

Yatsıya da gaynatam geldi
Nedir halin gelin hanım dedi
Gaynatacım ciğeri kediler yedi

Çağırın imam gelsin dedi

Yatsıda sonu imam geldi

Bu ne halin gelin hanım dedi

İmam efendi ciğeri kediler yedi

İki gurus on para nikâhın dedi (Ek-40)

Benzer sözler Kastamonu yöresine ait bu türküde de görülmektedir. Ciğer kadar kıymeti olmayan kadının nikahının da bir o kadar kıymeti olmadığını ifade eden türküde, kadının kaynanası ve kocası tarafından maruz kaldığı beddualar kadına yönelik şiddeti gözler önüne sermektedir (3471).

Zabah oldu gayınnam da geldi

Ne dür halin gelin hanım dedi

Ah goca ciğeri kediler yedi

Gözün körolsun gelin hanım dedi

Ağşam oldu efendim de geldi

Ne dür halin bire hanım dedi

Ah goca ciğeri kediler yedi

Gözün kör olsun seni karı dedi

Çağırın imamı muhtarı dedi

Boş kahadımı elime de ve'di (Ek-41)

Yukarıdaki türküyeye benzer bir durum Kayseri yöresine ait aşağıdaki türküde de karşımıza çıkmaktadır (2269).

Birer birer aldım tükenmez sandım
Anneme babama duyurmaz sandım
Yaprak için gelin koğulmaz sandım
Ekşilice mayahoşu dolmayı gelin
Nasıl yedin bir tencere dolmayı gelin (Ek-42)

Yukarıda namus kavramına değinmişken, namus ve iftira arasındaki ilişki türkölere söz konusu olmuştur. Daha doğrusu kadının hiçbir suçu olmasa da iftiraya uğraması onun çevre tarafından namussuz olarak nitelendirilmesine yetmektedir. Görüldüğü gibi “namus” çok çabuk kaybedilen bir şeydir. Çocukluğundan beri baskı ile yaşayan kadın bütün hareketlerine dikkat etmek zorundadır. Badılcanı doğradım adlı Isparta türküsünde de bu durum dile getirilmiştir (633).

Badılcanı doğradım
Doğradım da vurmadım
Çok serbest gezer iken
İftiraya uğradım (Ek-43)

6. SONUÇ

Toplumsal Cinsiyet biyolojik olarak kadın ve erkek olmaktan öte cinsler arasındaki ilişkiyi düzenlemek için kullanılan bir kavramdır. Yani toplumsal cinsiyet sonradan kazanılmış, toplumun kadın ve erkekte beklediği rol kalıplarıdır. Buradan da anlaşabileceği gibi toplumsal cinsiyet zamana ve kültüre göre değişebilir. Tarihsel süreçte değişen üretim biçimleri ve toplumsal yapıda meydana gelen gelişmeler toplumların cinsiyet algısını da değiştirmektedir.

Anaerkil dönemde kadının doğurganlık özelliği, bereketin simgesi olarak görülmesini sağlamış ve yaşamı yeniden üreten kadın, erkek için bilinmeyenin tanrıçası olmuştur. Fakat tarımın icadıyla yerleşik düzene geçilmesi erkek ve kadın arasında cinsiyete dayalı işbölümünü ortaya çıkarmıştır. Kadının doğurganlık özelliği bu dönemde onun aleyhine değişmiş ve kadın bu özelliği yüzünden korunması ve savunulması gereken cinsel bir nesneye dönüşmüştür. Ataerkil yapının oluşmaya başladığı bu dönem, kadının eve hapsedilip tamamen üretimden uzaklaştırılarak erkeğin kadın üzerindeki iktidarını iyice sağlamlaştıracığı bir süreci başlatır.

Dinlerin ortaya çıkmasıyla, kutsal kitaplarca kadının birçok hakkı kısıtlanmış ve erkeğin kadın cinselliğini baskı altına alan bir güce ulaşması böylece yazılı bir temele dayanmıştır. Aydınlanma düşüncesi, sanayi devrimi ve Fransız devrimi süresince kadın, aktif bir biçimde tarih sahnesinde yer almış, haklarını alabilmek için sokaklara dökülmüştür. Ne var ki kadın ne bu dönemde ne de sonrasında cinsiyet eşitsizliğinden kurtulamamıştır. Kökleri sağlam olan ataerkil yapı, kadının tarihin her döneminde ve her kültürde farklı bir yüzle yine kadına yönelik ayrımcı uygulamalarda bulunmaya devam etmiştir.

Eski Türk topluluklarında incelenen kaynakların birçoğunda kadının erkekler gibi savaş ve avcılık eğitimi aldığı, erkeğin yanında devlet yönetiminde söz sahibi olduğu hatta bazen tek başına yönetimde bulunduğu görülmektedir. Türklerin bazı topluluklarında tekeşliliğin savunulduğu ancak dönem dönem çokeşliliğin de toplumsal yaşam içerisinde gerçekleştiği görülmektedir. İslamiyet'in kabulü ile kadına olan bakış açısı değişmiş kadın ev içine hapsedilmiştir. İslamiyet'in getirdiği

yeni anlayışlar Selçuklu ve Osmanlı toplum yapısı içerisinde kendisini göstermeye başlamış, kadının eski toplumsal rolü değişmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde Avrupa'da yaşanan gelişmelerin etkisiyle modernleşme hareketleri ortaya çıkmış bununla paralel olarak kadın hakları da gündeme gelmiştir. Bazı aydın kadınlar gazete ve dergiler aracılığıyla kadınların sorunlarını gündeme taşımışlardır. Ancak Anadolu kadını asıl dönüşümü Cumhuriyet'in ilanı ile yaşamıştır. Özellikle siyasi alanda kadın ve erkek eşitliği yasal düzlemde sağlanmıştır. Fakat asırlardan beri var olan ataerki ve muhafazakar yapı, gerçek hayatta kadının tam anlamıyla eşitliğini engellemiştir. Özellikle kırsal alanda kadın, kendisine biçilen geleneksel rolü kabullenmek zorunda kalmıştır.

Anadolu kadınının kendisine biçilen bu roller, çocuk doğurma, namuslu ve iyi bir anne olma, çocuklarını da aynı şekilde yetiştirme, kocasına ve kocasının ailesine itaattir. Kadının bu rollerinin yanı sıra ev içinde ve ev dışında bağda bahçede çalışan emekçi kadın rolü de unutulmamalıdır. Kırsal kesimde günümüzde de devam eden ataerki anlayış kadını baskı altında tutarak, kendi doğrularını kadına da kabul ettirmiştir. Eril düşüncenin oluşturduğu yazılı olmayan töreler, kadınlar için de vazgeçilemez olmuştur. Muhafazakar bir yapıya sahip Anadolu insanı için, zaten Kur'an'da da görülen kadın erkek eşitsizliği ve fiziksel olarak da erkeğin "güçlü" olan taraf olması kadının bu durumu sahiplenmesinde zor olmamıştır. Fakat her ne kadar Anadolu kadını bu eşitsizliği kabullense de gördüğü baskı ve adaletsizlik karşısında susmamış, yaşadıkları sorunları ifade etmek adına kadınlar türkülerinde teselli bulmuşlardır. Bir başka deyişle türküler erkek egemen yapının baskısıyla toplumda geri planda kalan Anadolu kadınının kendilerine ve hayata dair eklediği cümleleri olmuştur.

Türküler, sözlü edebiyatın bir parçası olarak kulaktan kulağa yayılır ve kuşaktan kuşağa geçer. Sözlü geleneğin aktif taşıyıcısı olan kadınlar da halk müziğinin nesiller arası aktarımında önemli bir rol oynar. Türküler, kadınların yaşamları toplumdaki statülerine ışık tutar.

Kadın, türkülerde geçen "aşık olunan kadın" figürünün ötesinde, toplumda üstlendiği önemli rollerin anlaşılması için "türkü yakıcı" kimliği ile de var olmuştur. Türkülerin yalnızca romantik veya keyfi nedenlerle değil aynı zamanda sosyal ve kültürel alanda kadın resminin yansıtılması amacıyla yazılmış olması, türkülerin kadın için bir iletişim kanalı olduğunun da göstergesidir.

Araştırmamızın konusunu oluşturan kadın ağzı türküler, aşk, mutluluk, ayrılık, özlem gibi duyguların yanı sıra kadının sosyal yetkisini ve uğradığı cinsiyet ayrımcılığını da anlatır.

Çalışmamızda TRT THM repertuvarında bulunan 4300'e yakın türkü taranmış ve kadın ağzından yakılmış türküler içerisinde kadının maruz kaldığı çeşitli ayrımcılıklar kız/erkek evlat ayrımı, zorla evlendirilme, para karşılığı çocuk yaşta kendinden büyük biriyle evlendirilme, çocuk yaştaki bir erkekle evlendirilme, kadının üstündeki erkek çocuk doğurma baskısı, akraba evliliği ve kadına yönelik şiddet şeklinde tespit edilmiştir. Kadınlar, karşı karşıya kaldıkları bu sorunları türkülerinde çeşitli söylemlerle dile getirmiş hatta bazı türkülerde içinde bulundukları toplumsal duruma isyan eden adeta feminist bir duruşla karşı çıkmışlardır.

Birçok toplumda olduğu gibi Türkiye toplumunda da soyun devamını sağlayacak ve hem fiziksel hem de ekonomik yönden evi ayakta tutacak kişi olarak görülen erkek çocuğa verilen değer yadsınamaz. Bu ayrımcılığın farkında olan ve bu duruma içerleyen kadınlar türkülerinde bu kırıncılığını “anamın oğlu var beni neylesin” ya da “beş kız bir oğlanın yerini tutar mı” gibi söylemlerle dile getirmiştir. Ne var ki, kadının bu durumu kabullendiği ve bu kaderi değiştiremeyecekleri söylemlerinde göze çarpmaktadır.

Erkek çocuğuna verilen bu değer elbette yeni evli kadınlar üzerinde de bir baskı oluşturmaktadır. Evlenip eve gelin gelen kadından kısa bir süre sonra çocuk beklentisi özellikle de erkek çocuk beklentisi baş gösterecektir. Erkek çocuk, kadına aile içerisinde bir statü kazandırdığından ve anne erkek çocuğu kendi geleceğinin teminatı olarak da gördüğünden, kadın tarafından da tercih edilmektedir. Kadın türkülerinde, ninnilerinde oğlan çocuk isteğini vurgulayarak tanrıya kendisine bir çocuk vermesi için yalvarmaktadır. Kadının üstündeki bu baskı, türküde geçen “oğulsuz gelini kınar mı eller” söylemiyle anlam kazanmaktadır.

Kadına yönelik belki de en büyük ayrımcılıklardan biri, kadının evleneceği kişiyi seçme hakkının bulunmamasıdır. Anadolu'da kadın adına eş seçimi, çoğunlukla baba olmak üzere kadının ailesi tarafından yapılmaktadır. Başlık parası karşılığı meta gibi alınıp satılabilen bir varlığa dönüşen kadın, genelde en yüksek parayı veren aileye satılmaktadır. Elbette kadınların yaptıkları bu zoraki evlilikler türkülerde de yerini almıştır. “Zorla beni bir zalime verdiler/ verdiler de günahıma girdiler” şeklinde üzüntüsünü dile getiren kadın bazen de “anam beni kaldırmışsın atmışsın, bilinmedik pazarlarda satmışsın” diyerek annesine veya babasına sitem

etmektedir. Arda boyları türküsünde olduğu gibi kadın bazen de ölümü, yapacağı zoraki evliliğe tercih etmiştir.

Satılma olgusu türkülerde kadın söylemi içerisinde çokça dile getirilmiş ve kadın tarafından olumsuz bir anlam yüklenmiştir. Ancak bazı türkülerde kadının satılma kavramını benimsediğı dikkat çekmektedir. “Yüz bin liralık kızdım düşemedim dengime” ve “ben bir yiğit malıyım” söylemleri bu benimseyişi göstermektedir. Bazen de baba evinde yaşanan yoksulluk, kalabalık, şiddet gibi sorunlar kadının evliliğı bir kurtuluş yolu olarak görmesine sebep olmuştur. Türküde geçen “satılak da kurtulak” sözü kadının çaresizliğı ve kabullenişini gözler önüne sermektedir.

Anadolu’da yaygın olan, hatta günümüzde de toplumsal bir sorun olmaya devam eden kız çocuklarının çocuk yaşta evlendirilmesi, kadınların türkülerinde dile getirdiğı bir başka ayrımcılık konusudur. Kız çocuklarının bu dramı yeri geldiğinde kendi ağızlarından yeri geldiğinde de köydeki diğer kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Gelin edilen kız çocuğunun kendi ağzından yaktığı bir Denizli türküsü bu soruna dair en vurucu örnektir. Türkünün sözleri şu şekildedir: “Ağ elime mor kınalar yaktılar/ kaderim yok gurbet ele saddılar/ on iki yaşındı gelin ettiler/ ağlar ağlar gözyaşımı silerim”.

Kız çocuklarının gelin edilmesinin yanı sıra kadının kendinden yaşça çok küçük biriyle evlendirilmesi de, geçmişte Anadolu’da yaygın olarak görülmüş bir evlilik türüdür. Bu evliliklerin de temel sebebi yine ekonomiktir. Hem varlıklı bir ailenin oğluna satılarak yüklü bir başlık parası alan kadının ailesi, hem de oğullarının ileride yapacağı evliliğı şimdiden yaparak evde çalıştırılacak bir hizmetçiye sahip olan erkeğin ailesi, yapılan bu evlilikten kazançlı çıkmaktadır. Çocuk damatla ilgili türküler incelenirken birçok yörede benzer sözler olduğı tespit edilmiştir. Kadın söylemlerinde “kocasına” karılık yerine annelik yaptığını ve kocasının yaşının ne kadar küçük olduğunu vurgulamak adına basit işlerini bile tek başına halledemediğini dile getirmiştir. Böyle bir evlilik yapmak zorunda bırakıldığı için ailesine çoğı kez sitem eden kadın, bazı türkülerde de çocuğun ölmesi yönünde beddualar ederek kendisine denk bir erkeğe kavuşma ümidini dile getirmektedir.

Türkülerde karşımıza çıkan bir diğer olgu da akraba evliliğidir. Akraba evliliğinin ülkemizde yaygın olarak yapıldığı bilinen bir gerçek. Kadın ağzı türkülerde akraba evliliğine dair söylemler incelendiğinde kadının akraba evliliğine karşı olmadığı aksine bu evliliklere sıcak baktığı dikkat çekmektedir. Fakat kadının

bu evliliğe karşı çıkmaması kadının yaşadığı bir başka sorundan kaynaklanmaktadır. İncelenen türkülerde evlilik maksadıyla uzağa gitmek zorunda kalan kızın ailesinden ayrı düşmemek için aile içinden biriyle evlenme isteği görülmektedir. Yani kadın akraba evliliğini bir nevi kurtuluş olarak görmekte ve “ola Mahmut emmi sen kurtar beni/ sizler de yok muydu er kişi şanı diyerek amcasından medet ummaktadır.

Erkeğin, kadın üzerinde iktidar kurma yolu olan şiddet kavramı elbette hayatlarının birçok evresinde fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kalan Anadolu kadınının türkülerinde de işlenmiştir. Türküler incelendiğinde kadının maruz kaldığı şiddet, çeşitli söylemlerle dile getirilmiş ve kadının genelde eşi ve eşinin ailesi tarafından gördüğü şiddet türkülere yansımıştır. “Anadan ayrılan gızı hem döverler hem söverler” söylemi bu tespiti doğrulamakla beraber kadına yönelik şiddetin sadece fiziksel olmadığı hakaret yoluyla da gerçekleştirildiğini göstermektedir. Yine incelenen türkülerde gelin kaynana arasında geçen atışmalar dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra “birer birer aldım tükenmez sandım/ anneme babama duyurmaz sandım/ yaprak için gelin koğulmaz sandım” türküsünde olduğu gibi kadının yaptığı küçük bir hatada bile evden atılması, kadının ev içinde hiçbir garantisinin olmadığını göstermektedir. Ayrıca, kaynananın gelini, oğluyla tehdit ederek bir nevi psikolojik baskı altına alışı ve kadının, erkeğin iktidarını benimseyişi türkülerde göze çarpmaktadır.

Kadınlar tarafından yakılmış türkülerin içerisinde kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığını içeren türkülerin sayısının azlığı dikkati çekmektedir. Ataerkil geleneğe sahip Anadolu toplumunda kadının karşı karşıya kaldığı ayrımcılık, çoğunlukla kadınlar tarafından içselleştirilmiştir. Kendi doğrularını, kadının doğruları olarak yansıtan erkek egemen yapı, kadının maruz kaldığı şiddet, erken yaşta evlendirilme, başlık parası vb. gibi sorunların kadın açısından da normalin bu olduğu yönünde bir algı yaratmıştır. Bu yüzden yaşadığı bu durumu içselleştiren ve kaderine razı olan kadın belki de türkülerinde bu sorunları dile getirme gereği duymamıştır. Bunun dışında kadınların türkülerini çoğunlukla erkeksiz bir ortamda kendi başlarıyken yaktıkları düşünüldüğünde, bilhassa ataerkil yapıya karşı cesur bir söylem olan ayrımcılığa yönelik türkülerin erkekler arasında rahat söylenememe ihtimali bu tarz türkülerin derlenememiş olma olasılığını düşündürmektedir. Bu nedenler göz önüne alındığında konumuzla ilgili verilerin azlığı şaşırtıcı olmamaktadır.

Yaptığımız bu çalışmada kadınların söyleminde yerini alan cinsiyet ayrımcılığı sorununa, kültürlerarası bir yaklaşımla bakılmaya çalışılmıştır. Çeşitli

kültürlerin kadın ağızı halk şarkıları incelenmiş, kadına yönelik ayrımcılıkların hemen hemen aynı olduğu ve genel anlamda şarkılarda benzer söylemlerin dile getirildiği tespit edilmiştir. İncelenen şarkılarda, başta kız çocuklarının para karşılığı kendilerinden yaşça büyük erkeklerle evlendirilmesi olmak üzere, kız/erkek evlat ayrımı, erkek çocuğun önemi, kumalık, şiddet, namus cinayetleri gibi konular dile getirilmiştir. G r ld ğu gibi coğrafyalar, kültürler ve konuşulan diller farklı olsa da kadına yönelik ayrımcılık biçimleri hemen her toplumda benzerlik göstermektedir. Toplumların kendilerine yüklediği rollerin altında ezilen ve ikinci plana atılan kadın, bu itilmişliğin yarattığı acıyı şarkıları sayesinde dile getirerek bir rahatlama yolu bulmakta, bazen de bir başkaldırı sergileyerek yaşadığı toplumsal sorunlara karşı çıkmaktadır.

Kadın ağızı türküler üzerinden ele aldığımız toplumsal cinsiyet ayrımcılığı konusu, günümüz modern toplumlarında da kadının anne, eş, iş kadını, bilim insanı gibi farklı kimlikler altında maruz kaldığı bir sorundur. Geçmişte kadının türküler aracılığıyla dikkat çektiği toplumsal sorunların, günümüz modern kadını için nasıl bir iletişim aracılığıyla dile getirileceği düşündürücü olmaktadır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Anadol, C.. Abbaslı, N. ve Abbasova F. (2002). *Türk Kültür ve Medeniyeti*. İstanbul: Türkiye Dergisi Yayınları.

Arat, N. (1986). *Kadın Sorunu*. İstanbul: Say Yayınları.

Arat, N. (1991). *Feminizmin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.

Arsel, İ. (1991). *Şeriat ve Kadın*. İstanbul.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III. (1997). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.

Berktaş, F. (2012). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. (4.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

Bhasin, K. (2003). Toplumsal Cinsiyet 'Bize Yüklenen Roller'. Ay, K. (Çev). (1.Baskı). İstanbul: Kadav Yayınları.

Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası*. Ertür, B. (Çev). (1. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

Capila, A. (2002). Images of Women in the Folk Songs of Garhwal Himalayas; A Participatory Research. New Delhi: Concept Publishing Company.

Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (1.Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Cumhuriyet ve Kadın Sempozyumu. (1998). Kadınlar Derneği Yayınları.

Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Çelebioğlu, A. (1995). *Türk Ninniler Hazinesi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Dökmen, Z. (2010). *Toplumsal Cinsiyet*. (2. Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Durudoğan, H., Göksen, F., Oder, B., Yüksek, D. (2010). *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları ‘Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar*. (1. Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Gökalp, Z. (1974). *Türk Medeniyeti Tarihi*. İstanbul.

Göksel, B. (1993). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları Atatürk Dizisi/27.

Gültepe, N. (2008). *Türk Kadın Tarihi’ne Giriş*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Güven, M. (2012). *On Bin Yılın Türküsü*. (1. Baskı). Erzurum: Fenomen Yayınları.

Hablemitoğlu, Ş. (2005). *Toplumsal Cinsiyet Yazıları-Kadınlara Dair Birkaç Söz*. İstanbul.

Heredotos. (1973). *Heredot Tarihi*. Ökten, M. (Çev). İstanbul: Remzi Kitabevi.

İlkkaracan, P. (Der). (2011). *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*. (3. Baskı). Salman, E. (Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.

İncil. (1999). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Yayınları.

- Kayhan, F. (1999). *Feminizm*. (İzm'ler Dizisi 21). İstanbul: BDS Yayınları.
- Kuşcan, Ö.A. (2010). *Antik Çağdan Günümüze 'Kadının Öyküsü'*. (2. Baskı). İstanbul: Ajans 2023 Yayınları.
- Ögel, B. (1979). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Ankara: Kömen Yayınları.
- Özbek, M. (1975). *Folklor ve Türkülerimiz*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Öztürk, E. (2011). *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Roux, J.P. (2007). *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*. Kazancıgil, A. ve Özcan, L. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik İmkânsız İktidar*. (1. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2013). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. (2.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Scott, J.W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet; Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*. Kitap Matbaacılık.
- Sepetçioğlu, M. N. (1995). *Dedem Korkut'un Kitabı*. İstanbul: İrfan Yayınları.
- Sevinç, N. (1987). *Eski Türklerde Kadın ve Aile*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Şeker, M. (1997). *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*. Ankara: Diyanet İşleri ve Başkanlığı Yayınları.
- Tevrat. (2000). Demirel, H. (Çev). İstanbul: Ohan Matbaacılık.
- Topuz, H. (2003). *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi-1. (2006). (2. Baskı). Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları.

Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi-2. (2006). (2. Baskı). Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları.

Türküne, M. (1995). *Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü.* (1. Baskı). Ankara: Ark Yayınları.

Yılmaz, A. (2003). *Türk Kültüründe Kadın Ve Kadın Ağzı Türküler.* Ankara.

Ziya Gökalp Küçük Mecmua II. (2009). Filiz, Ş. (Çev). Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Yayınları.

Makaleler

Altuntek, S. N. (2001). Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt:18. Sayı:2. 17-28. Ankara.

Ayan, D., Beder-Şen, R., Yurtkuran, S., Ünal, G. (2002). Akraba Evliliğinin Kültür Birikiminde ve Toplum Hayatındaki Bazı Görünümleri: Dil, Din ve Tıp. *Aile ve Toplum (Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi)*. Cilt:2. Sayı:5. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları. 77-90

Bedia'nın İmtihanı. (1913, Nisan, 17). (Rumi 4 Nisan 1329). *Kadınlar Dünyası*. Sayı:2.

Berktaş, F. (2004). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt I*. İletişim Yayınları. İstanbul. 348-361.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 19. Sayı: 2. Elazığ: 209-230

Gümüšoğlu, F. (1999). Eğitimde Kadın, *Cumhuriyet ve Kadın Sempozyumu*. Kadınlar Derneği Yayınları. 80-100.

Günindi Ersöz, A. (2010). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Roller. *Gazi Türkiyat Dergisi*. Türkiyat Uygulama ve Araştırma Merkezi. Sayı:6, Ankara. 167-181.

Mithat, Ş.N. (1914, Mart, 21). (Rumi 8 Mart 1330). Bugünün Genç Kadınları. *Kadınlık*. Sayı:4.

Saktanber, A. (2004). Kemalist Kadın Hakları Söylemi, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce cilt II*. İletişim yayınları. İstanbul. 323-333.

Sarihan, Z. (1999). Kurtuluş Savaşı’nın Kadınları. *Cumhuriyet ve Kadın Sempozyumu*, Kadınlar Derneği Yayınları. 27-40.

Savran, G. (1985). Feminizimler. *Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:9. (Kadın Sorunu Özel Sayısı). Ankara. 5-25.

Simavi, S. (1920, Nisan, 5). Hanımefendiye. *Kadınlar Saltanatı*. Sayı:1.

Şeni, N. (1985). Osmanlı’dan Cumhuriyete Kadın. *Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, sayı 9. (Kadın Sorunu Özel Sayısı). Ankara. 67-71.

Van Os, N. (2004). Osmanlı Müslümanlarında Feminizm. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt I*. İletişim Yayınları. İstanbul. 335-347.

Yasdıman, H.Ş. (2002a). Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşıtı Söylemler. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı:15. İzmir: 97-121.

Yasdıman, H.Ş. (2002b). Yahudilikte Kadınlarla İlgili Müspet Söylemler Bağlamında Bazı Tespitler. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı:15. İzmir: 123-145.

Yavuz, B. (1999). Kurtuluş Savaşı'nın Kadınları, *Cumhuriyet ve Kadın Sempozyumu*, Kadınlar Derneği Yayınları. 41-51.

Elektronik Makale ve Yayınlar

Aksan, Y. (2013). 1450-1750 Yılları Arasında Avrupa'da Cadılık. *Tarih İncelemeleri Dergisi* Sayı: 28. 355-368. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2014.

http://www.egeweb2.ege.edu.tr/tid/dosyalar/XXVIII-2_2013/TIDXXVIII-2-2013-03.pdf

Balkır, Z. G. (2013). Toplumsal Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu. Erişim Tarihi: 5 Ocak 1914. Ankara: TBB Yayınları 68-94.

<http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/444-tubakkom.pdf#page=69>

Baran, O. F. (2012). Mistisizm Mitoloji Felsefe Dinler: Kadın. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2013. <http://firatb1984.blogspot.com.tr/2012/08/kadin.html>

Bora, A. (2011). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. (Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Ve Eğitim Çalışmaları Birimi). Erişim Tarihi 15 Ocak 2014. <http://www.secbir.org/wp-content/uploads/2011/01/15-AKSU-BORA.pdf>.

Cansız, S .Ç. (2011). Ninnilere Bağlam Merkezli Bir Yaklaşım. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2013. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*.

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1749442466_1_cans%C4%B1z%C3%A7eksong%C3%BCl_t.pdf

Çakmak, D. (2009). Türkiye’de Çocuk Gelinler. *Umut Vakfı Araştırma Merkezi Hukukun Gençleri Sempozyumları Dizisi – 1* Erişim Tarihi: 5 Ocak 2014. <http://www.umut.org.tr/hukukungencleri/tammetinlersunular/direncakmak.pdf>

Coşkun, Çıblak, N. (2013). Türk Ninnilerine İşlevsel Yaklaşım. Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*.

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1579919198_28%C3%87%C4%B1blakCo%C5%9FkunNilg%C3%BCn-edb-499-513.pdf

Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. Cilt: 44. Sayı: 511. 12-27. Erişim Tarihi: 15 Aralık 2013.

http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/511/Sayi_511_Makale01.pdf.

Dinlerde Kadının Yeri. (2013). ErişimTarihi: 10 Ocak 2014.

<http://panteidar.wordpress.com/2013/03/08/dinlerde-kadinin-yeri/>

Duman, A. (2008). Ölen Kardeşin Dul Eşiyle (Yengeyle) Evlenme. Erişim Tarihi: 5 Aralık 2013. <http://islamhukukusayfasi.tr.gg/-Oe-len-Karde%26%23351%3bin-Dul-E%26%23351%3biyle--k1-Yengeyle-k2--Evlenme-.htm>.

Ersoy, İ. (2011). NidaTüfekçi İle Söyleşi. *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Dergisi*. Sayı:1. 61-75. Erişim Tarihi: 15 Kasım 2013

<http://www.ege.edu.tr/kon/dergi1/index.html#86/z>

Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. Sayı:4. 58-80. Erişim Tarihi: 5 Aralık 2013.

<http://www.e-sarkiyat.com/makaleler/4.sayi/4.pdf>.

Haruna, Z.K. (2000). *More Than Being Housewives: Images and Roles of Women in Folk Music and Its Performance in Northern Nigeria*. Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014

<http://www.thefreelibrary.com/More+than+being+housewives%3A+images+and+roles+of+women+in+folk+music...-a030523622>

Kurtuluş, M. (2010). *Milli Folklor*. Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014
http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/88/07_.pdf

Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt:2 Sayı:8. 302-312. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2013.
http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi8pdf/okten_sevket.pdf

Özcebe, H. ve Biçer, B. (2013). Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*. Sayı:48. 86-93. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2014.
<http://www.turkpediatriarsivi.com/sayilar/195/buyuk/86-932.pdf>

Sankır, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin “Kadın Sanatçı Kimliği”nin Oluşum Sürecine Etkileri. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2013. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-Dergisi*.
http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/hasan_sankir_1_1010.pdf

Srivastava, I. (1991). Woman as Portrayed in Women's Folk Songs of North India. *Asian Folklore Studies*. Volume 50. 269-310. Erişim Tarihi: 30 Mart 2014
<http://nirc.nanzan-u.ac.jp/nfile/1669>

Ulusoy, D. (1999). Plastik Sanatlarda Toplumsal Cinsiyet. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt: 16 Sayı: 2. 47-73. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2013.
<http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/index.php/EFD/article/view/78/48>
Wollstonecraft, M. (1792). A Vindication of The Rights of Woman. Erişim Tarihi: 13 Aralık 2013.
<http://pinkmonkey.com/dl/library1/vindicat.pdf>

Women in Indo-Aryan Societies.(2013). Erişim Tarihi 10 Aralık 2013.
<http://www.geocities.com/Athens/Agora/4229/in3.htm>

Yörük, A. (2009). Feminizmler. *Sosyoloji Notları*. Sayı:7. Ankara. 63-85. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2013. http://www.academia.edu/4323979/sosyoloji_notlari_7

Raporlar

Aydemir, A. (2009). (8/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı). Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor. *TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu*. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf

Aydemir, E. (2011). Evlilik mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler Çocuk Gelinler. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi*. USAK Raporu No: 11. Ankara. <http://www.usak.org.tr/dosyalar/rapor/hAyApZgU69keTKQX90eHvIb9yl4ZLP.pdf>

Ertürk, Y. (2007). Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü Yakın Ertürk'ün Raporu) Türkiye Raporu. *İnsan Hakları Ortak Platformu*. Ankara: <http://www.ihop.org.tr/dosya/YE/yeturkiyerapor.pdf>

UNFPA, (2012)

(<http://www.unfpa.org/webdav/site/eeca/shared/documents/publications/Turkey%20English.pdf>).

Tezler

Özkişi, Z. G. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye’de Kadın Besteciler; Tanzimat’tan Günümüze Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Kadın Besteciler ve Yapıtları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, S. (2012). *Kültürel Kimlik Bağlamında Kültürel Bellek ve Van Merkezdeki Kadın Dengbejliği Yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Varlı, Ö. D. (2007). *Kültürel Kimliğin Değişim-Oluşum Süreci – Sürecin Kadın Kimliği ve Müziğine Yansıması: Afyon, Trabzon, Kıbrıs, İstanbul Örnekleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

7. EKLER

TMT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI

THM 354

Tarih: 22/6/1973

YÖRESİ

ÇEŞİŞKEZEK

KİMDEN ALINDIĞI

VASFI AKYOL

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

ANAM YOĞURDUNU AYRAN EYLESİN (Kına havası)

SÜRE :

1) A NAM YO ĞUR DU NU A NAM AY RA NEY LE
2) HIÇ U LU KA YAK TA A NAM MEV VE Bİ TER
3) A NA MA DE YİN Kİ A NAM ER KEN U YA

SİN Mİ NA GİK O A SİN GÜL SU CE ZEV DAĞ BA Sİ NA
NA NAM NAM

SEY RA TUN NEY LE SİN A NA Mİ NOĞ
TUN TUN TUN TER Mİ CA Ğİ RI NA
DER Dİ ME YA NA E FEN Dİ BAR

LU VGT RA NAM BE Nİ NEY LE SİN
NA MI A NAM GE LE YA NI MA
DA ŞA DE YİN YÜ KE DA YA NA

A NA Mİ A NA Mİ A NAM BE NİM A NA
ÇAR ŞAM BA GE CE Sİ A NAM YA KİN KI NA

Mİ Mİ

(1)

Hiç ulu kavakta anam meyve bitermi
Oğulsuz evlerde anam tütün tüttermi
Çagırın anamı anam gele yanıma
(Bağlantı)

(2)

Anama deyinki anam erken uyana
Anam varken kimler anam derdime yana
Efendi kardaşa deyin yüke dayana
(Bağlantı)

NOT:

(Tütün = Ocak)

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM . NO: 300 8.6.1973

YÖRESİ
ARAPKİR

KİMDEN ALINDIĞI
SADETTİN ÖZDAĞ

SÜRE:

ATLAR EĞERLENDİ
(KİNA HAVALARININ ARAPKİR ÇEŞİTLEMESİ)

DERLEYEN
M.SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M.SARISÖZEN

AT LAR E ĞER LEN Dİ A NAM GEL Dİ KA PI
A .NAM YO ĞUR DU NU A NAM AY RA NEY LE

YA (SAZ-----) GEL Dİ KA PI YA
SİN AY RA NEY LE SİN

KIZ ÇE Hİ ZİN TOP LA TOP LA DOL DUR TER Kİ
ÇIK SIN YÜ CE DAĞ BA ŞI NA SEY RA NEY LE

1 (SAZ-----) 2
YE SİN YE SİN ŞİM Dİ KIZ LAR
A NA MI NOĞ (SAZ-----)

BAŞ LAR A NAM YA NIK TÜR KÜ YE
LU VAR A NAM BE Nİ NEY LE SİN

YA NIK TÜR KÜ YE
BE Nİ NEY LE SİN

{ DOL DUR DOL DUR BEN Gİ DE ROL DUM
BA MI A MAN TER KE DE RÖL
NA MI A MAN BE NİM A NA MI
CE Sİ A MAN YA KIN KI NA MI

1 (SAZ-----) 2
DOL DUR DOL DUR BEN Gİ DE ROL DUM
BA MI A MAN TER KE DE RÖL
NA MI A MAN BE NİM A NA MI
CE Sİ A MAN YA KIN KI NA MI

T.Soyata

(1)
ATLAR EĞERLENDİ ANAM GELDİ KAPIYA GELDİ KAPIYA
KIZ ÇEVİZİN TOPLA TOPLA DOLDUR TERKİYE
ŞİMDİ KIZLAR BAŞLAR ANAM YANIK TÜRKÜYE YANIK TÜRKÜYE
DOLDUR PINAR DOLDUR DOLDUR BEN GİDER OLDUM
ANAMI BABAMI AMAN TERKEDER OLDUM

(2)
ANAM YOĞURDUNU ANAM AYRAN EYLESİN AYRAN EYLESİN
ÇIKSIN YÜCE DAĞ BAŞINA SEYRANEYLESİN
ANAMIN OĞLU VAR ANAM BENİ NEYLESİN BENİ NEYLESİN
ANAMI ANAMI AMAN BENİM ANAMI
ÇARŞAMBA ÖĞESİ AMAN YAKIN KINAMI

T RT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO: 1440
İNCELEME TARİHİ: 25.5.1977

YÖRESİ
FETHİYE, Günlükbası
KİMDEN ALINDIĞI
FATMA HANCIÖĞLU
SÜRESİ: m: 280

ATLAYIP GEMİNE (KINA HAVASI)

DERLEVEN
HAMDI ÖZBAY

DERLEME TARİHİ
1970

NOTAYA ALAN
HAMDI ÖZBAY

AT LA SU Z YIP GE RE MI NE LER DE
BI NE ME DI N MI CU HA SAL
KA VAK BI TE R MI OG LAN SI
VA RI NI GI YE ZE V LER DE DU MA N
ME TU DI N MI UY KU SUZ BEŞ KIZ BI RO Ğ
MA NA N DO YA RI N MA DI TA N MI
AĞ LAT MA NA NA MI
MI GI NE GE LI RI M
A NA MIN YO LU NA
SE HI TO LU RU M uysal

ATLAYIP GEMİNE BİNEMEDİNİ
CUHA SALVARINI: GİYEMEDİNİ
UYKUSUZ İMANA DOYAMADINMI
Bağlantı: AĞLATMAN ANAMI GİNE GELİRİM
ANAMIN YOLUNA ŞEHİT OLURUM

SUSUZ DERELERDE KAYAK BİTERMİ
OĞLANSIZ EYERDE DUMAN TÜTERMİ
BEŞ KIZ BİR OĞLANIN YERİN TUTARMİ
Bağlantı

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 3670
İNCELEME TARİHİ : 13.2.1992

DERLEYEN
SÜMER EZGÜ

YÖRESİ
MUĞLA / Fethiye
KİMDEN ALINDIĞI
HANIM ÇELİK - YAPRAK GÜVEN
AYŞE HANCI OĞLU - NURTEN DEMİR
SÜRESİ: 324

ALTIN TAS İÇİNDE KINAM KARILDI

DERLEME TARİHİ
7.12.1989

NOTAYA ALAN
SÜMER EZGÜ

(SAZ - - - - -)

AL TIN TAS |

ÇIN DE GI NA_M (SAZ - - -) GA RIL DI YA O

Y(SAZ - - -) GA RIL DI YA O

Y (SAZ - - -) GÜ MÜŞ TA RA GİY LA ZÜL FÜ

M (SAZ - - -) DA RAN DI YA O

Y (SAZ - - -) A BEYLER A L NİM YA ZI SI

(SAZ - - -) BU YU MUŞ YA O Y

A MA N A MA N

(SAZ - - - - -)

-2-
ALTIN TAS İÇİNDE KINAM KARILDI

ÇI NA RIM ÇI

NA RIM BE Nİ-M (SAZ- -)

ÇI NA RIM YA O

Y (SAZ- -)

ÇI NA RIM YA O

Y (SAZ- -)

YÜ RE Ğİ ME

A TEŞ DÜŞ TÜ

(SAZ- -)

YA NA RIM YA O

Y (SAZ- -)

BEN A NA MI

CAN YÜ REK TE

N (SAZ- -)

SE VERİM YA O

Y

A MA N A MA N

(SAZ- -)

ŞU GÖ RÜ NE N

-3-
ALTIN TAS İÇİNDE KINAM KARILDI

A NAM GI LI N (SAZ - -) DAĞ LA RI O
Y (SAZ - -) DAĞ LA RI O
Y (SAZ - -) E RI DI YA CI GE RI MI
N (SAZ - -) YAĞ LA RI O
Y (SAZ - -) YI KI LA SI GURBET E LI
N (SAZ - -) KÖ-Y LE RI O Y
A MA N A MA N
(SAZ - -) SU SUZ DE RE
LER DE KA VA-K (SAZ - -) BI TER MI YA O

-4-
ALTIN TAS İÇİNDE KINAM KARILDI

Y (SAZ - -) İN TER Mİ YA O
Y (SAZ - -) O Ğ LAN SIZ YE R LER DE DU MA
N (SAZ - -) TŪ TER Mİ YA O
Y (SAZ - -) BEŞ GİZ BİR O Ğ LAN YE Rİ Nİ
(SAZ - -) DU TAR Mİ YA O Y
A MA N A MA N

GENÇTİRK

ALTIN TAS İÇİNDE KINAM KARILDI
GÜMÜŞ TARAĞIYLA ZÜLFÜM TARAĞI
A BEYLER ALNIM YAZISI BÜYÜMÜŞ

ÇINARIM ÇINARIM BENİM ÇINARIM
YÜREĞİME ATEŞ DÜŞTÜ YANARIM
BEN ADAMI CAN YÜREKTEN SEVERİM

SU GÖRÜNEN ANAMĞILIN DAĞLARI
ERİDİ YA YÜREĞİMMİN YAĞLARI
YIKILASI GURBET ELİN KÖYLERİ

SUSUZ DERELERDE KAVAK BİTER Mİ
OĞLANSIZ YERLERDE DUMAN TŪTER Mİ
BEŞ KIZ BİR OĞLANIN YERİNİ TUTAR Mİ

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 4185
İNCELEME TARİHİ : 01. 05. 1998

DERLEYEN
SAVAŞ EKİCİ

YÖRE
KAYSERİ - SARIZ / Yenikent Köyü
KAYNAK KİŞİ
FATMA GÖKDEMİR - NAZİFE UZUNLU

ÇATTILAR OCAK TAŞINI

DERLEME TARİHİ
05.05.1990
NOTALAYAN
ERDEM ÇALIŞKANEL

SÜRE :

♩

ÇAT TI LAR O CAK TA ŞI NI KUR DU LAR DÜ
GÜ NA ŞI NI KI ZAĞ LAT MA KAR DA ŞI NI
Sİ LİN GÖ ZÜ NÜN YA ŞI NI KI ZA NA Sİ
KI ZA NA Sİ YAK TİN GE Lİ NİN KI NA Sİ

gencin

ÇATTILAR OCAK TAŞINI
KURDULAR DÜĞÜN AŞINI
GİZ AĞLATMA GARDASINI
SİLİN GÖZÜNÜN YAŞINI

BAĞLANTI:
GİZ ANASI GİZ ANASI
YAKTIN GELİNİN KINASI

ANA GİZİN ÇOKMUYUDU
BİR GİZ SANA YÜK MUYUDU
GIRILASI EMMİLERİM
ERKEKLERİN YOKMUYUDU

BAĞLANTI

DEVEL OĞLUNUN İNADI
KEKLİK KAFESTE TÜNEDİ
VERMEN BENİ DEVELİYE
ELALEM SİZİ KINADI

BAĞLANTI

ATLADIM GEÇTİM EŞİĞİ
SOFRADA BULDUM KAŞIĞI
İŞTE GOYUP GİDİYORUM
BÜYÜK EVİN YAKIŞIĞI

BAĞLANTI

BABAMIN GOYUNU BEŞTİR
BEŞİ BİRBİRİNE EŞİTTİR
GİZLARIN EMERİ BOŞTUR
VAR GİT AĞLAYI AĞLAYI

BAĞLANTI

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1412
İNCELEME TARİHİ : 25-5-1977

DERLEYEN
NİDA TÜFEKÇİ

YÖRESİ
AKDAĞMADENİ

AĞ KEÇİ GELMİŞ

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
AYSEL SEZER

NOTAYA ALAN
NİDA TÜFEKÇİ

SÜRESİ:
50

AĞ KE Çİ GEL Mİ S DE OĞ LA Ğİ NİS YER
Bİ RE LK Çİ GE L SE E LE Ğİ NAL SAM
Bİ ROĞ LU MA SA DA VER SEM HO CA YA

NO LUR AL LAH NO LU R Bİ ROĞ LAN GÖS TER
UĞ RU NU UĞ RÜ NÜ R ÇIK SA HÖL LU KE LE SEM
O KU YA O KU YA HE CE YE

O ĞUL SUZ GE Lİ Nİ KI NAR Mİ EL LER
AY NA LI BE Şİ GE DE OĞ LAN BE LE SEM
MÜC DE Çİ LER GE L SE Bİ ZİM PE CE YE

AY NA LI BE ŞİK SA L LA MA DI KOL LA RİM
" " " " " " " " " " " "

NEN ÇAL MA DI ÇÜ RÜ YE Sİ DİL LE RİM
" " " " " " " " " " " "

— 1 —
AĞ KEÇİ GELMİŞTE OĞLAĞIN İSTER
NÖLÜR ALLAH NÖLÜR BİR OĞLAN GÖSTER
OĞULSUZ GELİNİ KINARMI ELLER
Bağlantı - AYNALI BESİK SALLAMADI KOLLARIM
NEN ÇALMADI ÇURUYESİ DİLLERİM

— 2 —
BİR ELEKÇİ GELSE ELEĞİN ALSAM
UĞRÜNÜ UĞRÜNÜ HÖLLÜK ELESEM
AYNALI BESİGEDE OĞLAN BELESEM
Bağlantı

— 3 —
BİR OĞLUM OLSADA VERSEM HOCAYA
OKUYA OKUYA ÇIKSA HECEYE
MÜCDECİLER GELSE BİZİM PECEYE
Bağlantı.

Oğlak : Keci yavrusu
Nen çalmak : Nenni söylemek
Elekçi : Elek yapıp satanlar.
Uğrünmek : Sallamak, ürgülemek
Höllük : Bebeğe bağlanan killi toprak
Pecce : Penace Baca.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No:1530
İNCELEME TARİHİ : 22_2_1978

YÖRESİ
GÜNEY DOĞU

KİMDEN ALINDIĞI
SELAHATTİN SARIKAYA

SÜRESİ :
♩ : 54

AKTAŞ DIYE BELLEDİĞİM

DERLEYEN
ATEŞ KOYOĞLU

DERLEME TARİHİ
1963-

NOTAYA ALAN
ATEŞ KOYOĞLU

AK TAŞ DI YE BEL LE Dİ ĞİM TUL BEN Dİ ME DO LA Dİ ĞİM
TAR LA LAR DA O LUR YA BA SA VU RUR LAR KA BA
YOLDAN GE CEN YOL CU GAR DAS BEN KİM LE RE O LA M SIR DAS
BE BEK Sİ ZOL DUM Dİ VA NE HE PAĞ LA RI M YA NE VA NE
YÜKSEK TE SA HIN YU VA Sİ AL ÇAK TA A V SA RO VA Sİ

TAN RI DAN Dİ LEK Dİ LE Dİ ĞİM MEV LAM ŞU TA SA BİR CAN VER
MER Zİ FON DA Pİ Rİ BA BA " " " " " " " "
KIR SE HIR DE HA Cİ BEK TAS " " " " " " " "
KON YA DA U LU MEV LA NE " " " " " " " "
GEL SİN YAV RU MUN BA BA Sİ EM Zİ RE YİM NEN Nİ NEN Nİ

— 1 —
AKTAŞ DIYE BELEDİĞİM
TULBENDİME DOLADIĞİM
TANRIDAN DİLEK DİLEDİĞİM
MEVLAM ŞU TAŞA BİR CAN VER

— 2 —
TARLALARDA OLUR YABA
SAVURURLAR GABA GABA
MERZİFONDA PİRİ BABA
MEVLAM ŞU TAŞA BİR CAN VER

— 3 —
YOLDAN GEÇEN YOLCU GARDAS
BEN KİMLERE OLAM SIRDAS
KIRSEHİRDE HACI BEKTAS
MEVLAM ŞU TAŞA BİR CAN VER

— 4 —
BEBEKSİZ OLDUM DIVANE
HEP AĞLARIM YANE YANE
KONYADA ULU MEVLANE
MEVLAM ŞU TAŞA BİR CAN VER

— 5 —
YÜKSEKTE SAHİN YUVASI
ALÇAKTA AVŞAR OVASI
GELSİN YAVRUMUN BABASI
EMZİREYİM NEN NEN NEN Nİ

— 6 —
BEBEK UYANDI BAKIYOR
SEYİNCİ İÇİM YAKIYOR
GÖZLERİMDEN YAŞ AKIYOR
EMZİREYİM NEN NEN NEN Nİ

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T R T REPERTUAR SIRA No : 2173
İNCELEME TARİHİ : 28 - 2 - 1983

DERLEYEN
Plaktan

YÖRESİ
DİYARBAKIR

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
CELAL GÜZELSES

ARKADAŞLAR BENİM DİRDİM YEĞİNDİR

SÜRESİ :

NOTAYA ALAN
MEHMET ÖZBEK
1976

♩ = 44

AR KA DAŞ LAR BE NİM DER DİM YE Ğİ N Dİ R
Cİ ĞE RİM DE Fİ Tİ L İŞ LER DÜ ĞÜ M DÜ RO Y
DÜ ĞÜ M DÜ RO YOY HEÇ BİL ME NEM NE SE AT Tİ R
NE ĞÜ N DÜ R ZOR LA BE Nİ BİR ZÂ Lİ ME
VE R Dİ LE RO Y VE R Dİ LER O YOY
VER Dİ LER DE ĞÜ NA Hİ MA
Ğİ R Dİ LE RO Y Gİ R Dİ LE RO YOY

— 1 —
ARKADAŞLAR BENİM DİRDİM YEĞİNDİR
CİĞERİMDE FİTİL İŞLER DÜĞÜMDÜR OY, DÜĞÜMDÜR OY
HEÇ BİLMEM NE SEATTİR NE GÜNDÜR
ZORLA BENİ BİR ZALİME VERDİLER OY, OY,
VERDİLER DE, GÜNAHIMA GİRDİLER OY, GİRDİLER OY, OY.

— 2 —
İKİ DAĞIN ARASINDA KALMIŞAM
BÜLBÜL GİBİ DALDAN DALA KÖNÜŞÜM
NE GÜN GÖRDÜM NE DE MURAD ALMIŞAM
ZORLA BENİ BİR ZALİME VERDİLER
VERDİLER DE GÜNAHIMA GİRDİLER.

— 3 —
BÜLBÜL GİBİ AH Ü ZÂRİ ÇEKERİM
GÖZ YAŞIMI GÜL BAŞINA DÖKERİM
BU NE GÜNDÜR ZENİR OLSA İÇERİM
ZORLA BENİ BİR ZALİME VERDİLER OY, OY,
VERDİLER DE GÜNAHIMA GİRDİLER OY, GİRDİLER OY, OY.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No:2759
İNCELEME TARİHİ:10.1.1986

DERLEYEN
MEHMET ÖZBEK

YÖRESİ
KONYA

KİMDEN ALINDIĞI
NURİ CENNET
SÜRESİ :

DERLEME TARİHİ
29.10.1985

NOTAYA ALAN
MEHMET ÖZBEK

ANNEM BENİ KALDIRMIŞSIN ATMIŞSIN

AN NEM BE Nİ GA—L DIR MIŞ SIN AT MIŞ SI—N AN NEM BE Nİ—
GA—L DIR MIŞ SIN AT MIŞ SI—N GÖK YÜ ZÜN DE— DUR NA— LA RA
ÇA—T MI—Ş SI—N O— YOY GÖK YÜ ZÜN DE— DUR NA— LA RA
ÇA—T MI—Ş SI—N O— YOY Bİ LİN ME DİK PA ZA—R LAR DA
SAT MIŞ SI—N Bİ LİN ME DİK PA ZAR LAR DA SAT MIŞ SI—N
A NA MA NAM GARİ— BA NAM AĞ— LA RI MO— YOY
AĞ LA RAĞ— LAR KARE— LE Rİ BA— Ğ LA— RI—
MO— YOY

ANNEM BENİ KALDIRMIŞSIN ATMIŞSIN
GÖKYÜZÜNDE DURNALARA ÇATMIŞSIN
BİLİNMEDİK PAZARLARDAN SATMIŞSIN

SU KARŞIKI DAĞDA BİR KUZU MELER
KUZUNUN MELEŞİ BAĞRIMI DELER
ANNESİZ YAVRUYU DA KİM ÇÖZER BELER

ANAM ANAM GARİP ANAM AĞLARIM OY OY / BAĞLANTI
AĞLAR AĞLAR KARELERİ BAĞLARIM OY OY

SU KARŞIKI DAĞLAR KARSIZ DUMANSIZ
BEN SENİ SEYMIŞİM DİNSİZ İMANSIZ
CENNETİ ÂLAYA GİREMEM SENSİZ

CEHENNEMDE BERABERCE YANALIM OY OY
" " " "

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO: 3397
İNCELEME TARİHİ: 18.1.1990

YÖRESİ

SAMSUN/BAFRA

KİMDEN ALINDIĞI

EMİN GÜLCÜ

YOL ÜSTÜNE KURDUM KARA KAZANI

DERLEYEN

TUNCER İNAN

DERLEME TARİHİ

1962

NOTAYA ALAN

TUNCER İNAN

SÜRESİ: ♩ = 60

SAZ

1. 2.

YO LÜS TÜ NE
EV LE Rİ NİN

2. 2.

KUR DUM KA RA KA ZA NI BE NİS TE RİM
Ö NÜ TAHTA DA RA BA A NA BE Nİ

O KU YA NI YA ZA NI VAY VAY
NI YE VER DİN A RA BA VAY VAY

1. 2.

BE NİS TE MEM
A RAP BE Nİ

MEY HA NE DE GE ZE NI VARGİT OĞ LAN
SA TAR VE RİR SA RA BA VARGİT OĞ LAN

VAR GİT BE NAL MA M SE Nİ VAY VAY
VAR GİT BE NAL MA M SE Nİ VAY VAY

SAZ

YOL ÜSTÜNE KURDUM KARA KAZANI
(SAYFA-2)

A NAM DAN_ BA BAM_ DAN IN_ TI_
A NAM DAN_ BA BAM_ DAN IN_ TI_
ZA _R A _L MAM VAY VAY
ZA _R A _L MAM VAY VAY
DURMUŞ

1
YOL ÜSTÜNE KURDUM KARA KAZANI
BEN İSTERİM OKUYANI YAZANI (VAY VAY)
BEN İSTEMEM MEYHANEDE GEZENİ

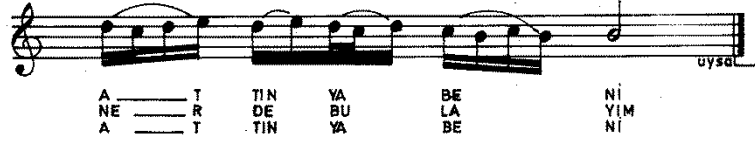
2
EVLERİNİN ÖNÜ TAHTA DARABA
ANA BENİ NİYE YERDİN ARABA (VAY VAY)
ARAP BENİ SATAR VERİR ŞARABA

BAĞLANTI

VAR GİT OĞLAN VAR GİT BEN ALMAM SENİ (VAY VAY)
ANAMDAN BABAMDAN İNTİZAR ALMAM

DARABA : TAHTA BÖLME
İNTİZAR : BEDDUA (TÜRKÜDEKİ ANLAMI)

ARDA BOYLARINDA
(Sahife - 2)

—1—
ARDA BOYLARINDA KIRMIZI ERİK
HELİMENİN ARDINDA ONYEDİ BELİK
Bağlantı. [AH ANNECİĞİM AH ANNECİĞİM YAKTINYA BENİ
BU GENÇ YAŞTA DENİZLERE ATTINYA BENİ

—2—
ALİVERİN FERACEMİ ANNECİĞİM DİKSİN
O KIYMATLI İSMAİLE KENDİSİ GİTSİN
Bağlantı. [UYAN UYAN ERECEBİM SENİN OLAYIM
ARDALAR ALDIYA NERDE BULAYIM

—3—
ARDA BOYLARINA BEN KENDİM GİTTİM
DALGALAR VURDUKÇA CAN TESLİM ETTİM
Bağlantı. [AH ANNECİĞİM AH ANNECİĞİM YAKTINYA BENİ
BU GENÇ YAŞTA DENİZLERE ATTINYA BENİ

TRT. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM. No: 277 - 8.6.1973

YÖRESİ

SİVAS KANGAL

KİMDEN ALINDIĞI

ALİ RIZA BOZKURT

SÜRE

DERLEYEN

MUZAFFER SARISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN

MUZAFFER SARISOZEN

İNCE ELEĞİM DUVARDA

İN CE LE ĞİM DU VAR DA İN CE DÜ ZÜM YAR YAR BİR YA RI SEVDİM

HU VAR DA İN CE DÜ ZÜM YAR YAR ŞÖ YÜ LE BİR YA RI SEV DİM Kİ

İN CE DÜ ZÜM YAR YAR SU DOL DUR SUN PI NA RI DA İN CE DÜ ZÜM YAR YAR

2
İNCELEĞİN UNUYUM (İNCE DÜZÜM YAR YAR)
BEN KAPININ KULUYUM " " " "
ELLER NE DERSE DESİN " " " "
BEN BİR YİĞİT MALİYİM " " " "

3
GEL KAPIDAN GEÇ OĞLAN (İNCE DÜZÜM YAR YAR)
İNCE ÇAYIR BIÇ OĞLAN " " " "
BENİ SANA VERMEZLER " " " "
BİR GÜN ALDA KAÇ OĞLAN " " " "

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 800
İNCELEME TARİHİ 4.10.1974

DERLEVEN
M. SARISOZEN

YÖRE Sİ
YOZGAT

DERLEME TARİHİ
4.9.1945

KİMDEN ALINDIĞI
FAİK ÇİVELEK
SABRİ SAYGILI

ŞU BOYDA (OYUN HAVASI)

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

ŞU BOY DA GİT ME Gİ DEN LE Rİ NEN ŞU BOY DA
" " " Gİ Dİ YOM Gİ DE Mİ YOM " " "
DAM BA ŞIN DA PI TI RAK

BO YU Fİ DAN LA Rİ NAN ŞU BOY DA NO LUR BİR SE
SEV DİM TER KE DE Mİ YOM " " " SEV Dİ GİM PEK
GE LİN KIZ LAR O TU RAK NE O TU RAK

LÂM GÖN DER ŞU BOY DA GE LİP Bİ DEN LE Rİ NEN
KÜ ÇÜ ÇEK " " " Bİ RA KIP Gİ DE Mİ YOM
NE DU RAK " " " SA TI LAK TA KUR TU LAK

-1-
ŞU BOYDA GİTME GİDENLERİNEN
ŞU BOYDA BOYU FİDANLARINAN
ŞU BOYDA NOLUR BİR SELÂM GÖNDER,
ŞU BOYDA GELİP GİDENLERİNEN

-2-
ŞU BOYDA GİDİYOM GİDEMİYOM
ŞU BOYDA SEVDİM TERKEDEMİYOM
ŞU BOYDA SEYDİĞİM PEK KÜÇÜCEK
ŞU BOYDA BIRAKIP GİDEMİYOM

-3-
ŞU BOYDA DAM BAŞINDA PITIRAK
ŞU BOYDA GELİN KIZLAR OTURAK
ŞU BOYDA NE OTURAK NE DURAK
ŞU BOYDA SATILAKTA KURTULAK

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 972
İNCELEME TARİHİ : 30.4.1975

DERLEVEN
VELİ KANIK

YÖRESİ
İSTANBUL

BOYDA BOSUN YOKTUR

DERLEME TARİHİ
5 - 10 - 1948

KİMDEN ALINDIĞI
VELİ KANIK

NOTAYA ALAN
VELİ KANIK

SÜRESİ : 1/4

BOY DA BO SU... N YOK TUR HE RİF A MAN SA MA MA
KÂ ÖI TA NE YE DE GİT SEM A MAN TU TA MAZ

SİN SA MA MA AY DA BİR KE
SİN A RA BA E Vİ TEN HA

RE ÇIK OL SUN A MAN GÖN DER MEZ Sİ... N
CA Bİ RAK SAM A MAN TA KI LİR Sİ... N

HA MA MA AH AY DA BİR KE... RE ÇIK OL
A RA BA AH E Vİ TEN HA CA Bİ RAK

SUN A MAN GÖN DER MEZ Sİ... N HA MA MA
SAM A MAN TA KI LİR Sİ... N A RA BA

SAZ.
ÇE KE MEM KA... H Rİ Nİ SER HOŞ HE
" " " " " " " " " "

RİF İS TE MEM BE... Nİ Bİ RAK
" " " " " " " " " "

N. Uysal

— 1 —
BOYDA BOSUN YOKTUR HERİF AMAN
SAMAMASIN SAMAMA
AYDA BİR KEREÇİK OLSUN AMAN
GÖNDERMEZSİN HAMAMA
Bağlantı — ÇEKEMEM KAHRINI SERHOŞ HERİF
İSTEMEM BENİ BIRAK

— 2 —
KÂĞITHANEYE DE GİTSEM AMAN
TUTAMAZSIN ARABA
EVİ TENHACA BIRAKSAM AMAN
TAKILIRSIN ARABA
Bağlantı.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 1233
İNCELEME TARİHİ: 15_1_1976

DERLEYEN
M. SARISOZEN

YÖRESİ
DENİZLİ-Sarayköy

DERLEME TARİHİ
7_9_1953

KİMDEN ALINDIĞI

SALINA SALINA

SÜRE :

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

SA LI NA SA LI NA DA Gİ Rİ MİS GE Lİ NİM
AL TUN TA Sİ ÇİN DE GE Lİ NİM Kİ NAM
AL TUN TA Sİ ÇİN DE GE Lİ NİM Kİ NAM

BAH ÇA YA LER UY GE Lİ NİM BAH ÇA YA LER
E ZER E ZİL SİN UY Kİ NAM E ZER E ZİL SİN

AL Kİ Rİ Mİ Zİ GÜL TOP LA MİS GE Lİ NİM BOH
GÜ MÜŞ TA RA Gİ LE GE Lİ NİM ZÜL FÜN CÖ
GÜ MÜŞ TA RA Gİ LE GE Lİ NİM ZÜL FÜN CE

ÇA ZER YA LER A NA Sİ DA SA TI SA TI
ZİL SİN AK GER DA NA AL TUN
GÜ VE YİN YA NİN DA DA

VER MİS BİR KE SE AK ÇA YA LER UY BİR KE SE
İN Cİ Nİ BÖN ÇUK Dİ ZER LER UY BÖN ÇUK
GE Lİ NİM SÖ ZÜN TU TUL SUN UY SÖ ZÜN

AK ÇA YA LER AĞ LA MA GE Lİ NİM SİZ LA MA
Dİ ZER E ZİL SİN AĞ LA MA GE Lİ NİM AĞ LA MA GE Lİ NİM

GE Lİ NİM BEN Gİ NE GE Lİ RİM

SALINA SALINA GİRMİŞ GELİNİM BAHÇAYA UY
AL KIRMIZI GÜL TOPLAMIŞ GELİNİM BOHÇAYA
ANASIDA SATI SATI VERMİŞ BİR KESE AKÇAYA UY
Bağlantı: { AĞLAMA GELİNİM SIZLAMA GELİNİM
BEN GİNE GELİRİM.

— 2 —

— 3 —

ALTUN TAS İÇİNDE GELİNİM KINAM EZERLER UY
GÜMÜŞ TARAGİLE GELİNİM ZÜLFÜN ÇÖZERLER
AK GERDANA ALTUN İNCİ BÖNCÜK DİZERLER UY
Bağlantı:.....

ALTUN TAS İÇİNDE GELİNİM KINAN EZİLSİN UY
GÜMÜŞ TARAGİLE GELİNİM ZÜLFÜN ÇEZİLSİN
GÜVEYİN YANINDA DA GELİNİM SÖZÜN TUTULSUN UY
Bağlantı:.....

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No : 2023
İNCELEME TARİHİ : 12-12-1979

YÖRESİ
BAYRAMIC
KİMDEN ALINDIĞI
TAŞKO BÖKKAYA
SÜRESİ :
♩ = 116

DERLEYEN
Ank. Dev. Kons.
M. SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ
31-7-1947

NOTAYA ALAN
ATES KOYUĞLU
23-10-1978

İNDİM KUYU DİBİNE

İN DİM KU YU Dİ Bİ NE BAK TIM
A YA RI M NE RE DE Sİ N GÖZ LE
E LE DE-R SEM CA MA GE L GÖ ZE

SU YU N RE N Cİ NE YÜZ BİN Lİ RA Lİ K Kİ Zİ
Rİ ME PE R DE SİN CO KA RA Dİ M CO K SO R
DER SE M DA MA SİN GEL HİÇ BİR SE Y LE R BİL ME Z

Dİ M DU SE ME Dİ M DE N Gİ ME SİN
SE N DE S Tİ AL DA SU YA GEL

İNDİM KUYU DİBİNE
BAKTIM SUYUN RENGİNE
YÜZBİN LİRALIK KIZIDIM
DÜŞMEDİM DENGİME

AYARIM NEREDESİN
GÖZLERİME PERDESİN
ÇOK ARADIM ÇOK SORDUM
VARHADIĞIM VERDESİN

EL EDERSEM CAMA GEL
GÖZ EDERSEM DAMA GEL
HİÇ BİR SEYLER BİLMEZSEN
DESTE ALDA SUYA GEL

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 7
İNCELEME TARİHİ : 7. 6. 1970
2. İNCELEME TARİHİ : 1990
YÖRE
DENİZLİ / Acıpayam
KAYNAK KİŞİ
SÜLEYMAN UĞUR
SÜRE : ♩ = 220

DERLEYEN
NİDA TÜFEKÇİ

DERLEME TARİHİ
1968
NOTALAYAN
NİDA TÜFEKÇİ

AĞ ELİME MOR KINALAR YAKDILAR

(SAZ - - - - -)

SON A GE Lİ ME MOR Kİ NA LAR
MER Dİ MEN DEN EN Dİ MEN DİM
YÜ CE DAĞ BA ŞIN Dİ NAS MA

YAK Dİ LAR (SAZ - - - - -)
YI KİL LAR
Lİ Pİ NAR

GA DE RİM YOK GUR BE TE LE SAD Dİ LAR (SAZ - - - - -)
MEV LÂ İ ZİN VER Dİ Ğİ NE Dİ KİL DİM
AS MA Sİ Yİ KİL MIŞ SU LA Rİ HUR LAR

O Nİ Kİ YA
HER Çİ ÇEK TEN
GA LİN Dİ GAL GAL

ŞİN Dİ GE LİN ET Dİ LER (SAZ - - - - -)
AL Dİ MAL DİM TA KİN DİM
SÜ PÜR GÜ ÇAL Dİ ĞİM EV LER

AĞ ELİME MOR KINALAR YAKDILAR

- 2 -

AĞ LA RAĞ LAR GÖZ YA ŞI MI
GIR MI Zİ GÜL SEN Dİ GAL Dİ
BA ŞI MA LIP GUR BE TE LE

Sİ LE Rİ M O FO
TA MAH Dİ M O FO
Gİ DE Rİ M O FO

F F F

AĞ ELİME MOR KINALAR YAKDILAR
GADERİM YOK GURBET ELE SADDILAR
ON İKİ YAŞINDI GELİN ETDİLER
AĞLAR AĞLAR GÖZYAŞIMI SİLERİM OF OF

MERDİMEN DEN ENDİM YIKILDIM
MEVLAM İZİN VERDİ GİNE DİKİLDİM
HER ÇİÇEKTEN ALDIM TAKINDIM
GİRMİZİ GÜL SENDİ GALDİ TAMAHDIM OF OF

YÜCE DAĞ BAŞINDI N'ASMALI PINAR
ASMAŞI YIKILMIŞ SULARI HURLAR
GALINDI GAL GAL SÜPÜRGÜ ÇALDIĞIM EVLER
BAŞIM ALIP GURBET ELE GİDERİM OF OF

MERDİMEN : Merdiven
SENDİ : Sende
TAMAHDIM : Arzum
BAŞINDI : Başında
HURLAR : Horlar
GALINDI : Kal artık

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 709
İNCELEME TARİHİ: 15/3/1974

YÖRESİ
SİVAS-ULAŞ

KİMDEN ALINDIĞI
FİKRİYE DOĞUYURT

DERLEYEN
ARIF MEŞHUR

DERLEME TARİHİ
13/9/1970

NOTAYA ALAN
ARIF MEŞHUR

ÇAKTILAR ÇAKMAK TAŞINI

SÜRESİ :

ÇAK TI LAR ÇA K TI LAR ÇAK MAK TA ŞI
AL DU VAK I LE GE TI LAR GE NE K TA ŞI
GE LIN Gİ DER E LE Vİ NE KA RA Gİ Yİ
Nİ DA NİR KUR GE LİN ET KUR DU LAR SE Nİ
NİR KAY NA NA OĞ LUM Dİ YE
DÜ GÜN A ŞI Nİ ÇA ĞI RİN GEL SİN GE Lİ NİN
ON DÖRT YA ŞIN DA GE LİN Gİ DER AĞ LA RA NA
DUR MAZ Ö VÜ NÜR ÇOK Ö VÜN ME KAY NA NA SE NİN
BEY GAR DA ŞI Nİ SEN A NAM SEN
GAR DAŞ PE ŞİN DE
SO NUN GÖ RÜ NÜR
BA BAM E VİN ŞE NOL SUN İŞ TE GEL DİM
Gİ Dİ YO RUM HA BE RİN OL SUN

(1)

ÇAKTILAR ÇAKTILAR ÇAKMAK TAŞINI
KURDULAR KURDULAR DÜĞÜN AŞINI
ÇAĞIRIN GELSİN GELİNİN BEY GARDASINI
(Bağlantı)
ŞEN ANAM ŞEN BABAM EVİN SEN OLSUN
İŞTE GELDİM GİDİYORUM HABERİN OLSUN
Veya (Gelin oldum gidiyorum haberin olsun)

(2)

AL DUVAK İLE GELİN BİNEK TAŞINDA
GELİN ETTİLER SENİ ONDÖRT YAŞINDA
GELİN GİDER AĞLAR ANA GARDAS PEŞİNDE
(Bağlantı) (5)
GELİN GİDER EL EVİNE KARA GİYİNİR
KAYNANA OĞLUM DİYE DURMAZ ÖVÜNÜR
ÇOK ÖVÜNME KAYNANA SENİN SONUN GÖRÜNÜR
(Bağlantı)

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1493
İNCELEME TARİHİ: 15.2.1978

YÖRESİ
AZERİ

KİMDEN ALINDIĞI
HUSENG AZEROĞLU

SÜRESİ:
126

DERLEYEN
ŞENEL ÖNALDI

DERLEME TARİHİ
10.8.1976

NOTAYA ALAN
ŞENEL ÖNALDI

GARA GÖZÜN AY BADAM

GA RA GÖZ ZÜ NAY BA DAM O DE Dİ
SE NE GUR BA NAY HA Cİ " " "

YO H YO H YO H YO H ME NE GEL
" " " " HA Cİ YA

Sİ NAH GA DAN O DE Dİ YO H YO H YO H
" " " " R MUH TA Cİ

YO H DE Dİ MİN SA FEY LE DE DE Dİ GÜ OL
" " " " DE Dİ MAY GI Z DA YAN

LE SU N GÜ LE YAN SEN DE N YA ROL MAZ ME NE
" " " " " " " "

DÜZ DO LA N DÜ ZO TU R AY Kİ Şİ YA ŞÖ ZÜ N
" " " " " " " "

Dİ YE SE N YET Mİ Şİ AĞ ZIN DA YO H DUR
" " " " " " " "

GARA GÖZÜN
(Sahife - 2)

— 1 —
GARA GÖZÜM AY BADAM O DEDİ YOH YOH YOH YOH
MENE GELSİN AH GADAN " " " " "
DEDİM İNSAF EYLE DEDİ GÜLE " GÜLE
SENDEN YAR OLMAZ MENE
DÜZ DOLAN DÜZ OTUR AY KİŞİ
Bağlantı YAS ÖZÜN DİYESEN YETMİŞİ
AĞZINDA YOHTUR BİR DİŞİ
BİR UTAN GİZİNA AŞIK OLARMI ADAM

— 2 —
SENE GURBAN AY HACİ O DEDİ YOH YOH YOH YOH
HACİ YAR MÜHTACİ " " " " "
DEDİM AY GİZ DAYAN DEDİ OLSUN HEYAN " "
SENDEN YAR OLMAZ MENE
Bağlantı.

NOT:

(Bu ezgi TAR' da " ŞÜR " düzeni yapılarak çalılır.)

KELİMELER

BADAM	:	BADEM
MENE	:	BANA
GADAN	:	DERDİN
DÜZ DOLAN	:	KENDİNE GEL
DÜZ OTUR	:	KENDİNE BİL
BİR UTAN	:	BİRAZ ARLAN
MÜHTAC	:	İHTİYACI OLMAK
DAYAN	:	DUR
HEYAN	:	AR, UTANÇ

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO:3741
İNCELEME TARİHİ: 10.2.1992

YÖRESİ
İZMİR-TORBALI
ORMANKÖY

KİMDEN ALINDIĞI
FİKRET ÇETİN

ÇEKİN KIRATIMI BİNEK TAŞINA

DERLEYEN
İSMET EGELİ

DERLEME TARİHİ
1990

NOTAYA ALAN
İSMET EGELİ

SÜRESİ: ♩ = 60

ÇEKİN Kİ RA TI MI Bİ NEK DA ŞI NA

ÇEKİN Kİ RA TI MI Bİ NEK DA ŞI NA

KOLLA RI M YE RIŞ MI YO R E ĞER KA ŞI NA

AĞ LAMA AN NE M AĞ LA MA BE N Yİ NE GE Lİ Rİ M

Çİ ĞİR T MAM TE Z OL SU N SİZ LERİ GÖRE Yİ M

(SAZ)

ÇEKİN Kİ RA TI MI NAL BANT NA L LA SI N

VE RİNDE PA RA SI Nİ HAK KI KA L MA SI N

ÇEKİN KIRATIMI BİNEK TAŞINA
(SAYFA 2)

VE_ RİN PA_ RA_ Sİ_ Nİ_ HAKKI_ KA_ L MA_ Sİ_ N

AĞ LAMA AN NEM_ AĞ_ LA_ MA_ BEN_ YİNE GELİ_ Rİ_ M

A KANDA ÇA_ Y LA_ R Gİ_ Bİ_ ÇAĞ LAR_ GE_ Lİ_ Rİ_ M

M.ÖZBULAK

-1-

ÇEKİN KIRATIMI BİNEK TAŞINA
KOLLARIM YERİŞMİYOR EĞER KAŞINA
AĞLAMA ANNEM AĞLAMA BEN YİNE GELİRİM
ÇİĞİRTMAM TEZ OLSUN SİZLERİ GÖREYİM

-2-

ÇEKİN KIRATIMI NALBANT NALLASIN
VERİN PARASINI HAKKI KALMASIN
AĞLAMA ANNEM AĞLAMA BEN YİNE GELİRİM
AKAN DA ÇAYLAR GİBİ ÇAĞLAR GELİRİM

ÇİĞİRTMA: DÜĞÜNDEN SONRA GELİNİN BABA EVİNE İLK DAVETİ

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 486
İNCELEME TARİHİ: 22/11/1973

YÖRESİ
GAZİANTEP

KİMDEN ALINDIĞI
AZMİ KÖRÜKCÜ

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ
24/12/1948

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

ELEYVANA YATAK SERDİM

SÜRESİ :

E LEY VA NA YA TAK SER DİM YU MU ŞAK
EM MİM OĞ LU YA NI MA GEL Dİ BİR U ŞAK
BİR U ŞAK KÜ SÜ ME Sİ YOK KI ZI MA Sİ YOK
KO NU ŞAK BE NAM BE Nİ BİR ÇO CU ĞA
VER Dİ LER OY VER Dİ LER OY VER Dİ LER DE
MA BA LI MA GİR Dİ LER OY GİR Dİ LER OY

ELEYVANA YATAK SERDİM YUMUŞAK
EMMİM OĞLU YANIMA GELDİ BİR UŞAK, BİR UŞAK
KÜSMESİ YOK KIZMASI YOK KONUŞAK
BENAM BENİ BİR ÇOCUĞA VERDİLER OY, VERDİLER OY
VERDİLERDE MABALIMA GİRDİLER OY, GİRDİLER OY.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1490
İNCELEME TARİHİ: 22-2-1978

YÖRESİ
BU RDUR-Yesilova
KİMDEN ALINDIĞI
SALİH URHAN

SÜRESİ :
76

SABAH OLUR ÇOCUK GİDER OYUNA

DERLEYEN
AHMET YAMACI

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

SA BAH O LU R CO ÇUK Gİ DE R O YU
SA BAH O LU R ÇA RI Gİ Nİ Gİ YE
SA BAH O LU R ÇOR BA Sİ Nİ İ ÇE

NA ME Z OY NAR OY NA R KUM DO L DU RUR
ME Z AK SA MO LU R Bİ O RE V LİK YER
DAN

KOY NU NA K OY NU NA BÜ TÜN GÜ NA H
SÜ RE ME Z SÜ RE ME Z İ Kİ SÖ ZÜ
GE ÇE ME Z GE ÇE ME Z YA RO LUP TA

LA RİM BA BA BOY NU NA BA BA BE Nİ
Bİ RA RA DA Dİ YE ME Z MEY BA Cİ LA
BU LUP BE Nİ SE ÇE ME Z BA BA BE Nİ

R BİR CO CU ÇA VER Dİ Nİ Z
BU NA CAN MI DA YA Nİ Z
BİR CO CU ÇA VER Dİ Nİ Z

VER Dİ NİZ DE R GÜ NA Hİ MA GİR Dİ NİZ
AK ŞAM YA TA K UŞ U YAK Tİ NİR
VER Dİ NİZ DE GÜ NA Hİ MA GİR Dİ NİZ

SABAH OLUR ÇOCUK GİDER OYUNA
OYNAR OYNAR KUM DOLDURUR KOYNUNA
BÜTÜN GÜNAHLARIM BABA BOYNUNA
BABA BENİ BİR ÇOCUĞA VERDİNİZ
VERDİNİZDE GÜNAHIMA GİRDİNİZ

2
SABAH OLUR ÇARIGINI GİYEMEZ
AKŞAM OLUR BİR EVLEK YER SÜREMEZ
İKİ SÖZÜ BİR ARADA DİYEMEZ
[HEY BAĞILAR BUNA CANMI DAVANIR
AKŞAM YATAR KUŞLUK VAKTİ UYANIR

3
SABAH OLUR ÇORBASINI İÇEMEZ
ÖĞLE OLUR OYUNUNDAN GEÇEMEZ
YAR OLUPTA BULUP BENİ SEÇEMEZ
[BABA BENİ BİR ÇOCUĞA VERDİNİZ
VERDİNİZDE GÜNAHIMA GİRDİNİZ

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1573
İNCELEME TARİHİ : 14.2.1978

YÖRESİ
ERZURUM
KİMDEN ALINDIĞI
MUHARREM AKKUŞ
SÜRESİ :

DERLEYEN
MUHARREM AKKUŞ

DERLEME TARİHİ
11.6.1967

EVLERİNİN ÖNÜ GUSLAR DARISI

NOTAYA ALAN
MUHARREM AKKUŞ

EV LE Rİ Nİ NÖ NÜ GUS LAR DA RI SI OY NAR O YU NAR
AK ŞA MO LUR PEY Nİ REK MEK Yİ YE MEZ SA BA HO LUR

GE LİR GE CE YA RI SI OY NA RO YU NAR
ÇA RIK ÇO RAP Gİ YE ME Z SA BA HO LU R

GE LİR GE CE YA RI SI BA NA DER LER BİR ÇO
ÇA RIK ÇO RA P Gİ YE MEZ İ Kİ SÖ ZÜ Bİ RA

CU GU NA NA SI MEZ İ LA Hİ DE A NA Nİ YE VER DİN

EL LE RE YA RİM KÜ ÇÜK SÖY LE Nİ YOR
ÇO CU GA BEN GÜ LE ME DİM GÜL ME YEN LER

DİL LE RE Uysal
SA GO LA

— 1 —
EVLERİNİN ÖNÜ GUSLAR DARISI
OYNAR OYNAR GELİR GECE YARISI
BANA DERLER BİR ÇOCUĞUN ANASI
İLAHİDE ANA NİYE VERDİN ELLERE
YARIM KÜÇÜK SOYLENİYOR DİLLERE

— 2 —
AKŞAM OLUR PEYNİR EKMEK YİYEMEZ
SABAH OLUR ÇARIK ÇORAP GİYEMEZ
Kİ SÖZÜ BİR ARADA DİYEMEZ
İLAHİDE ANA NİYE VERDİN ÇOCUĞA
BEN GÜLEMEDİM GÜLMİYENLER SAĞOLA

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI

T H M REPERTUAR SIRA No: 2172

İNCELEME TARİHİ : 18.1.1983

YÖRESİ:
AZERBAIJAN_GUZGUNLU

KİMDEN ALINDIĞI :
DİLBER ÖZBÜCÜ

SÜRESİ: ♩. = 60

GUTNU YORGAN GUTNU DÖŞEK

YUMUŞAK

DERLEYEN:
RAMAZAN KARTAL

DERLEME TARİHİ:
14.5.1981

NOTAYA ALAN:
MEHMET ÖZBEK

1-
GUTNU YORGAN GUTNU DÖŞEK YUMUŞAK
GOYNUMA GOYDULAR BİR PARÇA UŞAK
ÖPMEK BİLMEZ GUCMAK BİLMEZ GONUŞAK

2-
AKŞAM OLAR AŞIK KOYAR KOYNUNA
SABAH OLAR GALKAR GIDER OYUNA
MABALIM DA VERENLERİN BOYNUNA

— Bağ —

3-
SABAH OLAR ÇARIK ÇORAP GIYEMEZ
AKŞAM OLAR PEYNİR EKMEK YIYEMEZ
İKİ SÖZÜ BİR ARADA DİYEMEZ

— Bağ —

Bag: MEN BİR MARAL BİR ÇOCUĞA VERDİLER
VERDİLER DE GÜNAHIMA GİRDİLER

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No:2404
İNCELEME TARİHİ : 13_12_1983

DERLEYEN
RÜSTEM AVCI

YÖRESİ
BATI TRAKYA[BULGARİSTAN]

DERLEME TARİHİ
14_2_1982

KİMDEN ALINDIĞI
HALİME YAZAR
SÜRESİ :

HANIM AYŞEM

NOTAYA ALAN
RÜSTEM AVCI

HA NI MA BA K HA NI MA HA NIM AY
ŞEM HA NI MIN Fİ S TA NI NA
O KO CA FİS TA NI NI HA NIM AY
ŞEM TOP LA DA GE L YA NI MA
HA NIM NİN NA Nİ Nİ NA M YAN DI MI NİN NA Nİ Nİ NA M
KU LUM

1
HANIMA BAK HANIMA HANIM AYŞEM
HANIMIN FİSTANINA
O KOCA FİSTANINI HANIM AYŞEM
TOPLA DA GEL YANIMA

Bağlantı
HANIM NİNNA NİNINAM
YANDIM NİNNA NİNINAM
KULUM NİNNA NİNINAM
YANDIM NİNNA NİNINAM

2
ANTERİSİ AL OLSA HANIM AYŞEM
YANAĞINDA GÜL OLSA
BENİ BİR ÇOCUK İSTER HANIM AYŞEM
BARİ BİR ADAM OLSA
Bağlantı.

3
ANTERİSİ AKINDAN HANIM AYŞEM
BİR YAR SEVDİM YAKINDAN
İSTEDİM DE VERMEDİLER HANIM AYŞEM
MEVLÂM GELSİN HAKKINDAN
Bağlantı.

4
MERCİMEK KİLE KİLE HANIM AYŞEM
ÖLCERLER SİLE SİLE
GİTTİ YARIM GELMEDİ HANIM AYŞEM
GÖZ YAŞI SİLE SİLE
Bağlantı.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TİM REPERTUAR No : 4205
İNCELEME TARİHİ : 17.12.1998

DERLEYEN
UFUK ERBAŞ

YÖRE
MALATYA / AKÇADAĞ

GELİN OLDUM KARABEKİR ELİNE

KAYNAK KİŞİ
AŞIK GÜLHANI

DERLEME TARİHİ

NOTALAYAN
ÖMER ŞAN
AHMET TURAN ŞAN

SÜRE : ♩ = 168

GE LİN OL DUM KA RA BE KİR E Lİ NE
YE Dİ BAY RAM KI NA YAK MAM E Lİ ME
KUR BAN O LAM ÇİĞ DEM Gİ Bİ GE Lİ NE
YAY LA DAN GEL SÜ NA GE LİN YAY LA DAN
(SAZ -----)

next

GELİN OLDUM KARABEKİR ELİNE
YEDİ BAYRAM KİNA YAKMAM ELİME
KURBAN OLAM ÇİĞDEM GİBİ GELİNE
YAYLADAN GEL SUNA GELİN YAYLADAN

BENİM BABAM KARŞI KÖYÜN HOCASI
PEŞİME DÜŞÜYOR GENÇİ KOCASI
SAÇLARIMI YOLDUM GERDEK GECESİ
2. DİZLERİME VURDUM GERDEK GECESİ
YAYLADAN GEL UZUN BOYLUM YAYLADAN
2. YAYLADAN GEL KALEM KAŞLIM YAYLADAN

OCAĞA KOYDUĞUM DÜNKÜ SUYUDU
ÇOCUK GELDİ KUCAĞIMDA UYUDU
BABA BANA YAPACAĞIN BU MUYDU
YAYLADAN GEL KÖMÜR ÇÖZLÜM YAYLADAN

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No : 1882
İNCELEME TARİHİ 9 - 2 - 1978

YÖRESİ
KIZILCAHAMAM
KİMDEN ALINDIĞI
MUSTAFA EREN - ÖMER YALÇIN
SÜRESİ :
♩ = 92

SABAH OLDU (ÇOCUK)

DERLEYEN
D. KONSERVATUARI

DERLEME TARİHİ
6.7.1945

NOTAYA ALAN
ATEŞ KOYOĞLU 20.6.1978

SA BA HOL DU GÜ NES DOĞ DU BA CA DA N
BEN Gİ DER KEN E KİN LE Rİ N GO GÜ DÜ N
SA BA HO LUR CO ÇUK GI DE R O YU NA

ÖĞ LE NOL DU CO CU K GE LI R HO CA DAN
A CIL DI MI YAY LA RI N SÖ GÜ DÜ
OY NA ROY NA TAS DO L DU RU R NU NA

2. ÖĞ LE NOL DU CO CU K GE LI R HO CA DAN
A CIL DI MI YAY LA RI N SÖ GÜ DÜ
OY NA ROY NA TAS DO L DU RU R NU NA

AN NE BE NİM GA DE RİM YO K GO CA DA N
TÜ KEN Dİ Mİ KÖ YÜ MÜ ZÜ N Yİ Gİ Dİ N
ME BA LI DA SU KA YA Nİ N BOY NU NA

AN NE Nİ CİN VER Dİ N BE Nİ BE Nİ CO BU CU GA
İ LA HI DE ÇO CU K AL LA HIN DA N BU LA Y DİN

BİR DEK MÜK TE YU VA R LAN Dİ BU CA ÇA
BU LAY DİN DA BEN DE N Gİ ME VA RA Y DİM

—1—
SABAHOLDU GÜNES DOĞDU BACADAN
ÖĞLEN OLDU ÇOCUK GELİR HOCADAN
ANNE BENİM GADERİM YOK GOCADAN
Bağlantı: (ANNE NİCİN VERDİN BENİ BENİ ÇOCUĞA
BİR DEKMÜKTE YUVARLANDI BÜCAGA

—2—
BEN GİDERKEN EKİMLERİN ÇÖĞÜDÜ
AÇILDIMI YAYLALARIN SÖĞÜDÜ
TUKENDİMİ KOYUMUZUN YİĞDİ
LAHİ ÇOCUK ALLAHINDAN BULAYDIN
Bağlantı: (BULAYDIN DA BEN DENGİME VRAYDIM

—3—
SABAH OLUR ÇOCUK GİDER OYUNA
OYNAR OYNAR TAS DOLDURUR GOYNUNA
MEGALIDA SU KAYANIN BOYNUNA
Bağlantı:

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 3954
İNCELEME TARİHİ : 12. 8. 1994

DERLEYEN
SANIYE CAN

YÖRE
KAYSERİ
KAYNAK KİŞİ
ZEKERİYA BOZDAĞ
SÜRE : 56

BEN GİDERKEN EKİMLERİ GÖĞÜDÜ

DERLEME TARİHİ

NOTALAYAN
YÜCEL PAŞMAKÇI

The musical score is written on six staves. The first two staves are instrumental, with the first staff labeled '(SAZ)'. The third staff begins the vocal melody with a '2.' marking above the first measure. The lyrics are written below the staves, aligned with the notes. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 2/4. The lyrics are in Turkish and describe a journey and a place.

(SAZ)

BEN Gİ DER KEN E KİN LE Rİ GÖ GÜ DÜ
SA BAH O LUR PO Tİ Nİ Nİ Gİ YE MEZ

GÖ RÜ NÜ YOR EM MİM Gİ LİN SÖ GÜ DÜ
ÖĞ LE O LUR EK ME Gİ Nİ Yİ YE MEZ

GÖ RÜ NÜ YOR EM MİM Gİ LİN SÖ GÜ DÜ
ÖĞ LE O LUR EK ME Gİ Nİ Yİ YE MEZ

GU RU DU MU FI KA RA NİN Yİ Gİ Dİ
İ Kİ SÖ ZÜ Bİ RA RA DA Dİ YE MEZ

-2-
BEN GİDERKEN EKİMLERİ GÖĞÜDÜ

The musical score is written on two staves in a 2/4 time signature. The melody is in a minor key, indicated by a single flat (B-flat) on the first staff. The lyrics are written below the notes, with some words appearing on two lines. The first staff contains the lyrics: ZEN GİN Dİ YE BİR ÇO CU ĞA VER VER Dİ LER. The second staff contains the lyrics: ZEN GİN Dİ YE BİR ÇO CU ĞA VER VER Dİ LER. The third staff contains the lyrics: VER Dİ LER DE GÜ NA HI MA GİR Dİ LER. The fourth staff contains the lyrics: VER Dİ LER DE GÜ NA HI MA GİR Dİ LER. The signature 'GENÇTOK' is written at the bottom right of the score.

ZEN GİN Dİ YE BİR ÇO CU ĞA VER VER Dİ LER
ZEN GİN Dİ YE BİR ÇO CU ĞA VER VER Dİ LER
VER Dİ LER DE GÜ NA HI MA GİR Dİ LER
VER Dİ LER DE GÜ NA HI MA GİR Dİ LER

GENÇTOK

BEN GİDERKEN EKİMLERİ GÖĞÜDÜ
GÖRÜNÜYOR EMMİMLİN SÖĞÜDÜ
GURUDU MU FIKARANIN YİGİDİ

ZENGİN DİYE BİR ÇOCUĞA VERDİLER
VERDİLER DE GÜNAHIMA GİRDİLER

SABAH OLUR POTİNİNİ GİYEMEZ
ÖĞLE OLUR EKMEĞİNİ YİYEMEZ
İKİ SÖZÜ BİR APADA DİYEMEZ

ZENGİN DİYE BİR ÇOCUĞA VERDİLER
VERDİLER DE GÜNAHIMA GİRDİLER

YÖRESİ
DENİZLİ / Acıpayam

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
SÜLEYMAN UĞUR

SABAH OLUR ÇOCUK GİDER OYUNA

NOTAYA ALAN
CELÂL VURAL

SÜRESİ :

SAZ -----

SA BAH O LUR
SA BAH DE O BIK LUR
TIM

ÇO CUK GI DER O YU NA (SAZ.....)
ÇA RI İİ NI KE YE NA
BU ÇO CU ĞUN E LİN MEZ DEN

OY ÇİF NAR OY NAR KUM DOL DU RUR
ÇİF TE İİ ET DER DER Bİ REV DOL LEK RUR
HE DER ET TIM E LA LE Mİ

KÖY SÜ RE NU NA (SAZ....) YA LA NİM VA RI
SÜ RE Dİ LİN MEZ DEN E VE TİM GE SE LİR
Dİ LİN NİN

SABAH OLUR ÇOCUK GİDER OYUNA

O BA LI NIZ BOY NU NA (SAZ.....)
HI ÇA LİN DEN Bİ LE MEZ
MA ŞA DİN DAN MA LİN DAN

NA HA ÇO ÇUK GE BE REY DİN
NA HA ÇO ÇUK GE BE REY DİN
NA HA ÇO ÇUK GE BE REY DİN

Ö LEY DİN (SAZ.....) SE NÖ LEY DİN
Ö LEY DİN SE NÖ LEY DİN
Ö LEY DİN

BEN DEN Gİ Mİ BU LEY DİM
BEN DEN Gİ Mİ BU LEY DİM
BEN DEN Gİ Mİ BU LEY DİM

S. SABUNCU

- 1 -

SABAH OLUR ÇOCUK GİDER OYUNA
OYNAR OYNAR KUM DOLDURUR KOYNUNA
YALANIM VARISA OBA LINİZ BOY NUMA

- Bağlantı -

NAHA ÇOCUK GEBEREYDİN ÖLEYDİN
SEN ÖLEYDİN BEN DENGİMİ BULEYDİM

- 2 -

SABAH OLUR ÇARIĞINI KEYEMEZ
ÇİFTE GİDER BİR EVLEK YER SÜREMEZ
EVE GELİR HİÇ HALİNDEN BİLEMEZ

- Bağlantı -

- 3 -

BEN DE BIKTIM BU ÇOCUĞUN ELİNDEN
HEDER ETTİM EL ALEMİN DİLİNDEN
GEÇTİM SENİN MAŞADINDAN MALINDAN

- Bağlantı -

OBAL : Vebal - Günah
NAHA : Naha çocuk : İlahi çocuk
EVLEK : Dönüm
HEDER ETMEK : Utanmak
MAL MAŞAT : Mal mülk

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 88
İNCELEME TARİHİ : 28. 1. 1973
2. İNCELEME TARİHİ : 1990
YÖRE
ERZURUM
KAYNAK KİŞİ
ARİF SAĞ
SÜRE : ♩ = 170

DERLEYEN
TALİP ÖZKAN

DERLEME TARİHİ

NOTALAYAN
TALİP ÖZKAN

ÇİRİŞE GİTMEZDİM ANAM YOLLADI

(SAZ -----)

Çİ Rİ ŞE GİT MEZ DİM A NAM YOL LA Dİ
Çİ Rİ Şİ TOP LA DİM GÖ TŪ RŪN YE YİN

ÇIK TI BOZ TE PE DE BE Nİ KOL LA Dİ
TE ZE GE LİN OL DUM AĞ LA MA DE YİN

O LA MAH MUT EM Mİ SEN KUR TAR BE Nİ
O LA MAH MUT EM Mİ SEN KUR TAR BE Nİ

SİZ LER DE YOK MUY DU ER Kİ Şİ ŞA Nİ
SİZ LER DE YOK MUY DU ER Kİ Şİ ŞA Nİ

GENÇTÜRK

ÇİRİŞE GİTMEZDİM ANAM YOLLADI
ÇIKTI BOZTEPE'DE BENİ KOLLADI

OLA MAHUT EMMİ SEN KURTAR BENİ
SİZLERDE YOK MUYDU ER KİŞİ ŞANİ

ÇİRİŞİ TOPLADIM GÖTÜRŪN YEYİN
TEZE GELİN OLDUM AĞLAMA DEYİN

OLA MAHUT EMMİ SEN KURTAR BENİ
SİZLERDE YOK MUYDU ER KİŞİ ŞANİ

ÇİRİŞ : Yenilebilen bitki türü, ot
BOZTEPE : Yer adı
OLA : Ula, ūlen, hey ve benzeri hitap sözcüğü
EMMİ : : Amca, dayı ve benzeri
ER KİŞİ ŞANİ : Onurlu erkek
TEZE : taze, genç

T.R.T. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T.H.M. REPERTUAR NO : 3699
İNCELEME TARİHİ : 02. 07. 1992

DERLEYEN
ESAT KABAKLI

YÖRESİ
ADANA

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
YÖRE EKİBİ

BABA GIZIN ÇOK MUDUR
(KINA HAVASI)

NOTAYA ALAN
ESAT KABAKLI

SÜRESİ :

SAZ -----

BA BA GI ZIN ÇOK MU YU DUR

BİR GİZ SA NA ÇOK MU YU DUR

GI RI LA SI EM Mİ LE RİM

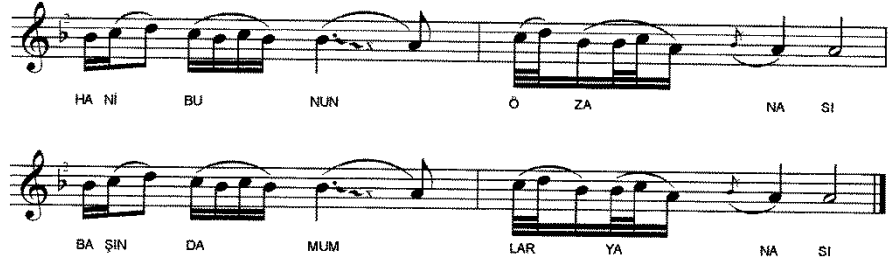
HE ÇOĞ LU NUZ YOK MU YU DUR

GI ZA NA SI GI ZA NA SI

YA KIN GE LI NİN GI NA SI

- 2 -

BABA GIZIN ÇOK MUDUR
(KINA HAVASI)

8. SABUNCU

- 1 -
BABA GIZIN ÇOK MUYUDUR
BİR GİZ SANA ÇOK MUYUDUR
GIRILASI EMMİLERİM
HEÇ OĞLUNUZ YOK MUYUDUR

- Bağlantı -
GİZ ANASI GİZ ANASI
YAKIN GELİNİN GINASI
HANİ BUNUN ÖZ ANASI
BAŞINDA MUMLAR YANASI

- 2 -
SAMENİM GELDİ DURUYOR
HERAL GINA YAHICILAR
YENİ UMUDUM KESİLDİ
HERAL BENİ VERİCİLER

- Bağlantı -
GİZ ANASI GİZ ANASI
YAKIN GELİNİN GINASI
HANİ BUNUN ÖZ ANASI
BAŞINDA MUMLAR YANASI

- 3 -
DOYULU BU SÖVE DAŞLAR
GÖLGELENDİ GABAĞAÇLAR
İSTE GELİN GİDİYORUM
HELALLAŞAK ÇÜT YOLDAŞLAR

- Bağlantı -
GİZ ANASI GİZ ANASI
YAKIN GELİNİN GINASI
HANİ BUNUN ÖZ ANASI
BAŞINDA MUMLAR YANASI

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 1067
İNCELEME TARİHİ : 16_6_1975

DERLEYEN
M. SARISOZEN

YÖRESİ
BAYBURT

DERLEME TARİHİ
9_3_1954

KİMDEN ALINDIĞI
RECEP KIRICI

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

GEYDİM ÇARIKLARIM

SÜRESİ:

GEY DİM ÇA RIK LA RI MI
HAV LU YA KUR DUM TEŞ Tİ

GEY DİM ÇA RIK LA RI MI
HAV LU YA KUR DUM TEŞ Tİ

GEL BAĞ LA BAĞ LA RI NI
GE LEN YAN VUR DU GEÇ Tİ

GEL BAĞ LA BAĞ LA RI NI
GE LEN YAN VUR DU GEÇ Tİ

TER KET TİM Gİ Dİ YO RUM
EM MİM OĞ LU MU HAN NET

TER KET TİM Gİ Dİ YO RUM
EM MİM OĞ LU MU HAN NET

BAY BUR DUN DAĞ LA RI NI
BE NİM DE VAK TİM GEÇ Tİ

BAY BUR DUN DAĞ LA RI NI
BE NİM DE VAK TİM GEÇ Tİ

GEYDİM ÇARIKLARIM
(Sahife- 2)

A ĞAM TA Nİ NA Nİ NA YI NAM PA ŞAM TA Nİ NA

Nİ NA YI NAM GÜ ZEL TA Nİ NA Nİ NAY

NAM YOS MAM TA Nİ NA TA Nİ NAY NAM

- 1 -

GEYDİM ÇARIKLARIMI
GEL BAĞLA BAĞLARINI
TERKETTIM GİDİYORUM
BAYBURDUN DAĞLARINI.
Bağlantı — AĞAM TANINA NİNAYNAM
PAŞAM " " " " " "
GÜZEL " " " " " "
YOSMAM " " TANINAYNAM

- 2 -

HAVLUYA KURDUM TESTİ
GELEN YAN VURDU GEÇTİ
EMMİM OĞLU MUHANNET
BENİMDE VAKTİM GEÇTİ
Bağlantı.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 2114
İNCELEME TARİHİ: 21-5-1982

DERLEYEN
ÖMER AKPINAR

DERLEME TARİHİ
13-10-1979

YÖRESİ
BURSA - Keles - Kocacık

KİMDEN ALINDIĞI
MEHMET MUTLU
SÜRESİ:
♩. 126

ODAYA VARMA DEDİM (..AĞIT..)

NOTAYA ALAN
YÜCEL PAŞMAKÇI
26-3-1980

AĞIRCA

O DA YA VAR MA DE DİM EL LE RE M UY
A LA TA BI NE ME DİM A MI CA M DE
MA YE DE Dİ M İ Kİ KA PI ME V
A RA SIN DA A YA N NE M YA ŞAR DA N
Mİ ZE GEL Mİ S GE L Mİ S HOŞ GEL Dİ N
BI DE ÇA K YE Dİ M İ Kİ KA PI
DE YE ME Dİ M Nİ ŞA N LI
PI ME V A RA Sİ N DA A YA N NE
GE L Mİ S HOŞ GEL Dİ N BI DE
ÇA K YE Dİ M YE ME Dİ M uysal

- 1 -

ODAYA VARMA DEDİM
ELLERE UYMA DEDİM
İKİ KAPI ARASINDA AYANNEM
YASARDAN BIÇAK YEDİM

- 2 -

AL ATA BİNEMEDİM
AMICAM DEYEMEDİM
NİŞANLIM EV (İ) MİZE GELMİŞ
HOŞ GELDİN DEYEMEDİM

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1899
İNCELEME TARİHİ : 8 - 2 - 1979

YÖRESİ

MERZİFON

HAYRETTİN KÖYÜ

KİMDEN ALINDIĞI

HÜSEYİN ONKAR

SÜRESİ :

BENDE ÇIKDIM FODULLUNUN ÜSTÜNE
(KIZ İLE OĞLAN)

DERLEYEN
D. KONSERVATUARI

DERLEME TARİHİ
7-7-1943

NOTAYA ALAN
ATEŞ KÖYOĞLU 2.6.1978

2.201 ERKEK

BEN DE ÇIK DI M FO DUL LU NU NUS T U NE E Y
COK TAN BE RI A A TUS TUN DE DU RU ME Y
A CI DE ME M BEN BU SU DA N I CE RI ME Y

BEN DE ÇIK DIM FO DUL LU NUN ÜS T U NE EY
COK TAN BE RI A A TUS TUN DE DU RU RI MEY
A CI DE MEM BEN BU SU DAN I CE RI MEY

SA HİN Gİ Bİ O LIR TUR MÜS D U NA EY
YA SU ME YU A A LUR YAY LA BUR DA RA RÜ RI MEY
TÜRK NO LUR YAY LA BUR DA RA RÜ RI MEY

GÜS LUK ME HE L
CE KER SE Nİ M
GİZ SE Nİ M

LE RI PU NA RUS T U NE E Y GÜS LUK ME HE L
GU BU RU NAN VU BI CE RU RI ME Y CE KER SE Nİ M LE RI
DI PA LAY NAN

PU NA R ÜS T U NE EY
RU NA N VU RU RI MEY BİR SU GÖN DER GİZ TA Sİ NAN
LAY N Bİ CE RI MEY

TA Sİ NA N BİR SU GÖN DER GİZ TA

Sİ NAN TA Sİ NA N

KADIN

VAR Gİ TOĞ LAN VAR GİT DE Lİ OL MÜS SU N
HİC BU E MA NE TE Hİ Lİ O LUR MU
TER Zİ O LAN TÜR LÜ Bİ CE R Lİ BA YI

VAR Gİ TOĞ LA N VAR GİT DE Lİ OL MÜS SU N
HİC BU E MA NE TE Hİ Lİ O LUR MU DE Lİ
TER Zİ O LA N TÜR LÜ Bİ CE R Lİ BA YI DÖS TO
OĞ LAN

BENDE ÇIKDIM FODULLUNUN ÜSTÜNE
(Sahife - 2)

DE Ğİ L
LAN DOS T
BA ŞI

SEN MEY Lİ Nİ
GU SU RU NA
MA DA YIG DİN

BUL MUŞ SU N
GA LUR BA MU YI

EL SÖ ZÜ NE UY MUŞ BU RA YA
OG LAN Yİ ÇAL BA KA CİM GU BU A
SU YE Rİ NE ŞİM Dİ ÇER Sİ N A MİŞ
Gİ

Sİ Mİ N GEL MİŞ Sİ Mİ N GEL MİŞ Sİ Mİ N CA NİM ÇIK SA
YI A A LIR GI YI A A LIR GI YI

SU YU VE R MEM TA Sİ NA N EL SÖ
.. .. 3. OG LAN
SU YE

SÜ NE U Y MUŞ BU RA YA GEL MİŞ Sİ N GEL MİŞ Sİ N
ÇAL BA KA LİM GU BU R A LUR MU A LIR Mİ Yİ
Rİ NE ŞİM Dİ ÇER SİN A GI MU Yİ

GEL MİŞ Sİ N CA NİM ÇIK SA SU YU VER MEM TA Sİ
A LIR GI Yİ

NA N uysa

ERKEK — 1 —
BENDE ÇIKIÖM FODULU NUN ÜSTÜNE
SAHIN ÖMİ OTURMUÖDÜ FOSTUNA EY
GASLUK MEHELIERİ PUNAR ÜSTÜNE EY
BİR SU GÖNDER GİZ TASINAR TASINAR

ERKEK — 3 —
ÇÖKTAN BERTİ AT ÜSTÜNDE DURURUM EY
YA SUYU ALIR YA BURÖDÖ: ÖLÖRÖM EY
ÇEKER SENİ GÖBUR ÖNÖNÖN VÖRÖRÖM EY
BİR SU GÖNDER GİZ TASINAR TASINAR

KADIN — 2 —
VARGİT OĞLAN VARGİT DELİ OUMUSSIN
DELİ DELİ SEN MEYLİN BULMUSSIN
EL SÖZÜNE UYMUS BURAYA GELMİSSİN
CANIM CIKSA SUYU VERMEM TASININ

ERKEK — 5 —
ACI DEMEM BEN BU SUDAN İÇERİM EY
TÜRKÜMEN OLUR YAYLALARA GÖÇERİM EY
GİZ SENİ SİMDİ PALAYINAN BİÇERİM EY
BİR SU GÖNDER GİZ TASINAN TASINAN

KADIN — 4 —

HİÇ BU EMANETE HİLE OLURMU
DOST OLAN DOST GUSULUNA GALURMU
OĞLAN ÇAL BAKALIM GUBUR ALIRMI
CANIM ÇIKSA SUYU VERMEM TASINAN

KADIN — 6 —

TERZİ OLAN TÜRLÜ BİÇER LİBAYI
OĞLAN BAŞIMA YİĞİDİN OBAJ)
SU YERİNE ŞİMDİ CİRSİN AĞIYI
CANIM ÇIKSA SUYU VERMEM TASINAN

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR NO : 3750
İNCELEME TARİHİ : 14. 04. 1992

DERLEYEN
AZİZE GÜRSER
GÜLŞEN ALTUN

YÖRESİ
ERZURUM

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
YÖRE EKİBİ

TESTİYİ ALDIN KIZIM

NOTAYA ALAN
AZİZE GÜRSER

SÜRESİ:

TES TI Yİ AL DIN KI ZIM ÇEŞ ME YE VAR
TES TI Yİ AL DIN KI ZIM ÇEŞ ME YE VAR
DİN DİM KI ZİM NA GİT TİN KI TEZ Sİ GE ÇEŞ LE SİN DE
NE MEN RE Dİ DE LİM KAL DİN Dİ KI A ZİM NA

S. SABUNCU

ANA
TESTİYİ ALDIN KIZIM
ÇEŞMEYE VARDIN KIZIM
GİTTİN Kİ TEZ GELESİN
NEREDE KALDIN KIZIM

ANA
ÇEŞMEYE VARDIN KIZIM
SUYU DOLDURDUN KIZIM
YIKILASI ÇEŞMEDE
SEN KİMİ GÖRDÜN KIZIM

ANA
ALTINA BAK ALTINA
BAK ŞU KIZIN HALTINA
ELE HERSİM ÇIKIRKI
ALIM YUMRUK ALTINA

ANA
ACIDIR DİLİN KIZIM
KÖTÜDÜR FENDİN KIZIM
AKŞAM KARDAŞIN GELSİN
KIRDIRAM BELİN KIZIM

KIZ
TESTİYİ ALDIM ANA
ÇEŞMEYE VARDIM ANA
YIKILASI ÇEŞMEDE
MENDİLİM KALDI ANA

KIZ
ÇEŞMEYE VARDIM ANA
SUYU DOLDURDUM ANA
YIKILASI ÇEŞMEDE
MAHMUDU GÖRDÜM ANA

KIZ
KINAYI GETİR ANA
PARMAĞIN BATIR ANA
BEN KARARI VERMİŞİM
MUHTARI GETİR ANA

KIZ
TATLIDIR DİLİM ANA
İYİDİR FENDİM ANA
YÜZBİN GARDAŞIM GELSE
İNCİTMEZ TELİM ANA

ANA
ACI GÜLÜŞÜN KIZIM
SONUNU DÜŞÜN KIZIM
ANANI DERDE SALAR
SUYA GİDİŞİN KIZIM

T R T MÜZİK DAİRESİ YAVINLARI
T H M. REPERTUAR SIRA No: 1725
İNCELEME TARİHİ : 8 - 3 - 1978

YÖRESİ
İSPARTA - BARLA

KİMDEN ALINDIĞI

YALÇIN ÖZSOY
SÜRESİ: ♩ = 46

DERLEYEN
YALÇIN ÖZSÖY

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
ADNAN ATAMAN

KARLI DAĞIN ÖTE YÜZÜ

♩ = 46

KAR LI DA ĞI - N Ö TE YÜ ZÜ E YA KAR LI
A NA MA SI - N Ö SIV RI SA ZI LI A NA
A LA TU FE - N ĞİM Sİ KI LI A LA

DA ĞI NO TE YÜ ZÜ E YA
MA SI - N SIV RI SA ZI LI
TU FE - N ĞİM Sİ KI LI

A LA BU LA GE Yİ ĞI Zİ E YA A NA
İ PAT İAR BU KU W BÜ KÜ LU KO CA
GO YUN

DA NA - Y RI LAN GI Zİ E YA A NA DA
BE Yİ - N ĞÜC CÜK GI Zİ LI GO CA DA
CE Bİ - N MİŞ MO KU LU GO YUN CE

NA - Y RI LAN GI Zİ E YA HEM DÖ ĞER
Yİ - N ĞÜC CÜK GI Zİ GE Lİ NOL
Bİ MİŞ KO KU LU A GAM GE

LE - R HEM SÖ ĞER LER E YA E
MU - S Ğİ Dİ YO RU
Lİ - R PA SAM GE LİR

KARLI DAĞIN ÖTE YÜZÜ
(Sahife - 2)

— 1 —
KARLI DAĞIN ÖTE YÜZÜNE e ya
" " " " " "
ALA BULA GEYİĞİZİ " "
ANADAN AYRILAN GİZİ " "
" " " " " "
HEM DÖVERLER HEM SÖVERLER e ya e ya

— 2 —
ANAMASIN SIVRI SAZI e ya
" " " " " "
İÇİNE YUMURTLAR KAZI " "
KOCA BEYİN GÜÇÇÜK GİZİ " "
" " " " " "
GELİN OLMUS GİDİYORU e ya e ya

— 3 —
ALA TÜFEĞİN SIKILI e ya
" " " " " "
PATLAR BÜKÜLÜ BÜKÜLÜ " "
GOYUN CEBİ MİS KOKULU " "
" " " " " "
AĞAM GELİR PAŞAM GELİR e ya e ya

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1647
İNCELEME TARİHİ: 22. 2. 1978

YÖRESİ
KARADENİZ
KİMDEN ALINDIĞI

PEŞTEMAL TEZGAHINA

DERLEYEN
CEMİLE CEVHER

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
CEMİLE CEVHER

SÜRESİ
184

PES TE MAL TEZ GA HI NA CA NİM Çİ KA
E DE RUM DÜ GU NU Mİ SEN LE TU RUM
O LA SUN OL Bİ ZE GE LİN E DE RUK DÜ
GE LİN OL DUM DE Yİ NE BOŞ MU O TU

Yİ CA NU Nİ M Gİ DE CE GÜM GO NİM CA YA
GÜ NÜ Mİ Nİ DUN YA LAR BE NİM O LUR
RA CA SUN SUN GE Bİ ZİM ÇAY BAH TAN ÇE SO SI- RA
NE

O TU RA CA GÜM HA NU M
A LU... R SAM SEV DU GU Mİ
GİZ CO RU SUN CU NU Nİ
YAP RAK TOP LA YA CA SU... N

— 1 —
PEŞTEMAL TEZGAHINA
CANUM ÇIRAYI CANUM
GİDECEĞÜM GOCAYA
OTURACAGUM HANUM

— 2 —
EDERUM DÜĞÜNÜMİ
SENLETURUM GÜNÜMİ
DÜNYALAR BENİM OLUR
ALRSAM SEVDÜĞÜMİ

— 3 —
OLASUN BİZE GELİN
EDERUK DÜĞÜNÜMİ
GELİN OLDUKTAN SORA
GİZ CORUSUN CUNUNİ

— 4 —
GELİN OLDUM DEVİNE
BOŞMU OTURACASUN
BİZİM ÇAY BAHÇESİNE
YAPRAK TOPLAYACASUN

— 5 —
BAHÇEYE MİSİRLERİ
SEN ÇABALIYACASUN
AHİRA İKİ SİĞİR
OLARI BAKACASUN

— 6 —
UŞAĞIN AĞLADIMI
ONDA BAKACASUN
AKSAM YEMEKTE SORA
KAPTA YIKAYACASUN

— 7 —
GİZ BABANN EVİNE
ÖTERSUN BİLİLCİBİ
SEVDÜĞÜNÜN PEŞİNE
CİDERSUN MAYMUN GİBİ

— 8 —
GÖRECE SUN EY GİZDA
ÇIKACAK DEDÜKLERUM
GİDECE SUN KOCAYA
O ZAMAN SAGA DERUM

— 9 —
PEŞTEMAL TEZGAHINA
ÇOK EYÜDÜR RAHATUM
BEN BEKAR DURACAGUM
EYLENİR OLMAM HATUN

— 10 —
VAZGEÇTÜK EYLENMEKDAN
OTURACAGUM YALNUZ
ÇALIŞMAYAN CELİNE
GAYNANALAR DER DOMUZ.

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN

YÖRESİ
TOKAT VE SİVAS

DERLEME TARİHİ
14. 11. 1941

KİMDEN ALINDIĞI
M. SARISOZEN

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

BURÇAK TARLASI
(Sabahtan kalktım ki)

SÜRESİ:

SA BAH DAN KALK DİM Kİ E ZEN SE Sİ VAR DİM E ZEN DE SE Sİ
SA BAH DAN KALK DİM DA SÜ TÜ Pİ ŞİR DİM SÜ TÜN DE KÖ PÜ
E Lİ Mİ SAL LA DİM DEĞ Dİ Dİ KE NE İN Tİ ZA REY

DE GİL YAR YAR BUR ÇAK YA Sİ VAR BA KIN ŞU A DA MIN
ÖÜ NÜ YAR YAR YE RE TA ŞİR DİM BURÇAK TAR LA SIN DA
LE DİM YAR YAR BUR ÇAK E KE NE İ LA Hİ KAY NA NA

KAÇ TAR LA Sİ VAR A MAN DA KIZ LAR NE ZO RÜ MUŞ
AK LIM SA ŞİR " " " " " " " " " " " "
ÖM RÜN TÜ KE NE " " " " " " " " " " " "

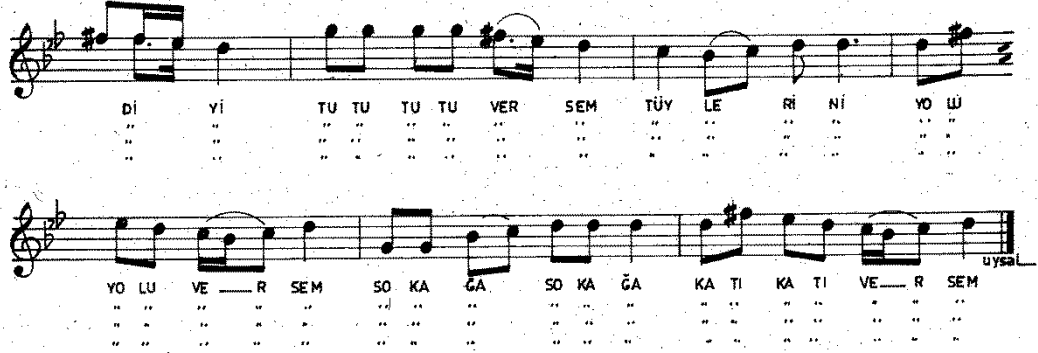
BUR ÇAK YOL MA Sİ BUR ÇAK TAR LA SIN DA YAR YAR
" " " " " " " " " " " " " " " "

GE LİN OL MA Sİ EG DİR ME FE Sİ Nİ YAR YAR
" " " " " " " " " " " " " " " "

GA HAR DA Gİ DE RİM E Vİ Nİ BA Sİ NA VAR YAR Yİ HAR DA Gİ DE RİM
—1— SABAHAN KALKTIM Kİ EZEN SESİ VAR —2— SABAHAN KALKTIM DA SÜTÜ PİŞİRDİM
EZEN DE SESİ DEYİL VAR YAR BURÇAK YASI VAR SÜTÜN DE KÖPÜĞÜNÜ VAR YAR YERE TAŞIYORDIM
BAKIN ŞU ADAMIN KAÇ TARLASI VAR BURÇAK TARLASINDA AKILIM SAŞIYORDIM

—Bağlantı— —Bağlantı—
AMAN DA KIZLAR NE ZORUMUS BURÇAK YOLMASI ELİMİ SALLADIM DEYDİ DİKENE
BURÇAK TARLASINDA VAR YAR GELİN OLMASI —3— İNTİZAR EYLEDİM VAR YAR BURÇAK EKENE
EGDİRME FESİNİ VAR YAR GAHAR DA GİDERİM İLAHİ KAYNANA ÖMRÜN TÜKENE
EVİNİ BAŞINA VAR YAR YIHAR DA GİDERİM —Bağlantı—

GELİN KAYNANA
(Sahife-2)

— 1 —
SABAH OLDU GAYNANAM GELDİ
BU NE HALİN GELİN KIZIM DEDİ
KAYNANACIM CİĞERİ KEDİLER YEDİ
OĞLUM GELSİN HALLESİN DEDİ
Bağ - [AH O KEDİYİ TUTU TUTUVERSEM
TÜYLERİNİ YOLU YOLUVERSEM
SOKAĞA SOKAĞA KATI KATIVERSEM

— 2 —
ÖĞLEN OLDU GÖRÜMÜM GELDİ
NEDİR HALİN YENGE HANIM DEDİ
GÖRÜMÜM CİĞERİ KEDİLER YEDİ
ABİM GELSİN GÖRÜRSÜN DEDİ
Bağlantı.

— 3 —
AKŞAM OLDU KOÇAM GELDİ
GETİR HANIM CİĞERİ YİYELİM DEDİ
EFENDİM CİĞERİ KEDİLER YEDİ
TOPLA EŞYALARIN ÇIK DIŞARI DEDİ
Bağlantı.

— 4 —
YATSIYA DA GAYNATAM GELDİ
NEDİR HALİN GELİN HANIM DEDİ
GAYNATACIM CİĞERİ KEDİLER YEDİ
ÇAĞIRIN İMAM GELSİN DEDİ
Bağlantı.

— 5 —
YATSIDA SONU İMAM GELDİ
BU NE HALİN GELİN HANIM DEDİ
İMAM EFENDİ CİĞERİ KEDİLER YEDİ
İKİ GURUŞ ON PARA NİKAHIN DEDİ

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO:3471
İNCELEME TARİHİ:14.4.1990

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN

YÖRESİ
KASTAMONU

DERLEME TARİHİ
13.7.1948

KİMDEN ALINDIĞI
İHSAN OZANOĞLU

ZABAH OLDU GAYINNAM DA GELDİ
(CİĞER TÜRKÜSÜ)

NOTAYA ALAN
SÜLEYMAN ŞENEL

SÜRESİ: ♩ = 96

♩#

(SAZ)

♩#

♩#

ZA BAH OL DU GA YIN NAMDA GE L Dİ

♩#

NE DÜ R HA LİN GE LİN HANIM DE Dİ (SAZ)

♩#

AH GO CA Cİ ĞE Rİ KE Dİ LERİ YE Dİ (SAZ)

♩#

GÖ ZÜ N KÖ ROL SUN GE LİN HANIM DE Dİ (SAZ)

♩#

AĞŞAM OL DU E FEN DİMDE GE L Dİ

♩#

NE DÜ R HA LİN Bİ RE HANIM DEDİ

ZABAH OLDU GAYINNAM DA GELDİ
(SAYFA - 2)

AH GO CA Cİ ĞE Rİ KE Dİ LE Rİ YE Dİ

GÖ ZÜ N KÖ ROL SUN SENİ GA RI DE Dİ

ÇA ĞI RIN İ MA MI MU H TA RI DE Dİ

BOŞ KA HA Dİ MI E Lİ ME DE VE Dİ

MÖZBULAK

ZABAH OLDU GAYINNAM DA GELDİ
NE DÜR HALİN GELİN HANIM DEDİ
AH GOCA CİĞERİ KEDİLER YEDİ
GÖZÜN KÖROLSUN GELİN HANIM DEDİ

AÇSAM OLDU EFENDİM DE GELDİ
NE DÜR HALİN BİRE HANIM DEDİ
AH GOCA CİĞERİ KEDİLER YEDİ
GÖZÜN KÖR OLSUN SENİ KARI DEDİ
ÇAĞIRIN İMAMI MUHTARI DEDİ
BOŞ KAHADIMI ELİME DE VE'Dİ

T.R.T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No:2269

İNCELEME TARİHİ:

YÖRESİ:
KAYSERİ

KİMDEN ALINDIĞI:
MUSTAFA ERGÜL

SÜRESİ:

DERLEYEN:

DERLEME TARİHİ:

NOTAYA ALAN:

BİRER BİRER ALDIM (YAPRAK DOLMASI)

Bİ RER Bİ RER AL DIM TÜ KEN MEZ SAN DIM AN NE ME BA
BA MA DU YUR MAZ SAN DIM
YAPRA KI ÇIN GELİN KO ĞUL MAZ SAN DIM EK Şİ LİCE MAYA HO ŞU
DOLMA YI GE LİN NASIL YEDİN Bİ TEN CE RE DOLMA YI GE LİN

—1—
BİRER BİRER ALDIM TÜKENMEZ SANDIM
ANNEME BABAMA DUYURMAZ SANDIM
YAPRAK İÇİN GELİN KOĞULMAZ SANDIM

—2—
SABAHTAN OTURDUM YAPRAK SARMAYA
KAYNANAM GİTTİ DE SU DOLDURMAYA
YAPRAK SENİ DEĞİŞMEM BEN HURMAYA

Bağ: ESKİLİCE MAYAHOŞU DOLMAYI GELİN
NASIL YEDİN BİR TENCERE DOLMAYI GELİN

— Bağ —

—3—
İNDİM BAKTIM BAĞÇEMİZDE BADEM VAR
ÇOK SALINMA KARŞIMIZDA ADAM VAR
SENİ BENDEN BENİ SENDEN EDEN VAR

— Bağ —

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No 633
İNCELEME TARİHİ: 15.3.1974
YÖRESİ
İSPARTA
KİMDEN ALINDIĞI
İKBAL ÜNAL

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

BADILCANI DOĞRADIM

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

SÜRESİ

BA DIL CA NI DOĞ RA DIM
AL TUN TA BAK TA BAL VAR DOĞ YAL RA DIM DA
VUR MA DIM ÇOK SER BEST GE ZE Rİ KEN
ME YAL VAR AN NEM BE Nİ VER MEZ SE
İF Tİ RA YA UĞ RA DIM OL DU MU YAR
EL KAL DIR HAK KA YAL VAR " " " "
OL DU MU YAR SÖZ YE Rİ Nİ
" " " "
BUL DU MU YAR OL DU MU YAR OL DU MU YAR
" " " "
SÖZ YE Rİ Nİ BUL DU MU YAR AH SA NA
" " " "
BA NA O LAN LAR HIÇ KİM SE YE OL MA DI YAR
" " " " " " " "

BADILCANI DOĞRADIM
DOĞRADIM DA VURMADIM
ÇOK SERBEST GEZERİKEN
İFTİRAYA UĞRADIM

Bağlantı — OLDUMU YAR OLDUMU YAR.
SÖZ YERİNİ BULDUMU YAR
AH SANA BANA OLANLAR
HIÇ KİMSEYE OLMADI YAR

ALTUN TABAKTA BAL VAR
YALVAR ANNEME YALVAR
ANNEM BENİ VERMEZSE
EL KALDIR HAKKA YALVAR

Bağlantı..

N. Uysal

XALE CEMİL

Ez qunehım

Lo lo xale cemil mıb heyrano welate xale dino

Ez gede me

Lo lo Xale Cemil ımre te çoye çılo penc

Ez çardeh me

Lo lo Xale Cemil mal şevıtiyoo diyeg mı ji rabe ez be çare meee

Lo lo Xale Cemil mal şevıtiyo ne pariye deve mar daree fena teme xale cemil ez
gune mee

Xale cemil de go le le Verdem Hanım ne sıbeye mino diyare qerdile kee

Xale cemil gide le le le Verdem e

Le le Xale Cemil mal xrabe velatiye mıgej rabe tu mezini şuna xale mını

Lo lo Xale Cemil tu mezini şuna babe mı ni

Lo lo Xale Cemil ez gede me tu mezini

Tu Lo lo Xale Cemil tu ne be sebeba qederamını Xale Cemil ez gune me

Lo lo Xale Cemil ez brındarım ez brındare qale destı qezi qalımm

DAYI CEMİL

Ben günahım \ perişanım

Cemil dayı seni gidi memleketin deli ihtiyarı!

Ben gencim, senin yaşın 45'e varmış

Ben 14'üm

Lo lo cemil dayı evin viran olsun, hadi sen de kalk ben çaresizim

Lo lo cemil dayı evin yıkıla, paranı, evini istemiyorum beni bekleme ben günahım
perişanım

Cemil dayı sen demiştin verdem hanım sabah değil -----

Cemil dayı ben Verdemim

Ben yine evin yanında, bacada otururum

Lololo cemil dayı sen babam yaşındasın

Lololo cemil dayı ben genc/tazeyim sen büyüsun

Cemil dayı kaderimin sebebi olmaben günahım

Lololo cemil ben örgülerimden yaralıyım

Ek 44

DENGBEJ MUKADDES

Eman eman mi go
Wez keçikek bi mal xirabê
Dil şikestî yim, lo bê dilşikestiyo ax
Wele mi go bîst û şeşan, lo wez
dixwestim
Lo wez dixwestiyam ax
Xwedê ji bavê mi ra qe bîr neke
Qe ez nedama xortekî çardeh salî
Ez dame kalekî hevalê xwe,
Bîst û çar seaten
Ez digîrim, lo diwestim
Ax la diwestim wax.
Eman eman mi go
Ez biçûk bûm malxirab
Nezan im lo, em nezayîno ax
Ê de merş mazotê
Hezar pûl û pere anî nîşanyo ax
Ax la min jî danî
Lo min jî daniyo,
Li ber darê mêrê kal da
Ax la bi jin anî
Wele mi go
Derê mala bavê, ax lo min hewiyê
Lo min hewiyê,
Wey xwedê, mi çi kirîbû
Te qedera mi reş kiriye.
Eman eman mi go
Ne sobe ya,
Ax lo sibê sar tê
Lo sibê sar tê yo,
Ê de mi go
Ek 45

Çawa xewa qîzika can bi can
Paxla ax la mêrê kal tê yo
Ax la mêrê kal tê yo ax.
Eman eman mi go ne bihare,
Min tu ji halê xwe nezanî
Lo xwe nezanî ax
Ê de mast û mazot nebixêr,
Du hezar panot pere anî nîşaniyo
Ax lo min jî danî
Lo min jî daniyo,
Li ber darê mêre kal da
Ax la bi jin anî
Ax la bi jin aniyo ax.
Wele mi go bihar e,
Tu ji halê ax la xwe nezan î
Lo xwe nezaniyo ax
Ê ne minê xîma birca belek
Ax eman taze danî
Lo taze daniyo,
Kuro kalê Misîta
Xortînya xwe berdabû,
Çima te cahiltiya mi
Bi reşî ax lo ser xwe danî
Ax la ser xwe daniyo axey.
Wele mi go rojika gundê me derketî
Ax eman roje rone
Lê ne şewq û şemalê
Dayê, çav û birûyê belek
Bejna bilind î
Gelî heval û hogira
Limehiya li mi nekin
Ax mirazê ne ji dil.

Aman aman, dedim ki
Ben evi harap bir kızcağızım,
Gönlü kırılmış, gönlüm kırılmış.
Dedim ki, yirmi altılık beni
istiyordu,
Allah babamı affetmesin.
Beni on dört yaşındaki bir gence
vermedi,
Kendi yaşındaki bir dedeye verdi.
Yirmi dört saat
Ağlıyorum,
Ah (ağlamaktan) yoruluyorum.
Aman aman, dedim ki
Ben küçüktüm, evim harap
Bilmiyordum, bilmezdim
Kilim, mazot,
Binlerce pul para getirdi nişan için.
Ah beni de verdiler,
Verdiler beni
Yaşlı kocanın sopası altına,
Hem de zaten karısı var,
Zaten karısı var.
Valla dedim ki
Baba evinin kapısına hasretim,
Vay bana, kuma oldum ben

Allahım ben ne yaptım sana ki
Benim kaderimi kararttın.
Aman aman, dedim,
Soba değil ki...
Sabah soğuk gelir,
Sabah soğuk.
Gencecik kızın nasıl uykusu gelir,
Yaşlı kocanın koynunda,

Yaşlı kocanın koynunda...
Aman aman, dedim,
Bahar değil ki...
Sen kendinin farkında değilsin.
Bu yoğurda, mazota lanet olsun.
İki bin banknot para getirdi nişan için,
Ah beni de verdiler,
Verdiler beni,
Yaşlı kocanın kapısına.
Hem de zaten karısı var,
Karısı var.
Dedim ki bahardır,
Sen de halini bilmiyorsun,
Vay kendini görmüyorsun.
Ben ki Birca Belek'in gözdesi...
Ah aman taze verdiler,
Taze...
Ey Misîtan'ların dedesi,
Gençliğini bırakmıştın,
Neden benim gençliğimi
Utanmadan üstüne aldın,
Üstüne aldın.
Dedim ki, köyümüzde güneş çıktı.

Ah aman aydınlık gündür,
Aydınlık gün...
Ne kaşın gözün,
Ne de uzun endamın
Şevk-i şemali var.
Ey eşim dostlarım,
Bana sitemde bulunmayın,
Benimkisi gönülsüz murattır.

(Öztürk, 2012: 36-38)

Wele bavo mêr nakim,
 Wele dayê mêr nakim,
 Zenda xwe bi morî nakim,
 Lingê xwe xilxal nakim,
 Tiliyê xwe gustîl nakim,
 Çavê xwe wî kil nakim,
 Şexanê Şêx Bîska were jî ez çênakim,
 Aaaay ax
 Wele baviko derdê hewiyê qebûl
 nakim.
 Derdê hewiyê giran e
 Wekî êşa diranan e,
 Derdê hewiyê giran e
 Wekî çika bi çaydan e,
 Derdê hewiyê giran e
 Wekî jana tiliyan e,
 Hewşê rabin kurdan e,
 Heft dixtor rabûn, lokman e
 Aaaay ax
 Wele baviko derde hewiyê qebûl
 nakim.
 Kur heqê wê du jinan e, aaay ax
 Şerê wan her du jinan Hûrtenê,
 Nûrtenê şerê ye
 Wele baviko derdê hewiyê nakine
 dermane.
 Yeka biçuk mêrikê xwe ra

Rûniştine ber vî dîwarî,
 Jina mezin ji hundur derket
 Lo tenê, peloteke emrê rayîşî bêtewanî
 Kevirek serê mêrikê xwe da anî,

 Ay kevir çu keta kulika vê jînarî
 Ay bûk go muxtar derket

 Bêhna xwe dayê heft gulê destê cûna
 birîndarî.
 Jina biçûk go:

 Çima şîretekî sabûnekî vê qîza kerê
 naxin xenî.
 Jinka mezin go:
 Huu ey
 Ez rihan im, rihana şeşbelegê me,
 Têra te ne, hek hebe bavê te jî heme.
 Jinka biçûk go:
 Şevêkê, li me qewimî, li vê derê lec û
 fêzî,
 Dergûşa ku rewîn e hembêzê.
 Şerê van herdu jina wisa ne,
 Mînayê şerê teyran e here serê
 Tebrêzê

Ek 46

Vallah babam, ben koca almam,
Bileğime boncuk takmam,
Ayağıma halhal takmam,
Parmağıma yüzük takmam,
Gözüme de sürme çekmem.
Şêx Biska şeyhleri de gelse yapmam,
Ay ah vallah babacığım, kumalığın
derdini kabul etmem.
Kumalığın derdi ağırdır,
Diş ağrısı gibidir.
Kumalığın derdi ağırdır,
Parmak ağrısı gibidir.
Bütün Kürtler ayaklansın,
Yedi doktor kalktı, hepsi de
lokmandır.
Vallah babacığım, kumalığın derdine
yine de derman olamadılar.
Erkeğin hakkı iki kadındır,
Bu Hurten'le Nurten adındaki iki
kadının kavgasıdır
Vallah babacığım, kumalığın derdine
yine de derman olamadılar.
Yaşı küçük olan kadın
Duvarın dibinde oturmuş kocasıyla,
Yaşı büyük olan kadın dışarı çıktı,
Hep tek başına, bütün bir ömrü rahat
yüzü görmeden geçirmiş.

Kocasının kafasına bir taş indirdi,
Aman taş da gitti kadına sekti.
Ay yeni gelin dedi ki, muhtar çıktı
Yaralı olanın elindeki yedi gülü
kokladı.

Küçük kadın dedi ki,
Niye bu eşeğin kızını bir torba sabunla
birlikte evin içine kapatmıyorlar?
Büyük kadın dedi ki, huuuu ey
Ben reyhanım, alacalı reyhanıyım,
Değil sana, senin yedi kat sülalene bile
yeterim.
Küçük kadın dedi ki, bir gece
Kavga gürültüyle geldi başımıza
burada,
Yolda olan kundaklık bebek
kucağındadır.
Bu iki kadının kavgası da böyledir,
Ta Tebriz'e giden kuşların kavgası
gibi.
Vallahi dedi ki yap bu iki kadının
kavgası gibidir
Ay bacılar kardeşler,
İşte kumalığın derdi böyle ağırdır.

Ağa Hecî Mîso ile Ermeni Gulê'nin hikâyesi (Öztürk, 2012: 39-43):

Eman eman eman...
Ax ez gulo me, ez gune me
Ez guloka bavfile me
Wele ez ne layiqê dînê te me
Ez layiqê dînê xwe me,
Ax gulo tu tê ji bêriyê
Hecî Mîso, dibê
Eynêli ye mîrdali ye
Ax diçe bi pêşiyê
De erba şîrê datîne bînê siyê
Gulo ra dikeve bi hêviyê
Dibê gulo tu nê were
Li ser dîne vî heqiyê
Ax eman eman eman eman
Ez gulo me ez gune me
Ez guloka bavfile me
Wele wez ê dîne we
Misilmana ne ewle me
Ez layiqê xwe çêlisê
Milê bavê xwe me ay,
Ax gulo dibê ez gulo me
Gulwara bijaran
Ez ê îro ketime
Destê van neyaran
De goştê mi de dikin
Bi kêr û kêrbetanan
Serê mi kurt dikin heft cî zanan
Wele wez ê dîsa nayê
Li ser dînê wan Mislimanan
Ax eman eman eman....

Ez gulo me ez gune me
Ez guloka bavfile me
Wele wez ê ne layiqê dîne te me
Ez layiqê dînê xwe me,
Ax gulo dibê ez gulo me
Gul wa dîn in
Ez ê dev û delingê xwe hilînim
Rêka Stenbulê ber xwe binîm
Textê Kemal Paşa bihejînim,
Heke hecî Mîso ra
Çarekê dibîne bila bibîn
Heke nebîne,
Wele wez ê heft dîwanê
Ecnebiya pê bihesînim.
Ax eman eman eman...
Ez gulo me ez gune me
Ez guloka bavfile me
Wele wez ê ne layiqê dînê te me
Ez layiqê dîne xwe me,
Ax gulo dibe ez gulo me
Gul va li van aşan
De qaşa gustîla min (ji) van qaşan
De çawan nîvro li me xistin
Xwîna mi rê te
Serkê mîrova pê bişo.
Ax eman eman eman...
Ax ez gulo me ez gune me
Ez guloka bavfile me
Wele wezê ne layiqê dînê te me
Ez layiqê xaçê
Li ser milê bavê xwe me.

Aman aman aman...

Ben Gulo'yum, bana yazıktır,

Ben babası gâvur olan Gulo'yum.

Valla ben senin dinine layık değilim,

Ben kendi dinime layığım.

Ah Gulo sen süt sağmadan geliyorsun.

Hacı Mîso veriyor

Aynalıya, modalıya,

Ah onun önünü kesiyor,

Süt kovaşını gölgeye koyuyor,

Gulo'dan medet umuyor.

Diyor ki Gulo, sen geleceksin

Hak dinine geçeceksin.

Ah aman aman aman...

Ben Gulo'yum, bana yazıktır,

Babası gâvur olan Gulo'yum,

Siz Müslümanların dinine razı değilim,

Ben kendime, babamın omuzundaki haçlara layığım.

Ah Gulo diyor ki ben Gulo'yum,

Ben acılı gül yeri,

Bugün düştüm

Bu hainlerin eline.

Vücuduma saplıyorlar

Bıçaklarla kerpetenleri.

Saçlarımı kazıdılar yedi yerden,

Valla yine de gelmiyorum

Bu Müslümanların dinine.

Aman aman aman...

Ben Gulo'yum, bana yazıktır

Ben babası gâvur olan Gulo'yum,

Valla ben senin dinine layık değilim,

Ben kendi dinime layığım.

Ah Gulo diyor ki ben Gulo'yum,

Odur ki Gulo'lar delidir,

Odur ki ben şalvarımı toplayacağım,
İstanbul yolunu önüme alacağım,
Kemal Paşa'nın tahtını sarsacağım.
Eğer Hacı Miso'ya
Bir çare buluyorsa bulsun.
Eğer bulamıyorsa,
Valla gider
Yedi ecnebi divanını
Haberdar ederim.
Aman aman aman...
Ben Gulo'yum, bana yazıktır,
Ben babası gâvur olan Gulo'yum,
Valla ben senin dinine layık değilim,
Ben kendi dinime layığım.
Ah Gulo diyor ki ben Gulo'yum,
Odur ki Gulo bu yokuşlardadır,

Benim yüzüğümün taşı buranın taşlarındandır.
Gün ortası nasıl da dövdüler bizi.
Kanım şuracıkta akıyor,
İnsanları onunla yıkayın.
Aman aman aman...
Ben Gulo'yum, bana yazıktır,
Ben babası gâvur olan Gulo'yum,
Valla ben senin dinine layık değilim,
Babamın omuzlarındaki haçlara layığım.

STADE SE CVIJEĆE ROSOM KITITI (Boşnakça)

ÇİÇEK ÇİĞ İLE SÜSLENMEYE BAŞLADI

Stade se cvijeće rosom kititi
Stade se biser zlatom nizati
Stade se srma srmom srmiti
Stadoše momci cure prositi

Samo ja nemam nigdje nikoga
Samo ja nemam azgin-dilbera
Samo ja tužna tugu tugujem
Samo ja ničem se ne radujem

Gledam ja goluba, golubicu
Gledam ja lastu i lastavicu
Gledam ja, jedno drugo cjeluju
Gledam ja, životu se raduju

Nikad me niko nije volio
Nikad me niko nije ljubio
Nikada nisam zorom zorila
Nikada nisam sevdah vodila

Dadoše mene mladu za stara
Dadoše mene starcu zbog para
Da mu ja mlada kuću ređujem
Da mu ja sijedu bradu milujem

Çiçek çiğ ile süslenmeye başladı
İnci altın ile dilimeye başladı
Sırmayla sırmalanmaya başladı
Erkekler kızlara talip olmaya başladı

Sadece benim hiçbir yerde hiç kimsem
yok
Sadece benim heyecanlı dilberim yok
Sadece ben hüznü hüznü yaşıyorum
Sadece ben hiçbir şeye sevinemiyorum

Ben erkek ve dişi güvercine
bakıyorum
Ben yine erkek ve dişi kırlangıca
bakıyorum
Bakıyorum birbirlerini bütünüyorlar
Bakıyorum hayata seviniyorlar

Beni hiçbir zaman hiç kimse sevmedi
Beni hiçbir zaman hiç kimse öpmedi
Ben hiç bir zaman sabahı
karşılamadım
Hiçbir zaman sevdalanmadım

Verdiler genç beni ihtiyara
Beni ihtiyara para için verdiler
Ben gencecik onun evini derleyip
toparlayayım diye
Ben onun beyaz sakalını okşayayım
diye.

REXH GASHI QIK JETIME NANA MKA RRIT
(Arnavutça)

Annem beni ekmek ve tuz dilenerek büyüttü
17 yaşına geldiğimde para için beni Hasan amcaya sattılar
Ben istemedim zorla verdiler.

Bindirdiler bir eşeğe, yolda üç defa düştüm
Çamur içinde oraya vardım.
Kendimi bir odaya attım
Aldılar tefi Hasan'ın kızları ve karısı
Hem çalıp söylüyorlar, benle dalga geçiyorlar.

Yarın beni ineklere salacaklar
Vay medet, aklım gitti
Ne yapıcam bilmiyorum.

KIZ SINSUI (Kazakça)

Ne kadar üzgünüm, köyümü arkada bırakıyorum,
Gözlerim yoruldu, yine onu seyretmeye doyum olmuyor,
Beni şımartan köyüm benim.
Gelecekte beni ne bekliyor?

Büyüklerle karşı saygı ile yaşadım,
Ailem beni hep korudu.
Ve şimdi ben onları o kadar çok severken,
Bir hayvan başı için sattılar.

Dodege¹ beyaz evi süslüyor,
Beyaz şahin uçarken bıldırcını yakaladı.
Ah, ben nasıl yaşarım
Bana yabancı olan diyarda?

Takkenin üzerine parlak desenler süsledim,
Fakat bu desenler benim için karanlık oldu.
Benim okşayan büyük ağabeyim benim,
On beş yaşımdayken beni kocaya verdi.

Ek 50

¹ Tüm yurt (ev) etrafını ve dıştaki üst duvarları keçeli parçadan dikdörtgen şeklinde bir aplike.

ANDRONÍKĪ (Rumca)

Εμαθετε τη εγινιν σε μέρη ελληνικά
ντυθιν η Ανδρονικη ρούχα ευρωπαϊκά,
φορεί τα παντελόνια τζαι πάει στον καφενέ
του καφετζή προστάζει καφέ τζαι ναργιλέ

Τραβά τζαι ένα τραπέζι τζαι μια μάτσα χάρκια
τζαι αρκίνησε να παίζει με έναν παλικάρα
Θκιο φίλοι του αρφου της την αδρονισασιν
πάσιν εις τον Βατζελην τζαι του το ειπασιν.

Άκουσεν ο Βατζελης πολλα θυμώθηκε
Επιεν στο σπίτι καλά αρματοθικεν
Πιάνει ευτός την στράτα τζαι πάει στον καφενέ
Βρίσκει την Ανδρονικη φουμάρει ναργιλέ
Κρίμας ρε Ανδρονικη την τέχνη που έπιασες
ουλην την γενιά μας έσου αντροπιασες

Αφησμε ρε Βατζελη να παίξω τα χάρκια
με τούντο παλικάρι αφους με αγαπά
Τραβά το λιγορβώρι την λιγορβορησεν
που το δεξι βυζί της η σφαίρα πέρασε.

EK 51

Συρνει τζαι τα μασιεριν που μες την θήκη του
τζαι έσφαξεν την αμέσως την Ανδρονικη του.
Τζαμε που την ευκαλαν απου τα σπιθκια θω
μήτσοι τζαι μοιαλοι εκλεαν τα μαύρα φριθκια της

Ποτζή που την ερεσαν ούλοι εκλαιασιν
κρίμας την ομορφκια της ούλοι ελλεασιν

Τζαμαν την επερνούσαν απου τα μαγαζιά
μήτσοι τζαι μιαλλοι εκλεαν τα άσπρα της βυζιά
τζανταν την επερνούσαν απου τον καφενέ
έσπαζαν τα φλιτζιανια που πίνουν τον καφέ
τζαι όταν την κατέβαζαν μέσα στο μνήμα της
Θκιο φίλοι του αρφου της είχαν το κρίμαν της.

ANDRONİKİ (Türkçe)

Yunan topraklarındaki şu hikayeyi duydun mu?

Androniki adlı bir kız Avrupalılar gibi giyinirdi

Pantolon giyer ve kahveye giderdi

Kahve ve nargile içerdı

Androniki masaya oturdu ve bir deste kart aldı

Genç bir adamla kart oynamaya başladı

Abisinin iki arkadaşı onu gördü

Vakit kaybetmeden abisine haber verdiler

Haber abisi Vaggelis'i çok kızdırdı

Doğrudan eve gidip silahını aldı

Androniki'yi nargile içerken gördü ve dedi ki

“Bu yaptığın utanç verici Androniki, ailemizi utandırdın”

Vaggelis izin ver, beni seven şu çocukla

Oynamaya devam edeyim

Fakat silahı aldı ve ona ateş etti

Mermi sağ göğsünün üstünden geçti

Vaggelis cebindeki bıçağını çıkardı

Ve Androniki'yi katletti

Androniki'yi evin dışına çıkarırken

Genç yaşlı herkes onun simsiyah kaşları için ağlıyordu

Anroniki'nin tabutu taşınırken

Herkes onun güzelliği için ağlıyordu

Tabutunu dükkânların önünden geçirirken

Genç yaşlı herkes onun beyaz göğsü için ağlıyordu

Kahvenin önünden geçerken

Herkes elindeki kahve fincanını yere atıyordu

Ve Androniki'yi toprağa koyduklarında

En çok ağlayan abisinin iki arkadaşıydı.

Nijerya Hausa Dili

Yan'uwana daɗin Fatsima
Wa yake so ai mata kishiya?

Dare Allah magani
Dakata ka ji sankira kadan
Muna zamanmu da malam
Ba fushi ba tashin hankali

Tun ina ya brinyata dadi,
Sai na ce masa ya yi mini
kishiya.
Sai ya ce mini,
“Ke daya kin isa”
To da dai ya ga tsufa ya gabato,
Tsufa ya riga ya tar da ni.
Sai ya ce mani aure za ya yi.

To ni ban taba ko zaginsa ba
Ranan na ce mashi,
"Ka ji munafiki!"
Dare Allah magani!

Yana soya yi mini kishiya,
Na ce,
"Malam, ai haka ya yi kyau,
Ashe zan sami abokiyar zama."

Dare Allah magani!
Bai sani ba akwai nawa zuciya
In dai ni ce a wanan gida,
Ba na barin har wata shegiya
Ta shig mini wai ita kishiya.

Türkçe

Fatıma'nın kardeşleri, kız kardeşlerim,
Kim kuması olsun ister?

Tanrı karanlıkta eşlik eder!
Benim kısa hikayemi dinleyin.
Kocamla hiç gerginlik kavga olmadan,
Uyum içinde yaşadık.

Ben genç bir kadıncıkken,kocama
İkinci bir kadınla evlenmesini söyledim

Onun cevabı şu oldu;
“Sen bana yetersin”
Sonra yaşın ilerlediğini görünce,
Onun için ben çok yaşlı oldum.
Ve bir gün evleniyor olduğunu söyledi.

Onu hiç suçlamadım
Ama düğün günü dedim ki:
“Kulak ver şu aptala!”
Tanrı karanlıkta yardımcı olur!

Kocam yeniden evleneceğini söylediğinde,
Dedim ki:
“Malam,çok iyi yaparsın,
Bana da yoldaş olur”.

Tanrı karanlığı görür!
Bilmiyordu esas aklımdan geçenleri
Bu evde yaşadığım sürece,
Hiçkimsenin evime gelip,
Kocamın karısı olmasına izin vermeyeceğim

Nijerya Bura Dili

Ya, i ata hira ni ja wa.
I a hira wa, ya hir sal gajang wa.
Mi kila sal gajang
Ma tsa simbwa adara
Ting b-o-om tsa pumpta hidi.

Mya na toi a kila sal jajang ni,
Kuji ki ra kila malim.
Mi kila malim ma tsa simbwa adzara
Ting tsa ata pila
"Good morning."

Türkçe

Hayır, onu istemiyorum.
Yaşlı biriyle evlenmek istemiyorum
Yaşlı bir adamla evlenirsem,
O, yatak odama geldiğinde,
Sadece kötü sesler çıkaracak.

Yaşlı biriyle evlenmektense
Bir *malim*¹ ile evlenmek isterim
Eğer bir malim ile evlenirsem,
Yatak odama geldiğinde,
En azından bana ‘günaydın’ diyecek.

Ek 53

¹ İyi eğitim görmüş erkek

Mati hui gai mora javaniya piya puraniya payo na,
Atha barisa ki hamarl umariya burhau sange carhi laganiya,
Byahe ma jaba bhanvara ghume hamaka lai ke kaniyan.
Bara pakigai danta tapaki gai, ankhina se bahai paniyan
Thara thara thara thara burhau kanpain manahu dhare nimoniya.
Gora hatha se cala na pavain burhau tekai tekaniyan,
Kahu se jo bolata dekhain hamaka kahai bediniyan.
Naihara sasure aba na jaibe call jaba gohiniya,
Vikaramajlta se prita lagaibe suphala kare jinaganiyan.

Janamau ai lalana janamau mohin duKhiya ghare,
Ho more lalana ujari nagariya basavau hamain juravavau.
Maiya tutahe palangiya valarabu tukari goharaibu tukari ho,
Main nahin aihaun tumhari nagariya nahin tumhare ghare ho.
Beta ratuli palangiya valaraibai babua goharaibai babua re,
Ho babua morl nagariya basavau hamai juravavau hiridaya juravavau re.
Chori daibe mangiya kai senhur nayana bhari kajara re,
Ho more lalana chori daibai hari kai sejariya tumhi pai cita iaibai re.

Mangun varadana devl ke mandira ke bhitara.

Mangun main panca sata bhaiyye so panca sata bhaiyye,

Behaniya eka devl ke mandira ke bhitara.

Mangun main devara jetha so devara jetha,

Nanaduiya eka devl ke mandira ke bhitara.

Mangun main panca sata balaka so panca sata balaka,

Aura kanya eka devl ke mandira ke bhitara.

Mangun main lala harl curiyan so lala hari curiyan,

Sendura bhara manga devl ke mandira ke bhitara.

Dard hamane uthaye sainya ke lala kaise kahaye,
Ao meri sasu palanga carhi baitho,
Isaka nyaya karao sainya ke lala kaise kahaye.
Cahe bahu raho cahe call jao,
Lala lalla ke kahaye tumhare lala kaise kahaye.
Ao meri jithani palanga carhi baitho,
Isaka nyaya karao sainya ke lala kaise kahaye.
Cahe bahu raho cahe call jao,
Lala devara ke kahaye tumhare lala kaise kahaye.
Ao meri nanadl palanga carhi baitho,
Isaka nyaya karao sainya ke lala kaise kahaye.
Cahe bhabhl raho cahe call jao,
Lala bhaiya ke kahaye tumhare lala kaise kahaye.
Ao mere raja palanga carhi baitho,
Isaka nyaya karao tumhare lala kaise kahaye.
Ao meri rani palanga carhi baitho,
Lala dono ke kahaye hamare lala kaise kahaye.

8. ÖZGEÇMİŞ

21 Mayıs 1987’de doğan Merve Şule Çayci, ilk ve orta öğreimini İzmit’te tamamladı. 2005 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye bölümünde öğrenimine başlayan Çayci, burada eğitime devam ederken, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı yarı zamanlı türk müziği bölümünü kazandı. 2009 yılında maliye bölümünden, 2011 yılında da 5 yıl eğitim gördüğü türk müziği bölümünden mezun oldu. İki yıl boyunca 9-13 yaş grubu çocuklardan oluşan İzmit Belediyesi Çocuk Korosu’nu şefliği yaptı. 2013 Eylül ayından bu yana Ordu Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi Geleneksel Türk Musikisi bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışan Çayci, 2012 yılında başladığı Haliç Üniversitesi türk musikisi yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.